

***”On sinusta kiinni joudutko pataan vai pääsetkö
juhlimaan leirinuotiolle”***

Narratiivinen tutkimus etsivän työn tekijöiden tarinoista työstään

OUTI AUVINEN-TORNBERG 34963

Tampereen yliopisto

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2008

Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

OUTI AUVINEN-TORNBERG: *”On sinusta kiinni joudutko pataan vai pääsetkö leirinuotiolle”* –
Narratiivinen tutkimus etsivän työn tekijöiden tarinoista työstään

Pro gradu –tutkielma, s. 80

Sosiaalipolitiikka

Helmikuu 2008

Etsivän työn tekijöiden tehtävänä on etsiä, löytää ja auttaa nuoria, jotka ovat avun tarpeessa, eivätkä jostain syystä käytä olemassa olevia auttamis- ja palvelujärjestelmiä tai eivät ole tulleet niissä autetuiksi. Etsivää työtä tehdään nuorten kokoontumispaikoissa liikkuen, julkisissa ja yksityisissä tiloissa nuoria tavaten ja normaaleista työajoista poiketen, yhdessä toista sukupuolta olevan työparin kanssa. Etsivä työ voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan: kenttätyöhön ja asiakastyöhön. Kenttätyössä työntekijöiden toiminnan viitekehys on nuorten valitsema ja heidän valtansa piiriin kuuluva. Työntekijä toimii nuorten reviiirillä palvelujärjestelmän edustajana tarjoten nuorelle aikuista ja luottamukseen perustuvaa ihmissuhdetta. Tampereella vuonna 1991 käynnistynyttä etsivää työtä nuorten parissa tehdään ns. Norjan mallin mukaisesti. Norjassa etsivä työ alkoi jo vuonna 1966 osana kunnallista nuorille suunnattua palvelua.

Tutkin sosiaalipolitiikan pro gradussani etsivän työn tekijöiden käsityksiä ammatillisesta etsivästä kenttätyöstä nuorten parissa. Tutkimusaineistona on yhdentoista työntekijän kirjoittama tarina työstään. Käytän työssäni narratiivisia tutkimusmenetelmiä ja pohdin kerrotun kokemuksen merkitystä ihmiselle itselleen ja tutkijalle. Etsin tarinoista tihentymiä ja toistuvia teemoja, jotka yhdistävät ja erottavat tarinoita toisistaan. Tällaisia verkkomaisesti toisiinsa kytkeytyviä merkityksiä ovat ammatillisuus ja kunnioitus ja ne ovat selvimmän luettavissa kenttätyön ja työparityön kuvauksissa. tarinat kertovat erilaisista kentistä, fyysisistä ja tilallisista, joihin työntekijät tekevät eri väliintuloja. Ne kertovat myös rikkaasta, alati muuttuvasta ja yllätyksiä täynnä olevasta työstä, jossa työntekijän kyvyt ja taidot sekä luottamus vierellä toimivaan työpariin joutuvat monessa mielessä koetteelle.

Tutkin gradussani myös kertomusten juonirakennetta käyttäen A.J. Greimasin aktanttimallia. Etsivän työn tarinassa tekijät lähtevät matkalleen kentälle etsimään apua tarvitsevia nuoria sosiaalipalvelujen sinne lähettämänä. Matkallaan työntekijät kohtaavat huonon onnen ohella vastuksia, joita voivat synnyttää työn sisäiset rakenteet ja työntekijöiden uskomukset ja moraaliset jäsenyydet. Työtä edesauttavina tekijöinä, hyvän onnen ohella, toimivat kenttätyön tuttuus, kentällä kohdatut nuoret ja työtä tukevat rakenteet, ennen kaikkea hyvä kokenut työpari. Tunnistuksessa selviää, että erilaisten kenttien kulttuuristen rajojen ohella työntekijät ylittävät erilaisia aikavyöhykkeitä, jotka syntyvät työelämän organisaatiokulttuurin ja kenttätyön erilaisista ja ristiriitaisista vaatimuksista.

Avainsanat: etsivä työ, ammatillisuus, kenttätyö, kunnioitus, habitus, nuoriso, narratiiviset tutkimusmenetelmät, juonirakenneanalyysi, hyvinvointipalvelut

SISÄLLYSLUETTELO

1	ETSIVÄN TYÖN TARINAA ETSIMÄSSÄ	4
2	ETSIVÄN NUORISOTYÖN TARINAN SYNTYVAIHEISTA PALVELUJÄRJESTELMÄN MALLITARINAKSI.....	6
2.1.	Tarinan lähtökohdat.....	6
2.2.	Etsivän työn mallitarina.....	8
2.3.	”Mä en halua sääliä” –kenttätarina	12
3	ETSIVÄN TYÖN MENETLMÄ JA NUORET TUTKIMUKSEN KOHTEENA	14
3.1.	Nuorisotutkimuksen ja etsivän työn palapeli Suomessa	14
3.2.	Etsivän työn tutkimus ja kirjallisuus Suomessa 1990-luvulla.....	22
4	TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	26
5	TUTKIMUSAINEISTO	27
6	ERILAISUUDEN KENTÄT JA KERROTTU KOKEMUS.....	29
6.1.	Monta kenttää ja monta teoreettista lähestymistapaa.....	29
6.2.	Kerrottu kokemus tutkimuksen kohteena.....	31
7	TARINALLISEN TUTKIMUKSEN MENETELMIÄ.....	33
7.1.	Narratiivi eli kertomus.....	33
7.2.	Juonen rakenne.....	34
8	ETSIVÄN TYÖN TARINAT LUKUKOKEMUKSENA.....	37
8.1.	Tunteesta erittelyyn.....	37
8.2.	Yhteenveto lukukokemuksista.....	39
9	KENTTÄTYÖ ETSIVÄSSÄ TYÖSSÄ.....	41
9.1.	”Katua ja kenttää on hyvä oppia lukemaan ja sitä ei opi kuin siellä olemalla”.....	41
9.2.	”On sinusta kiinni joudutko pataan vai pääsetkö juhlimaan leirinuotiolle”.....	42
9.3.	Kolme tulkintaa etsivästä kenttätyöstä.....	46
10	KUNNIOITUS JA AMMATILLISUUS ETSIVÄSSÄ TYÖSSÄ	48
10.1.	Taito, kyky, kilpailu ja kateus.....	48
10.2.	Ammattitaito, työn mestarillinen hallinta ja ammattilaisuus etsivässä työssä.....	50
11	PATAAN VAI LEIRINUOTIOLLE – ETSIVÄN TYÖN TARINAN JUONIRAKENNE.....	53
11.1.	Avauksesta kehittelyyn ja kehittelystä ratkaisuun.....	53
11.2.	Etsivän työn tarinan juonirakenneanalyysi.....	55
11.3.	Etsivän työn tarinan juonen kulku.....	70
12	POHDINTA.....	73
	LÄHTEET.....	77
	KUVIOLUETTELO	
1	Myyttinen etsiminen.....	55

1 ETSIVÄN TYÖN TARINAA ETSIMÄSSÄ

Motto:

”Minähän olen aina ollut valittujen joukossa katsomassa ketkä pääsevät sisään, ketkä eivät. Olen aina ollut tällä puolen pöytää, tällä laidalla kaupunkia ja maata, tällä pallonpuoliskolla. Maailmaan on vedetty monta rajaa ja viivaa ja aina uuden viivan jälkeen olen huomannut, että olen yhä kuvassa mukana. Imperiumi saattaa olla uppoamassa, mutta minä olen yläkannella. Eivätkä jalkani ole kastuneet, ainakaan vielä. (Markus Nummi: Kadonnut Pariisi.)”

Ammatillinen etsivä työ aloitettiin Suomessa 1991, nelivuotisena kokeilu ja tutkimusprojektina. Etsivän nuorisotyön projekti (ENT -projekti 1991 - 1995) toteutettiin Tampereella kunnallisena nuoriso- ja sosiaalitoimen sekä valtakunnallisen vapaaehtoisjärjestön Nuorten Palvelu ry:n yhteistyönä. Projektissa kokeiltiin norjalaisen etsivän työn mallia suomalaiseseen sektoroituneeseen sosiaali- ja nuorisotyön työkenttään ja -kulttuuriin. Projektin tavoitteena oli kehittää suunnitelmallinen moniammatillinen kenttätyömalli, joka auttaa nuoria, jotka syystä tai toisesta elivät riskiolosuhteissa, eivätkä halunneet, osanneet tai kyenneet käyttämään nuorille suunnattuja palveluja. Kenttätyömallia kehitettiin norjalaiseen tapaan lähiö- ja keskustaolosuhteisiin Tampereella. Työtä tehtiin työpareittain siten, että toinen työntekijä oli sosiaalityön ja toinen nuorisotyön ammattilainen. Etsivä työ nuorten parissa, nykyisin ET, on edelleen vuonna 2007 yksi tapa auttaa nuoria Tampereella. Työ on osa Tampereen kaupungin sosiaali- ja perhepalvelujen lastensuojelun erityispalvelujen avopalveluja ja sitä tehdään samalla työtavalla ja -rakenteilla, monia kokemuksia rikkaampana ja niistä viisastuneena.

Tutkimusaiheeni valinnan motiivit ovat hyvin henkilökohtaisia. Olin 1990-luvulla nuorisosihteerinä Tampereen kaupungilla ja eräänä tehtävänäni oli luoda edellytykset ENT -projektin toteuttamiselle ja toimia projektiryhmän puheenjohtajana. Myöhemmin projektin päättymisen jälkeen toimin etsivän nuorisotyön tiimin vetäjänä syksyyn 1999. Tarkastelin etsivää nuorisotyötä johtajuuden näkökulmasta ja kuuntelin siten paljon tarinoita etsivästä kenttätyöstä. Kerroin etsivän nuorisotyön tarinaa silloisille yhteistyökumppaneille, esimiehille ja luottamushenkilöille. Yhdessä työntekijöiden kanssa kirjoitimme raportteja, joissa esittelimme työtä luvuin, kaavioin ja tapauskertomuksin, kysyimme palautetta ja kerroimme työprosessin eri vaiheista, korostimme rakenteiden merkitystä kenttätyön kaaoksen hallinnassa ja ihmiskuvan merkitystä motivaatiota ja muutosta rakennettaessa. Kuitenkin usein tuntui, että jotain jäi puuttumaan: työn tekemisen laatu ja kokemuksen syvyys jäivät tavoittamatta ja kuvaamatta; kertojan valtasi hämmennys ja kuulijan

epäily. Työtiimissä hämmästyin yhä uudelleen jonkinlaista yhteisen ymmärryksen puuttumista, kun puhuttiin työn sisällöllisistä painotuksista, perusteltiin työn tarpeellisuutta tai arvioitiin työprosesseja. Työntekijöiden kokemukset työstään ja tavat puhua siitä olivat aika ajoin kuin ”eri planeetoilta” tai ”eri aikakausilta”. Ihmisten kokemuksissa ja työlle annetuissa merkityksissä vaikutti olevan suuria eroja. Nämä erot eivät kuitenkaan estäneet työmuodon vakiintumista ja menestystä nuoria tavoittavana ja heitä auttamaan kykenevänä työmuotona.

Tutkielmani filosofisena lähtökohtana pidän fenomenologista sosiologiaa, jossa pyrkimyksenä on ymmärtää inhimillistä toimintaa sellaisena kuin se kerrotaan tässä ja nyt. Tässä tarkoituksessa paneudun uudelleen 1990 -luvun etsivän nuorisotyön aikaisiin ihmettelyihini noin kymmenen vuoden tapahtumaetäisyydeltä. Pyrin löytämään nykyisin etsivää työtä tekevien työntekijöiden työtarinoihin selityksiä ja jäsennyksiä ja ymmärtämään tarinoiden sisältämiä juonenkäänteitä ja ristiriitaisuuksia. Käytän tutkielmassani tarinallisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimustarinani juonen kulun mukaisesti toivon tutkimusprosessini lopussa tunnistavani vastauksia alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin ja ymmärtäväni ilmiöitä, jotka ovat etsivässä työssä oleellisia ja työntekijöille merkityksellisiä.

Toinen tutkielmani sisällä kulkeva punainen lanka on nähdä etsivä työ osana nuorille suunnattuja hyvinvointipalveluja. Etsivässä työtavassa palvelut irrotetaan alkuperäisistä yhteyksistään, hyvinvointipalveluja tarjoavista virastoista ja toimistoista, ja viedään nuorten ”reviirille”, heidän itsemääräämisoikeutensa ulottuville. Perustelut toiminnalle olivat 1990-luvulla samat kuin nykyäänkin. Nuorten nähdään elävän riskissä syrjäytyä yhteiskunnan keskeisistä palveluista liittyen erityisesti koulutukseen ja työelämään ja olevan siksi syrjäytymisuhan alaisia. Myös lisääntynyt päihteiden ja huumeiden käyttö, joka lyö leimansa etsivään kenttätyöhön, tekee työstä vahvasti ongelmakeskeistä. Tutkielmani lopuksi pohdin onko tällaiselle hyvinvointipoliittiselle näkökulmalle vaihtoehtoa vertailemalla suomalaista ja norjalaista lasten oikeuksista käytyä keskustelua.

Tutkielmani luvut 1 ja 2 kertovat omasta suhteestani etsivään työhön ja Suomessa käynnistetyn etsivän nuorisotyön syntyvaiheista 1990-luvulla. Luvussa kaksi esittelen nykyisin tehtävän etsivän työn kulttuurisen mallitarinan ja tarjoan lukijoille todellisuuteen perustuvan kenttätyötarinan havainnollistamaan työtä. Luku 3 kertoo etsivän työn menetelmän käytöstä ja kehityksestä sekä tutkimuksesta suomalaisessa sosiaali- ja nuorisotyön historiassa. Luku on sukellusta menneeseen ja jo tutkitun ja kirjoitetun yhdistämistä ja referointia. Esittelen luvussa etsivän työn Norjaan ja Yhdysvaltoihin ulottuvat juuret 1960-luvulta ja työmuodon tulon osaksi suomalaisia hyvinvointipalveluja 1990-luvulta lähtien. Luvut 4-7 ovat varsinaisia menetelmälukuja, joista

ensimmäisessä esittelen tutkimusasetelmani ja tutkimuskysymykseni. Kerron olevani kiinnostunut erityisesti työntekijöiden työelleen antamista merkityksistä ja työtarinoiden juonellisesta kulusta. Luvussa viisi kuvaan suhdettani tutkittaviini ja perustelen oikeuttani itselleni läheisen aiheen ja aineiston tutkimiseen. Etsivän työn tekijöille esittämässäni kirjoittamispyynnössä rajaan tutkimuskohteekseni ja tutkimuksen tarkoituksiksi ns. kenttätyön tekemiseen liittyvät kysymykset. Nuorten kanssa tehtävän ns. asiakastyön jätän kiinnostukseni ulkopuolelle. Luvussa kuusi kerron tutkielmani teoreettisista lähtökohdista koskien etsivän työn monimuotoista teoreettista taustaa ja oman aineistoni tarkastelussa käyttämiäni teoreettisia viitekehyksiä. Luku seitsemän on omistettu narratiivisen tutkimuksen menetelmille ja juonirakennanalyysille. Aineistoluvut 8-10 aloitan kahden lukukokemuksen kuvauksella, jotka avasivat mahdollisuuden tyypitellä tarinoita ja tarkastella kaikissa tarinoissa usein esiintyviä käsitteitä kenttätyö, ammatillisuus ja kunnioitus. Olen omistanut luvut yhdeksän ja kymmenen näiden ulottuvuuksien lähempään tarkasteluun. Luvussa 11 teen etsivän työn tarinoista systemaattisen analyysin, jossa tarkastelen tarinoita juonen näkökulmasta ja pohdin graduni nimen mukaisesti ”pataan joutumista vai leirinuotiolle juhlimaan pääsemistä”. Viimeisessä luvussa 12 vedän yhteen tutkielmani keskeiset päätelmät ja tarkastelen työtäni osana nuorille suunnattuja hyvinvointipalveluja.

2. ETSIVÄN NUORISOTYÖN TARINAN SYNTYVAIHEISTA PALVELUJÄRJESTELMÄN MALLITARINAKSI

2.1. Tarinan lähtökohdat

Etsivän nuorisotyön menetelmillä (ENT) pyrittiin vastaamaan useisiin nuorisokasvatuksen ja nuorisotyön sekä nuorten ongelmallisiin elämäntilanteisiin liittyviin vaikeisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, jotka 1990-luvun laman myötä entisestään syvenivät ja monimutkaistuivat. Projektin taustaoletuksena oli, että etsimällä ja tavoittamalla riskissä olevat nuoret, työskentelemällä heidän omilla alueillaan kyetään saavuttamaan heidän luottamuksensa ja siten luomaan edellytykset heidän auttamisekseen. Projektin kunnianhimoisena tavoitteena oli yrittää juurruttaa nuorten parissa tehtävä etsivä kenttätyö suomalaiseen sosiaali- ja nuorisotyön työkuulttuuriin.

Nuorten auttamis- ja palvelujärjestelmässä keskeisiä toimijoita olivat 1990-luvulla, kuten ovat yhä edelleenkin, kuntien ja kolmannen sektorin tekemä nuorisotyö ja siellä ns. erityisnuorisotyö,

nuorille ja heidän perheilleen suunnatut sosiaali- ja terveystyöt sekä koulujen oppilashuoltotyö. Perinteisten nuorille suunnattujen tukipalvelujen ns. odottavaan ja ongelmamäärityksiin perustuvaan työtapaan ei laman vuosina enää oikein uskottu eikä luotettu ja niiden koettiin olevan voimakkaasti sisäisesti jännitteisiä ja siten estävän avun antamisen nuorille ja nuorten tulemisen niiden ääreen (Pihlaja 1997, 41). Etsivän työtavan avulla, vaihtamalla toimintakenttä toimistosta tai nuorisotalosta ”nuorten revierille”, menemällä ”toiseen paikkaan”, oletettiin saavutettavan helpommin nuorten luottamus ja elämän tuntemus sekä näin mahdollisuus avun antamiseen ja sen vastaanottamiseen (Pihlaja 1997, 11-12; Hjort 1995, 19-28).

Yhteiskunnallinen keskustelu nuorista oli 1990-luvulla, ja on vielä nykyäänkin, vahvasti ns. ongelmapuhetta ja nuoria kategorisoivaa. Muistan tuolta ajalta erityisesti ammattihenkilöstön, median ja nuorisoprojektien rahoitusmarkkinoiden käytössä olevia ilmauksia ja yksilöitä ”leimaavia” määrityksiä: Köyhyyden ja syrjäytymisen lisääntyminen, nuorten syrjäytymisen ehkäisy, riskioloissa elävät lapset ja nuoret, nuorten huumeiden ja päihteiden käytön sekä nuorten tekemän väkivallan voimakas lisääntyminen, uusrasismi, satanismi. Samoissa yhteyksissä nuorista tai nuoresta käytettiin usein ongelmia yksilöllistäviä yhdyssanoja. Tällaisessa puheessa ongelmien kulttuurinen ja yhteiskuntapoliittinen luonne häipyi taka-alalle ja niistä tulee yksilöiden ominaisuuksia. Ongelmia yksilöllistäviä ilmauksia olivat mm. ”ongelmanuori”, ”syrjäytynyt nuori”, ”kouluallergikko”, ”aliskuoriutuja” ja ”koulupudokas”, ”huumenuori”, ”uusavuton”, ”skinit” ja ”saatananpalvojat”. Auttamistyön luonne muuttui samalla yksilöpsykologisemmaksi ja runsaasti diagnostiikkaa sisältäviksi räätälöidyiksi toimenpiteiksi ja terapiahoidoiksi. Ilmiö liittyy laajempaan kysymykseen yhteiskunnan medikalisoitumisesta, jolla tarkoitetaan normaalielämän ongelmatilanteiden ratkaisuyrityksiä lääketieteen ajattelutapoja ja ratkaisumalleja käyttäen. Kategorisoimalla käyttäytymistä edellä kuvatuilla tavoilla normaalista poikkeavaksi, sopeutumattomaksi tai identiteettihäiriöiseksi nuoria kontrolloidaan ja pyritään hallitsemaan. (Tuomainen ym. 1999, 43.) Kategorisointiin osallistuivat niin lääkärit, nuorisotyöntekijät, oikeuslaitos kuin sosiaalityöntekijät ja opettajatkin.

Ammattilais- ja viranomaistaho käytti ilmaisia, joilla pyrittiin moraalisesti ohjeistamaan kasvattajia, erityisesti lasten ja nuorten vanhempia, kuten ”rajoja ja rakkautta”, ”kylä kasvattaa”. Elämänhallinta -puheella samalla sekä ohjeistettiin työntekijöitä toimissaan ja ilmaistiin huoli nuoren elämäntilanteesta että syrjäytettiin nuorta epäpätevänä tukitoimien vastaanottajana ja käyttäjänä, syrjäytyvänä nuorena. (Raitakari 2004, 58-60.) Nuoren tehtäväksi tuli pirstaloituneessa asiantuntijuuteen perustuvassa palvelujärjestelmässä osoittaa monin eri tavoin kompetenssinsa olla

tukitoimien tarvitsija, käyttäjä ja hyötyjä. Tähän eivät monet nuorista kyenneet tai halunneet, heillä ei ehkä ollut tietoa mahdollisuuksistaan tai heillä oli huonoja kokemuksia autetuksi tulemisesta. (Hjort 1995, 15-17.)

Etsivän työn tekijän rooli on korostuneen aktiivinen, liikkuva, aloitteellinen ja fyysinen verrattuna perinteiseen virastossa tai työhuoneessa tehtävään sosiaali- ja nuorisotyöhön, joissa korostuvat menetelmät ja teorit ja joissa työ tapahtuu istuen tai määrättyssä tilassa toimien. Kenttätyössä toiminnan viitekehyksen näköärsykkeet ovat nuorten itsensä valitsemia ja heidän valtansa piiriin kuuluvia: rakennukset, arkkitehtuuri, sosiaaliset viestit, yksityiset suhteet, aikataulut. Hjort`n (1995, 24-29) mukaan perinteinen suhde työntekijän ja asiakkaan välillä on kääntynyt siten, että asiakas on ”the one up” ja työntekijä ”the one down”. Asiakkaan näkemys ammattiauttajasta korostuu ja hänellä on valta hyväksyä tai hylätä mahdollinen auttamis- tai tukisuhde, vastuun kontaktista säilyessä kuitenkin aina työntekijällä.

2.2. Etsivän työn mallitarina

Etsivä työ nuorten parissa, nykyisin ET, on edelleen vuonna 2007 yksi tapa auttaa nuoria Tampereella ja työ on osa Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen sijaishuollon erityispalveluja. Referoin jatkossa etsivän työn esittelykalvoja muulta kuin asiakastyön osalta. Kalvoja ei ole julkaistu ja käyttämäni versio on vuodelta 2005. Etsivän työn tekijä Pia Huhtajärven mukaan (haastattelu 14.10.2007), työntekijät käyttävät niitä tai niihin perustuvaa powerpoint – esitystä esitellessään työtä viranomaisverkostoissa, kouluttaessaan nuoriso- ja sosiaalityön opiskelijoita tai alan ammattihenkilöstöä. Kalvojen tekstit toimivat esittelyjen tai koulutuksien runkona, jota ”rikastetaan” ja syvennetään puheella ja esimerkeillä etsivän työn arkisesta tekemisestä ja työn filosofiasta. Työntekijät käyttävät esittelytekstejä myös arvioidessaan työtään kriittisesti ja syventäessään kokemuksen kautta työn keskeisiä elementtejä, erityisesti kenttä- ja parityötä. Käytän esittelykalvojen tekstiä kuvaamaan etsivän työn kulttuurista mallitarinaa, jonka opastusten mukaisesti työntekijöiden odotetaan toimivan.

Kulttuuriset mallitarinat syntyvät kun ihmiset elävät elämäänsä ja liittyvät omine kokemuksineen ja tarinoineen muiden ajallisesti ja paikallisesti elävien tarinoihin. Yhdessä he muokkaavat vanhoista tarinoista ja uusista kokemuksista malleja, joiden mukaan olisi hyvä elää ja tehdä työtä. Mallitarinat opettavat, mikä on oikein ja mikä väärin sekä miten menestytään ja mikä johtaa tuhoon. Vilma

Hänninen (2000, 51-52) kertoo teoksessaan *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*, että kulttuurisia mallitarinoita on monentasoisia lähtien ihmiskunnan pyhistä tarinoista ja kansojen myyttisistä perustarinoista aina kategoriaspesifeihin roolimallitarinoihin asti. Myös monissa työyhteisöissä ja ammateissa on omat työtarinansa, jotka toimivat mallitarinan tavoin. Etsivän työn kulttuurinen mallitarina on nuori ja siksi sen muotokieli ja esitystapakin kertovat nykyaikaista neutraalia hyvinvointipalvelujen kulttuurista kieltä. Tekstit kertovat etsivän työn mallitarinaa toimintaohjeen tapaan. Ne antavat myös raamit tekemisen arviointiin ja toimivat siten moraalisen koodistona työntekijälle (Ylijoki 1998, 138-143). Etsivän työn tekijän Piia Huhtajärven mukaan (haastattelu 14.10.2007) esittelykalvot on muotoiltu etsivässä työtiimissä yhdessä pohtien, ja siten niiden voidaan katsoa esittävän julkisesti ja kollektiivisesti hyväksytyä ja toteutukseltaan toivottavaa mallitarinaa etsivästä työstä.

Esittelykalvojen alussa kerrotaan etsivän työn perustehtävä:

Etsivän työn perustehtävänä on etsiä, löytää ja auttaa etsivän työn menetelmällä nuoria, jotka ovat avun tarpeessa, eivätkä jostain syystä käytä olemassa olevia auttamis- ja palvelujärjestelmiä, tai eivät ole tulleet niissä autetuiksi. Etsivän työn tekijät ovat läsnä nuorten keskuudessa ja tarjoavat sitä kautta mahdollisuuden ammatilliseen, turvalliseen ja luottamukselliseen aikuiskontaktiin. Etsivä työ täydentää olemassa olevia nuorten palveluja ja tiedottaa niistä nuorille. Tehtävänä on myös informoida muita toimijoita nuorten tarpeista ja edistää palvelutarjonnan kehittymistä. Työ tehdään työparityönä! (Etsivän työn esittelykalvot, 1, printattu 2005, ei päivämäärää).

Etsivää työtä tehdään kentällä, joka on selkeästi määritelty alue jolla havainnoidaan, etsitään ja luodaan kontakteja (mt., 13). Työajasta n. 45 % tulisi olla ns. kenttätöitä. Kenttätöiden tavoitteita kutsutaan primääritason tavoitteiksi ja niitä ovat: *sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy ja niiden esiintymisen vähentäminen, turvallisuuden lisääntyminen ja kontaktien luominen* (mt., 3). Kenttätöiden keinoja ovat *ennaltaehkäisy ja turvallisuuden lisääminen, keinoina kartoitus ja havainnointi, verkostotyö ja yleinen vaikuttaminen läsnäololla ja puheella; kontaktien luominen aktiivisella kontaktinotolla* (mt., 4).

Kenttätö käynnistetään ja sen tarve perustellaan kentän, alueen, kartoituksella ja havainnoinnilla. Etsivän työn esittelykalvoissa ko. toiminta kuvataan seuraavasti: *Kartoitus on etsivän työn perusta ja sen pohjalta määritetään Etsivän työn tarve alueella. Kartoitus tapahtuu kolmella tasolla: fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella. Kartoituksen tarkoituksena on määrällisen ja laadullisen tiedon kerääminen alueesta. Määrällisellä kartoituksella tarkoitetaan palvelutarjonnan, asukkaiden*

sosioekonomisen taustan, kaupunkisuunnittelun ja muun alueesta käsillä olevan tilastotiedon keräämistä. Laadullinen kartoitus tapahtuu fyysisesti alueella havainnoiden, tarkastaen ja syventäen määrällisen kartoituksen tuottamaa tietoa. Laadullinen kartoitus on myös tiedon keruuta alueen asukkailta sekä toimijoilta. Kartoitus on jatkuvaa ja olennainen osa Etsivän työn menetelmää. Havainnointi on ilman kontaktia tapahtuvaa tiedon keräämistä ja yhteen vetämistä siitä, mitä alueella tapahtuu.; nuorten elinolosuhteet, puitteet, alueen kehitys sekä nuorten ikäjakaumat, ryhmät ja yksilöt (mt., 9).

Yleinen vaikuttaminen läsnäololla ja puheella tarkoittaa kenttätöissä seuraavia asioita: Työntekijät ovat kentällä nuoria varten auttamassa ja kannustamassa heitä erilaisissa elämäntilanteissaan ja mahdollisissa vaikeuksissaan. Tavoitteena on nuorten elämänhallinnan kohentuminen ja sen tarkastelu oman elämän perspektiivistä käsin. Tarkoituksena on tukea nuoria, valaa uskoa heidän omiin voimavaroihinsa ja kykyynsä hallita omaa elämäänsä ja arkipäiväänsä. Pyrkimys on saada nuoret ajattelemaan valintojen vaikutusta omaan tulevaisuuteensa (mt., 10).

Kenttätöissä etsivän työn tekijät solmivat kontakteja nuoriin ja pyrkivät syventämään ne luottamuksellisiksi. Kontakti on vuorovaikutuksellinen, vapaaehtoinen suhde yksilön ja Etsivän työn työntekijän välillä. Työntekijä on kuitenkin aktiivisena osapuolena kontaktin luomisessa (mt., 12). Luottamus on syntynyt kun nuori vapaaehtoisesti kertoo jotain itselleen tärkeää ja merkityksellistä. Luottamus luo edellytyksiä ja mahdollistaa psykososiaalisen muutos- ja motivointityön (mt., 11).

Kontaktien myötä käynnistyy etsivän työn asiakastyö, jonka osuus työajasta tulisi rajautua n. 40 %:iin, loppujen 15 %:n kuluessa erilaisissa työtä tukevissa rakenteissa: tiimikokoukset, työnohjaukset, koulutukset, työsuunnitelmat jne. (Mt., 2 ja 14.)

Edellä esitetyllä tavalla kuvattuna etsivän työn tarina on ohut ja kuivakka, eikä sisällä kokemuksiin perustuvaa informaatiota työn tekemisen luonteesta. Kalvotekstin tuontantoehdot, muotoilu, esitystapa ja käyttö viittaavat Arja Jokista (1993, 190) mukaellen omanlaiseensa ”kalvogenreen”, jossa teksti on neutraalia tiedonannon muotoista, ikään kuin päiväkäsky. Etsivän työn esittelykalvoteksti on lähtökohdiltaan ongelmakeskeinen ja siitä puuttuu nuorten omien kulttuuristen keinojen ja vastapuheen käyttö voimavaratyössä. Teksti etenee lineaarisesti ja juonessa ei ole poikkeamia.

Esittelyteksteissä etsivän työn perustehtävä ja sen toteuttamisen eri tavat ja työtä jäsentävät kategoriset tasot sisältävät ns. kentällä, kaduilla ja julkisissa tiloissa, aikaansa viettävien nuorten kategorisoinnin potentiaalisesti apua tarvitseviksi, hyvinvointipalvelujen ulottumattomissa oleviksi ja kykenemättömiksi käyttämään niiden palveluja tai palveluista vetäytyneiksi sekä pettymyksiä kokeneiksi ja vastapuheella varustautuneiksi. Nuori saattaa myös olla kadulla tai kentällä aikaansa viettäessään vielä tiedostamaton avun tarpeestaan ja siten riskiryhmään kuuluva. (Vrt. Juhila 2004, 28.) Työntekijöiden läsnäololla kentällä on jo itsessään ilmapiiriä rauhoittava ja myös kontrolloiva vaikutus. Etsivän työn tekijät eivät kuitenkaan tarjoa aktiivisesti nuorille edellä mainittuja leimallisia kategorioita, vaan läsnäololla ja erilaisin kontaktinottomuodoin pyrkivät saavuttamaan nuorten luottamuksen eli sisään pääsyn kentälle. Nuorelle jätetään ja annetaan mahdollisuus käynnistää keskustelu omalla tavallaan ja omista lähtökohdistaan. Nuoren oma käsitys itsestään ja asemastaan toimii vastapuheena etsivässä työssä olevalle hyvinvointipalvelujen käsitykselle kadulla aikaansa viettävästä nuoresta ja nuorelle sopivasta hyvästä elämästä. (Juhila 2004, 31-32.) Näin nuorten vastapuhe ja eron tekemisen tekniikat välittyvät etsivän työn tekijän kautta vastapuheeksi sosiaalipalvelujen työhön lähettävälle taholle. Työntekijä kantaa ja käsittelee tätä ristiriitaa itsessään ja ratkoo lojaalisuuttaan suuntaan ja toiseen.

Esittelykalvoista on selvästi luettavissa juonellinen kertomus, jossa etsivän työn tekijä etsii riskissä tai vaarassa olevia nuoria ja pyrkii toiminnallaan palauttamaan heidät hyvinvointivaltion palvelujen hyvään huomaan tai vähintäänkin etsivän työn tekijän ammatillisen osaamisen piiriin. Kuvaan etsivän työn esittelykalvojen esille nostaman normatiivisen mallitarinan etsivästä työstä, sen juonellisuudesta ja kerroksellisuudesta seuraavalla tavalla:

- Etsivän työn tekijät täydentävät nuorille suunnattuja palveluja ja toimivat niiden ”lähettiläinä” nuorten keskuudessa.
- Etsivän työn tekijä lähtee toista sukupuolta edustavan työparinsa kanssa etsimään apua tarvitsevia nuoria kentältä, joka on selkeästi määritelty alue.
- Heidän tehtävänsä on ensin kartoittaa alue ja tehdä siitä tarkkoja havaintoja, jonka jälkeen he ovat läsnä nuorten keskuudessa etsien ja luoden heihin aktiivisesti kontakteja.
- He tekevät työtään kolmella eri tasolla: fyysisesti läsnä ollen, sosiaalisesti kontakteja solmien ja psyykkisesti luottamusta ja tukea tarjoten.
- Kun nuori haluaa ja on valmis yhteiseen matkaan työntekijät lähtevät hänen kanssaan paluumatkalle ja ohjaavat nuoren yhteiskunnan nuorille suunnattuihin palveluihin.

- Aika-ajoin työntekijät palaavat lähtöpaikkaansa saadakseen itse tukea ja ohjausta työhönsä ja hoitaakseen yhteyksiä palvelujen ja asiakkaidensa välillä.

2.3. ”Mä en halua sääliä” - kertomus kentältä

Jotta lukija saisi tarkemman kuvan etsivästä kenttätöystä, pyysin kokemuksiin pohjautuvan, valmiiksi kirjoitetun kenttätarinan elävöittämään työprosessin alkumetrejä, kartoitusta, havainnointia ja kontaktin solmimista ennen varsinaista asiakastyötä. Näin sain tarinan, jossa nimi ja muut tunnistettavuuden merkit on poistettu tai muutettu. Tarina kertoo havainnollisesti kahdella kentällä toimimisesta, työntekijöiden edustaman ammatillishallinnollisen julkisen palvelun ja yksityisen elämämaailman kohtaamisesta sekä työntekijän tuntemuksista erilaisilla kentillä toimiessaan (vrt. Pihlaja 1997, 176).

”Mä en halua sääliä”.

”Keväällä keskustaan ilmaantui tyttö, joka oli siellä lähes päivittäin. Vaaleat pitkät hiukset, yleensä verkkarit ja verkkatakki sekä reppu selässä. Mitä nuori tekee joka päivä keskustassa istumassa kirkonportailla lähes aamusta iltaan. Välillä yksin, usein miten kavereiden kanssa. Meillä on kontakti jo samassa porukassa liikkuviin nuoriin, mutta kukaan ei ole vielä esitellyt meitä. Viikot kuluvat ja tyttö on edelleen keskustassa, mutta meillä ei vielä muuta kuin moi kontakti. Nyt meidät on esitelty, mutta hän ei ole kertonut nimeään. Hän ei kuitenkaan lähde pois porukasta meidän tullessa paikalle, vaan tervehtii ja jää seuraamaan keskustelua joskus kommentoiden. Annamme hänelle aikaa, mutta moikkaamme ja juttelemme yleisiä. Osoitamme puheella sekä hakeutumalla hänen kanssaan samaan porukkaan olevamme kiinnostuneita hänen tarinastaan. Muut nuoret ovat kertoneet tytön aikana omista asioistaan ja olemme keskustelleet, antaneet neuvoja ja sopineet henkilökohtaisia tapaamisia kahviloihin. Tyttö on näin päässyt selville työskentelytavoistamme. Hänen kaverinsa ovat kertoneet hänelle meistä ja meille hänestä. Tyttö on juuri 18-vuotta täyttänyt ja asunnoton, majailee kavereiden luona. Häntä kutsutaan Mirtsuksi.

Kesälomien jälkeen kun palaamme takaisin tilanne kentällä on lähes ennallaan. Suunnilleen samat nuoret, mutta kesäfilis jatkuu ja joidenkin on vaikea palata arkeen. Kesän aikana päihteiden käyttö on joillakin lähtenyt hanskasta ja tilanne näyttää huonolta. Ensimmäiset viikonloppuillat ja –yöt kadulla ovat menoa ja meininkiä. Pahoinpitelyjä, varkauksia, viinaa ja huumeita. Lakka on hitti, sitä saa halvalla ja pää menee taatusti sekaisin. Missä on Mirtsu? Häntä ei näkynyt muutamaan viikkoon ja ajattelimme tilanteen hänen osaltaan parantuneen.

Vaan eräänä päivänä tuttu tyttö istu taas kirkon rappusilla itsekseen ja näytti kaukaa katsottuna surkealta, pieneltä tytöltä. Menimme rohkeasti juttusille ”moi mites on kesä sujunut?” Mirtsu katsoi hetken ja sanoi ”joo.. aikas vauhdikkaasti”. Kun hän vastasi ja antoi ymmärtää, että juttuseura olisi ok uskalsimme jatkaa. ”No niin se

taitaa olla menny koko teijän porukalla”. ”Joo..pitäs varmaan yrittää himmailla pikku hiljaa”. Tätä keskustelua käytiin hetki kunnes alkoi tulla muitakin nuoria paikalle ja keskustelu siirtyi yleisemmille linjoille. Olimme kuitenkin innoissamme kontaktista ja hyvästä vastaanotosta.

Seuraava tapaamisemme oli hiukan räväkämpi, mutta tuotti tulosta. Mirtsu oli kahden muun tytön kanssa menossa baariin iloisella mielellä ja alkoholia oli jo otettu kun he törmäsivät meihin. Laitamme Mirtsun puheliaisuuden humalan tiliin, kun hän jutteli kaikkea maan ja taivaan väliltä. Ei niinkään asiaa, mutta kuitenkin hän lopuksi pyysi meidän numeron ja lupas laittaa viestiä. Viestiä ei kuulunut.

Ilmat viilenivät kohti alkusyksyä ja huolemme Mirtsusta lisääntyi. Kuulimme hänen edelleen olevan asunnoton ja itse näimme hänen myyvän pillereitä ja tupakkaa. Mietimme miten ja missä tilanteessa pyrimme juttusille. Olimme havainnoineet hänen olevan kaupungilla yksin päiväsaikaan. Päätimme etsiä häntä silloin ja pyytää kanssamme kahville, jotta ottaisimme asiat puheeksi.

Etenimme suunnitelman mukaan ja muutaman päivän päästä havaitsimme hänet tutulla paikalla kirkonportilla. ”Moi kuis menee?”. ”Tässähän tää”. ”Täällä on vähän kylmä, et haluais lähteä mejän kans kahville?” ”Ei oo rahaa.” ”Ei se mitään, talo tarjoo.” Ja kuinka ollakaan Mirtsu nousee ja lähtee kanssamme kahville. Kahvin lisäksi tarjosimme hänelle sämpylän, joka oli ensimmäinen mahantäyte sinä päivänä. Juttelimme niitä näitä ja tunnustelimme ilmapiiriä. Tunnelma oli rento ja luonteva, joten ei muuta kuin asiaan. ”Me on kuultu, ettei sulla oo asuntoo, miten sä pärjää?” Hiljaisuus tuntui kestävän, mutta sitten alkoi tulla tarinaa. Mirtsu oli joutunut asunnottomaksi, kun äiti oli saanut hädön ja hän siinä mukana. Äiti oli alkoholisti ja vähät välitti missä tyttö menee. Isä on ollut aina päihteiden sekakäyttäjä ja välillä vankilassakin, eikä ole pitänyt perheeseen yhteyttä. Mirtsulla on isovelji, joka sinnittelee omillaan, asuu tyttökaverinsa kanssa. Hän ei tiedä Mirtsun tilannetta. Pikkuveljellä on eri isä ja pikkuveljestä huolehtivat isän isovanhemmat. Mirtsu on alasteella ollut hyvä koulussa ja ollut musiikkiluokalla. Yläaste meni niin ja näin kodista ja pikkuveljestä huolehtien kun äidin juominen lisääntyi koko ajan. Kymppiluokka sujui jotenkin ja Mirtsu pääsi talouspuolelle ammattikouluun.” Mites käyt koulua kun ei oo asuntoo, ei rahaa millä mennä kouluun, oikeastaan millään ei just nyt oo väliä.”

Kuuntelimme tarinaa ja lopuksi kysyimme: ”Sä tiedät mitä me tehään työksemme, voitasko me auttaa?” Selitimme Mirtsulle etsivästä työstä, sen periaatteista ja toimintatavoista. Esitimme eri vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia mitä hänellä olisi saada elämänsä hallintaansa. Kerroimme myös hänelle kuuluvista taloudellisista oikeuksista ja niiden hakemisesta kuten toimeentulotuesta. Mirtsu kuunteli ja sitten olimme kaikki hiljaa, kunnes toistimme kysymyksen: ”Voisko meistä olla jotain apua sulle?” Mirtsu mietti ja vastasi: ”Tää on mun juttu, kyllä mä pärjään. Mä en haluu et kukaan ajattelee mun kerjäävän sääliä, sitä mä en haluu. Kattellaan myöhemmin, ehkä, te ette kai sit puhu mun juttuja muille. Ai niin ja kiitti kahvista ja sämpylästä, nähään.”

Mirtsun, hänen ystäviensä ja etsivän työn tekijöiden kohtaamistarina kertoo enemmän kuin kymmenen kalvoa. Tarinan esittelyssä kuvataan työkenttää ja nuorisoryhmää havaintotasolla ja esitetään kysymys ”Mitä nuori tekee joka päivä keskustassa istumassa kirkonportilla lähes

aamusta iltaan?” Työntekijät ovat saaneet ryhmässä luottamustason kontaktin muutamiin nuoriin, mutta huolen kohteena olevaan nuoreen on vain pinnallinen tuttavuus. Ajan kuluessa havainnot kertovat kenttätilanteen huonontuvan ja huoli nuoresta, johon on vain pinnallinen kontakti, tiivistyy kysymykseen ”*Missä on Mirtsu?*” Työntekijöitä uhkaa jo turhautuminen kun sisäänpääsy Mirtsun elämään pitkittyy ja tiedot hänen tilanteestaan täsmentyvät. Työntekijöiden odotus kuitenkin palkitaan kun Mirtsu osoittaa luottamusta kertoen itse vaikeasta elämäntilanteestaan. Nyt työntekijöillä on mahdollisuus tarjota apua ja osallisuutta hyvinvointipalveluista. Mutta toisin kuin odottaisi, Mirtsu vastaa vastapuheella, jonka keskeinen sisältö on moraalinen ja yksilöllinen. (Vrt. Ylijoki 1998, 141.) Hän kokee avun tarjoamisen säälin osoituksena ja haluaa pitää omat asiansa ominaan, joihin muilla ei ole oikeutta sekaantua. Samalla hän torjuu työntekijöiden auktoriteetin avun mahdollistajina (Pihlaja 1997, 176-177). Puheellaan hän osoittaa olevansa tarinan ”traaginen sankaritar”, joka kulkee omaa tietään. Hän jättää kuitenkin loppuratkaisun toivoa herättävän avoimeksi varmistaen vielä yksilöllisen riippumattomuutensa julkisesta sanomalla ”*te ette kai sit puhu mun juttuja muille.*” Etsivän työn tekijät kertoivat myöhemmin, asiaa heiltä tiedustellessani, että yhteys Mirtsuun säilyi, hän sai asunnon ja menettikin sen saadakseen uuden. Mirtsu toimii aktiivisena vertaisnuorena ja yhteys etsivän työn tekijöihin on kiinteä.¹

3 ETSIVÄN TYÖN MENETELMÄ JA NUORET TUTKIMUKSEN KOHTEENA

3.1. Nuorisotutkimuksen ja etsivän työn palapeli Suomessa

Etsivä työ suomalaisessa nuoriso- ja sosiaalityössä on kovin nuorta ja marginaalista, ja ehkä sen tähden johdonmukaista ja yhdenmukaista tapaa kertoa siitä on vaikea löytää. Nuorisotutkimuksen ja nuorisotyön historiassa kerrotaan kuitenkin jatkuvasta uusien työmuotojen etsinnästä ja etsijöistä, palavasieluisista nuorisotyöntekijöistä ja nuorten puolestapuhujista sekä kansainvälistäkin huomiota saaneista nuorisotutkimuksista. Erityisesti etnografiasta ammentava nuorisotutkimus muistuttaa

---

¹ Tämän luvun kirjoittamisessa ja erityisesti kulttuurisen näkökulman ja kulttuuristen muutosten merkityksestä koko tutkielman tasolla on pro gradu ohjaajani lehtori Ritva Nätkin tarjonnut runsaasti ideoita ja avauksia, joita olen pyrkinyt soveltamaan tekstiä kirjoittaessani. Sellaiset käsiteideat kuin ”kalvogenre” ja myöhemmin esiintyvä ”heimokulttuurin ja sivilisaation kamppailu” luvussa 9, joitakin mainitakseni, ovat häneltä lähtöisin.

etsivää työtä ja sen alkukertomusta tutkimuskentälle sisäänkäynnin, havainnoinnin ja informanttien luottamuksen saavuttamisen haasteineen.

Koska tiedot etsivästä kenttätyöstä ovat hajallaan, pyrin kuljettamaan tekstissä rinnakkain kullekin toisen maailmansodan jälkeiselle vuosikymmenelle tyypillisiä nuorisotutkimuksen ja nuorten parissa tehtävän kenttätyön muotoja löytääkseni niistä jonkinlaista juonellista rakennetta.

Nuorisotyön historiaa ja teoriaa ovat tutkineet erityisesti tutkija Juha Nieminen (1995) ja edesmennyt tohtori Matti Telemäki (1984) sekä tutkija Vesa Puuronen (2006). Opiskelija Johanna Salava (2006) on tutkinut kandidaatin tutkielmassaan *Etsivän työn kehysten vaihtelut* etsivää työtä ja löytänyt mielenkiintoisia merkintöjä aiheesta. Hän jaottelee etsivän työn kehysten vaihtelut työn kohteen ja työn aseman sekä työn menetelmien ja teorian kautta.

Suomessa nuorten ryhmäkäyttäytymistä ja ns. ongelmanuorisoa alettiin tutkia 1950-luvulla, jolloin ns. nuorisokulttuuri ja jengikäyttäytyminen syntyivät kaikkialla länsimaissa. Nuoriso-ongelmat olivat Suomessa syntyneet sota-ajan jälkeisessä yhteiskunnallisessa rakennemuutoksessa, kun väestöä muutti kaupunkeihin ja teollisen palkkatyön myötä syntyi vapaa-aika, jota kotien ja koulujen kasvatus ei kyennyt riittävästi ohjaamaan ja kontrolloimaan. Nuorisotyötä tekevillä järjestöillä ei ollut taloudellisia edellytyksiä tehdä ammattimaista, ei-vapaaehtoisuuteen perustuvaa, työtä nuorten parissa ja yhteiskunnan järjestämä nuorison kasvatus ja huolto olivat puutteellisia. Erityisesti poikien käyttäytyminen oli sodan jälkeen suuren huolen aiheena. (Nieminen 1995, 208-209; Telemäki 1984, 105.) Minna Harjula (1990) kertoo tutkielmassaan *Sosiaalityön arki Tampereella 1945-70*, että sosiaalihuollossa tehtiin etsivää huoltotyötä mm. lastensuojelun, irtolaisuuden ja köyhäin huollon piirissä 1940-luvulla ja että työtapa vähentyi 1950-luvulla toimistotöiden lisääntyessä. Työtä tekivät ns. tarkkaajat, joilla ei yleensä ollut alalle koulutusta. Työ perustui kontrolliin, mutta saattoi syvetä tuttavuudeksi ja jopa ystävyudeksi. (Ref. Salava 2006, 17.)

Nuorisotyöhön ja nuorisoon kohdistuneen tutkimuksen merkittävänä avauksena voidaan pitää Rafael Helangon (1953) Turun poikasakkeja käsittelevää väitöskirjaa. Teos sai kansainvälistäkin huomiota ja sen avulla kyettiin kehittämään nuorisoryhmiin suuntautuvia nuorisotyön ryhmätoiminnan menetelmiä (Nieminen 1995, 217). Helanko tutki nuorten poikien vertaisryhmiä ja niiden toimintaa käyttäen laajaa menetelmä- ja aineistovalikoimaa. Hän oli saanut vaikutteita Chicagon koulun kaupunkisosiologiasta, jossa tutkimuksen kohteina olivat mm. nuorisojengit kaupunkikulttuurissa. Helangon tutkimuksen käytännön merkitys Suomessa oli poikatyön kehittämisen kannalta suuri. Nuorisojärjestöistä erityisesti partio- ja urheilujärjestöt tehostivat

toimintaansa sekä kansallisesti että paikallisesti. Tavoitteena oli integroida nuoriso osaksi suomalaista yhteiskuntaa. (Puuronen 2006, 72-74 ja 204-208.)

Toinen nuorten ryhmäkäyttämistä koskeva tutkimus 1950-luvulla oli Elina Haavio-Mannilan (1958) tutkimus Suomen kylätappeluinstituutiosta 1800-luvulla. Pidän Helangon ja Haavio-Mannilan tutkimuksia edelleen merkittävänä näkökulmina myös nykynuorison ryhmäkäyttämistä ajatellen. Yksilöllisyyttä, (koulu)suorituksia ja kulutusta korostavassa kulttuurissamme yksinäisyyden kokemukset saattavat työntää nuoria ryhmiin, joiden jäsenyys tarjoaa liittymisen ja statuksen kokemisen mahdollisuuksia. Tässä mielessä ”kadun kulttuuri” on normin mukaista toimintaa ja vastaa osin paremmin nuorten tarpeisiin kuin formaali koulukasvatus ja nonformaali nuorisotyö eri muotoineen. Etsivän kenttätöiden tarve syntyy tässä mielessä yhteiskunnan oman toiminnan tuloksena. (Vrt. Puuronen 2006, 209-230.)

Ensimmäinen suureen aineistoon perustuva kvantitatiivinen nuorisotutkimus tehtiin Erik Allardtin johdolla (1958) aiheena nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne. Tutkimus tehtiin aikana, jolloin Suomessa osa nuorisosta kuului ns. lättähattuihin, joka oli ensimmäinen nuorison alakulttuurinen ilmiö maassamme. Allardtin ja hänen ryhmänsä tutkimus ei kuitenkaan suuntautunut nuorisokulttuurien tutkimiseen, vaan nuorten kuulumiseen erilaisiin sakkeihin. (Puuronen 2006, 213-214.) Tutkimus suuntasi nuorisotyötä, kenttätöntekijöiden jo kauan ajamien tavoitteiden mukaisesti, erityisesti ryhmään tai ryhmiin kuulumattomiin, eristäytyviin nuoriin, joita oli mahdollista tavoittaa maaseudulta ja suurista kaupungeista. Tärkeintä oli saada kosketus vaaranalaisessa asemassa olevaan nuorisoon, joka nuorisotyötä kipeimmin tarvitsi ja tehdä se yhteistyössä sosiaalityön kanssa. (Nieminen 1995, 217, 324; Telemäki 1984, 106; Puuronen 1995, 24-26.)

Rafael Helanko (1960). jatkoi tutkimuksiaan nuorten pienryhmistä. Tällä kertaa tutkimuskohteena olivat tyttöjen muodostamat pienryhmät. Tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena oli tuottaa tietoa tyttöjen pienryhmien syntymisestä, kehittymisestä ja sisällöistä. Tietoa oli tarkoitus käyttää ohjattaessa tyttöjä harrastusten pariin ja järjestötoimintaan. Helangon tyttötutkimus jäi ainoaksi lajissaan aina 1980-luvulle asti, jolloin kiinnitettiin uudelleen katse tyttöihin naistutkimuksen ekspansion myötä. (Puuronen 2006, 215-217.)

Nuorisotyön merkittävä vaikuttaja ja kosmopoliitti visionääri, Yhteiskunnallisen Korkeakoulun nuorisokasvatusopin lehtori, Guy von Weissenberg näki 1950-1960 -lukujen taitteessa

nuorisojärjestötoiminnan sosiaalisen rajoittuneisuuden ja ryhmätoimintaan perustuvan nuorisotyön mahdollisuudet vaikuttaa ”liigarikollisuuteen” ennaltaehkäisevästi. Käytännön teoreetikkona hän esitteli ulkomaisia toimintamuotoja nuorisoliigojen parissa tehtäväksi työksi: Kööpenhaminan nuorisopoliisitoiminnan, Tukholman kaupungin katutyön ja ruotsalaisten settlementtien ilta- ja yöpartioinnin. Weissenbergin mukaan ”etsivän eli sosiaalisen nuorisotoiminnan” ja jengityön alkujuuret ovat Amerikan yhdysvalloissa, jossa ne olivat saaneet vaikutteita amerikkalaisesta sosiologisesta kirjallisuudesta ja tutkimuksesta. (Nieminen 1995, 325; Telemäki 1984, 106.)

Helsingin nuorisonhuollossa kehitettiin 1960-luvun alussa ns. etsivää nuorisonhuoltoa, jossa ”työntekijät pyrkivät kosketukseen nuorison kanssa kahviloissa, baareissa, tanssipaikoissa, asemilla ja muissa vapaa-ajan kokoontumispaikoissa” (Nieminen 1995, 330). Kriminaalihuollolla oli Tampereella etsivää työtä nuorten rikollisten parissa. Tavoitteena oli järjestää nuorille mielekästä toimintaa Tampereen Nuoriso-Klubi –yhdistyksen puitteissa. Nuorisokahvilatoiminnan ja nuorten hoitavan huollon väliin jäi kenttä, johon ns. kohdennettu jengityö yritti pureutua. Jengityöpäivillä 1964 korostettiin ”gängityön” vaativuutta ja tarvetta erikoiskoulutettuihin työntekijöihin. (Mt., 331.)

Jengityötä tehtiin 1960-luvulla vaihtelevalla menestyksellä ja katkoksellisesti suurimmissa asutuskeskuksissa seurakuntien erityisnuorisotyön, kuntien ja joidenkin järjestöjen toimesta. Työ oli etsivää ja avointa, työntekijät liikkuvat jengien kokoontumispaikoissa ja loivat kontakteja nuorisoryhmiin. (Nieminen 1995, 331.) Koska tehtäväjako järjestökeskeisen vapaaehtoisuuteen perustuvan työn, kunnallisen nuorisotyön ja nuorison avohuollollisen työn välillä oli epäselvä ja työmenetelmät kehittymättömiä, ei etsivä kenttätyö päässyt juurtumaan suomalaiseen nuorisotyökulttuuriin. Kentällä tehtävä työ nuorten parissa jäi siten yksittäisten merkittävien henkilöiden varaan. Tältä ajalta on peräisin käsitys ”tulieluisesta erityisnuorisotyöntekijästä”, joka auktoriteetteja pelkäämättä ja työajoista piittaamatta rientää sammuttamassa ”sosiaalisia tulipaloja” ja puolustaa nuoria byrokraattisia järjestelmiä vastaan. (Mt., 332.)

Hjort (1995, 12-15) esittelee teoksessaan *Etsivän työn psykologia* Norjan suurkäräjien tiedonannon vuodelta 1966, jossa etsivä työ esitellään huumausaineongelman yhteydessä: ”*Nuorten parissa tehtävä etsivä työ on joukko työmuotoja, joita käytetään suunnitelmallisesti kunnissa. Lähtökohtana on sen tosiasian tunnustaminen, että on olemassa nuoria, jotka tarvitsevat sosiaali- ja terveydenhuollon tukea, mutta joita entuudestaan olemassa olevat palvelut eivät saavuta. Etsivällä toiminnalla avuntarjonta viedään sinne missä nuoret oleilevat, olkoonpa kyse kaduista, kahviloista tai muista paikoista. Nuoret saavat omassa ympäristössään tilaisuuden tutustua aikuisiin auttajiin*

ja kehittää luottamuksen, jotta he mahdollisesti voisivat myöhemmin esittää ongelmansa ajankohtana, joka on heidän itsensä valittavissa.” Tamperelaisen etsivän työn perustehtävä noudattaa edelleen samoja pääperiaatteita kuin 1966 Norjassa suurkäräjillä esitelty etsivän työn malli. Etsivä työtapa tunnettiin 1960-luvulla myös muissa Pohjoismaissa ja erityisesti Saksassa (Strassenarbeit) ja Englannissa (Youth outreach work) sekä Yhdysvalloissa (Street work).

Hjortin teoksen lähdeluettelossa ei ole mainintaa amerikkalaisen Irving Spergelin teoksesta *Street Gang Work. Theory and Practice* (1966), vaikka luulisi sen vaikuttaneen muualla länsimaissa käynnistettyyn etsivään työhön. Teoksen esipuheessa kerrotaan Spergelin tavoitteena olleen kirjaa tehdessään yhdistää sosiologista tutkimusta ja sosiaalityön käytäntöjä. Teos oli tulosta Chicagon yliopistossa tehdystä laajasta sosiaalityhteellisestä tutkimushankkeesta. Spergel kuvaa johdannossaan etsivää työtä ja sen tekijöitä seuraavasti (käännös Outi Auvinen-Tornberg): ”*Katutyöntekijä on ainoa kadulla työskentelevä taho, joka ponnistelee auttaakseen laiminlyötyjä rikollisjengejä muuttamaan käyttäytymistapojaan. Hän tekee työtään lähiöissä ja naapurustoissa muista poikkeavina työaikoina, päivisin ja öisin. Hänellä on työssään vain hiukan selkeää rakennetta tai välitöntä tukea työhön, kuten toimistotyötä normaaleina työaikoina tai työnjohtajan ja työtovereiden ohjausta. Hän kuuluu kahteen eri maailmaan. Toinen maailma edustaa rikollisia ryhmiä alakulttuureineen ja toinen arvostettujen ja sovinnainten ihmisten maailmaa. Hän on kiertävä (peripatetic) parantaja, välittäjä ja sovittelija. Hän pyrkii toisaalta muuttamaan nuoria rikollisia ja toisaalta ihmisiä ja instituutioita, jotka ovat rikoksenteleijän tuottaneet” (Spergel 1966, xiii). Spergel näkee etsivän työn juuret Yhdysvaltojen setlementtiliikkeessä ja kirkkojen hyväntekeväisyystyössä. (Mt., xiv.) Perimmältään hän liittää katutyön filosofian Confuciuksen ja Sokrateen filosofiaan ja elämäntapaan. He olivat omistaneet elämänsä ihmisten kärsimysten lievittämiseen ja saarnasivat kaikille, jotka vain tahtoivat kuunnella ja oppia ”mikä on sielulle hyväksi” (mt., 219). Sokrates eli elämänsä ulkona, kadulla ja toreilla ja hänestä Spergel vetää pitkän linjan uskontojen merkkihenkilöiden ja hyväntekijöiden kautta Martin Luther Kingiin ja rauhanaatteeseen, jossa ihmisiä kehoitetaan etsimään henkistä, sosiaalista, koulutuksellista ja taloudellista kehitystä (mt., 219).*

Suomalaisen hyvinvointivaltion kehittäminen 1960-1970-luvuilla synnytti Puurosen (2006, 217-219) mukaan runsaasti sen syntyä palvelevia tutkimuksia. Myös nuorisoa koskeva tutkimus palveli samoja tavoitteita, nuorisopoliittista suunnittelua ja nuorisotyölain valmistelua. Nuorten poliittinen liikehdintä ja yhteiskunnallinen aktiivisuus lisäsivät tarvetta tehdä tutkimusta nuorten elinolosuhteista, alueellisesta sijoittumisesta ja koulutus- ja työmahdollisuuksista. Perinteisen

nuorisotyön katsottiin kuuluvan toisaalta kulttuuri- ja toisaalta sosiaalityön piiriin ja se sai väistyä kokonaisvaltaisen nuorisopoliittisen suunnittelun ja tavoiteasettelun tieltä. Toiminta oli linjassa tuon ajan kokonaisvaltaisen yhteiskuntapoliittisen suunnittelun ja palveluajattelun kanssa. Sosialisatioteoria oli keskeinen teoreettinen lähtökohta tutkittaessa nuorten kokoontumisia julkisilla paikoilla, vapaa-ajan harrastuksia ja integroitumista yhteiskuntaan Opetusministeriön vahvalla tuella kaupunkeihin ja kuntiin rakennettiin kunnallisten nuorisotalojen verkosto. Kadulla ja muissa julkisissa tiloissa tehtävä työ nuorten parissa ei ollut erityisen kiinnostuksen kohteena. (Telemäki 1984, 114.)

Kaikista integroimisyrityksistä huolimatta nuorten ajautuminen virallisen valtio- ja kuntavetoisen nuoriso- ja sosiaalityön ulkopuolelle kasvoi. Ilmiö lisäsi entisestään huolta nuorten elämäntavoista ja sosiaalistumisesta yhteiskuntaan. Sukupolviuulu syventyi osan nuorisokulttuuristen ilmiöiden muututtua aggressiivisemmiksi ja nuorisoryhmien osoittaessa mieltään erilaisten arvo- ja elämäntyyli muutosten puolesta. Vuoden 1973 energiakriisin jälkeinen lama, työttömyys ja suhdannesiirtolaisuus kovensivat ilmapiiriä. (Kallioniemi 2003, 489-490.)

Nuorten alkoholin ja huumeidenkäyttö lisääntyivät 1970-luvulla ja niihin reagoitiin lähinnä paikallisesti ja pääasiassa järjestöjen toimesta. Tampereella evankelisluterilainen seurakunta teki etsivää työtä nuorten parissa 1970-luvulla osin palkallisena, osin vapaaehtoistyönä. Menetelminä käytettiin nuorten kokoontumispaikkojen kartoitusta ja nuorisotoimintaan tai tarvittaessa hoitoon ja huoltoon ohjaamista. Työ sisälsi myös lyhytkestoisen kriisiavun antamista. (Salava 2006, 24.) Helsingin huoltoviraston alaisessa PAV-huollossa tehtiin etsivää työtä vuodesta 1969 alkaen huoltotarkastajan ja sosiaalityöntekijän toimesta. Työn kohteena olivat päihdeongelmaiset aikuiset ja menetelminä käytettiin yksilökohtaisen sosiaalityön menetelmiä. A-klinikkasäätiön nuorisoasemat Espoossa, Turussa ja Tampereella tekivät etsivää katutyötä päihtyneiden tai muutoin avun tarpeessa olevien nuorten löytämiseksi ja auttamiseksi 1980-luvulla. Työ painottui taustansa perusteella terapeutisesti ja hoidollisesti. Nuorten Palvelu ry:n etsivä työ ”nuori nuoren auttajana” toimi vapaaehtoisvoimin usealla paikkakunnalla mm. Tampereella. Toiminta keskittyi lähinnä päihtyneiden nuorten auttamiseen. (Mt, 24-25.) Myöhemmin Nuorten Palvelu ry oli aloitteentekijänä 1990 kun Tamperetta kaavailtiin etsivän nuorisotyön kokeilu- ja tutkimusprojekti ENT:n sijoituspaikkakunnaksi.

Riitta Halme ja Kirsi-Maija Jauhiainen (1982) tutkivat etsivän sosiaalityön käsitettä ja sisältöä edellä mainittujen kolmen tahon etsivän työn kautta. Niistä Helsingin huoltoviraston PAV-etsintätoimintayksikön työ oli julkisyhteisöllistä sosiaalityötä ja siten lähimpänä nykyistä etsivän

työn mallia. Työntekijät olivat sosiaalityön koulutuksen saaneita ja heitä sitoivat sosiaalityön arvot ja normit. Etsintätoimintayksikön työ oli myös suunnitelmallista ja pitkäjänteistä sekä asiakkuutta välittävää toimintaa. (Ref. Salava 2006, 19.)

Nuorisotutkimuksen positivistisen paradigman kritiikin ja nuorten yhteiskunnallisen aseman ja aktiviteetin muutosten myötä tutkimus ja toiminta suuntautuivat 1980-luvulla pääosin nuorten alakulttuuritutkimukseen. Nuoret nähtiin omaa kulttuuriaan luovina erilaistuneina ryhminä, joita edustivat mm. punkkarit, skinit ja hevarit. Alakulttuureita tutkittiin mm. etnografisin menetelmin ja näin saatiin tärkeää tietoa nuorisoryhmien merkityksistä nuorille itselleen. Uusi teknologia ja media muuttivat radikaalisti nuorten asemaa yhteiskunnassa ja suhdetta ns. sukupolvien jatkuvuuden toimintalogiikkaan. Sosiaali- ja nuorisopoliittisten järjestelmien kehittyminen 1980-luvulla ”huippuunsa” tuotti myös niihin kohdistuvaa kritiikkiä ja tutkimusta. Vallan ja osallisuuden kysymykset alkoivat koskea myös nuoria. (Puuronen 1995, 33-34.)

Valtakunnallisessa nuorisotutkijain seminaarissa v. 1982 käytiin vilkasta keskustelua nuorisotutkimuksen metodivalikoimasta ja korostettiin tutkittavien ja tutkijain yhteistyötä tutkimusprosessissa. Ns. osallistavassa tutkimuksessa kaikki tutkimuksessa mukana olevat ovat tasavertaisessa asemassa ja asiantuntijuus on jaettava kun taas opetuksellisessa tutkimuksessa tutkijan rooli on korostuneempi ja hän määrittää tutkimusprosessin kulun. Opetuksellinen tutkimus sisältää toimintatutkimuksen elementtejä. (Puuronen 2006, 233-234.) Etsivän nuorisotyön – projektin ENT:n tutkimus liittyi opetuksellisen tutkimuksen tutkimusperinteeseen. Tutkija Juha Pihlaja (1997) käytti tutkimuksessaan etsivän nuorisotyön projektista kehittävän työntutkimuksen työntekijöitä osallistavaa tutkimusmetodia.

Yhteenveto

Yhteenvetoni nuorisotutkimuksen ja nuorten parissa tehtävän etsivätyön palapelistä jää melko niukaksi. Mitään selkeää yhtä juonta en pysty poiminnostani lukemaan, vaan etsivän työn tarinan juoni vaikuttaa noudattavan kahta päälinjaa: toisaalta virallista paradigmoihin ja hyvinvointivaltion rakentamiseen liittyvää linjaa, josta etsivä kenttätyö puuttui 1990-luvulle asti lähes kokonaan ja toisaalta epävirallista nuorten omaan toimintakulttuuriin ja asemaan yhteiskunnassa sekä heitä lähellä olevien työntekijöiden ja järjestöjen luomaa linjaa, josta löytyy aika ajoin mainintoja etsivästä katutyöstä tai jengityöstä.

Nuorten asemassa tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset huonompaan suuntaan heti sodan jälkeisinä vuosina 1945-1960 ja uudelleen 1970-luvulla synnyttivät kumpikin muutaman vuoden viiveellä nuorisotutkimusta, joka pureutui nuorten omaan ryhmä- ja alakulttuuritoimintaan. Liekö tämä tutkimustieto osaltaan vaikuttanut siten, että seuraavina vuosina löytyy merkintöjä aktivoitumisesta nuorten parissa tehtävän kenttätyön suuntaan. Kadulla ja nuorten kokoontumispaikoilla tehtävä etsivä työ vaikuttaa noudattavan sekä nuorisotyössä että sosiaalityössä jonkinlaista kasvavan huolen logiikkaa, johon käytännön työntekijät reagoivat kukin oman taustayhteisönsä ja henkilökohtaisen karismansa perusteella. Virallinen nuoriso- ja sosiaalityö nuorten parissa ei näyttänyt suuremmin reagoivan kenttätyöntekijöiden huutoon. Ongelmat pikemminkin lakaistiin maton alle tai jätettiin järjestöjen huoleksi. Edellä mainitut päälinjat alkoivat hyödyntää toisiaan vasta 1990-luvulla jo aiemmin kuvaamallani tavalla. Matkan varrella löysin kuitenkin juuret etsivän nuorisotyön projektille ENT:lle Nuorten Palvelu ry:n etsivästä työstä, sekä kehittävän työntutkimuksen tutkimussuuntaukselle, jolla ko. projektia tutkittiin, osallisuutta ja systeemisyttä korostavista tutkimussuuntauksista.

Hämmästykseni sen sijaan herätti Spergelin Yhdysvalloissa ja Suurkäräjille Norjassa samana vuonna 1966 esiteltyjen etsivän työn mallien samankaltaisuudet ja eroavuudet. Molemmissa painottui huoli nuorten käyttäytymisestä. Norjassa huoli kohdistui erityisesti nuorten huumausaineiden käyttöön ja julkilausumassa korostettiin auttamisen vastaanottamisen vapaaehtoisuutta. Palvelujärjestelmän heikko kyky tavoittaa nuoria ilmaistaan tekstissä neutraalisti ilman arvolatausta. Voin kuvitella tämän tekstin perusteella etsivän työn tulevan vuonna 1966 osaksi norjalaisen hyvinvointivaltion kunnallista palvelujärjestelmää. Suurkäräjillä esitelty työmuoto ja työtapa muistuttavat lyhykäisyydessään tamperelaisen etsivän työn mallitarinan etsivän työn perustehtävää.

Spergelin tekstissä huoli sen sijaan kohdistuu ns. nuorisorikollisuuteen ja työtä kuvataan työntekijän ja kahden erilaisella logiikalla toimivan maailman näkökulmasta. Työntekijän rooli on maailmoja välittävä ja yhteen sovittava. Teksti ottaa kantaa valtakulttuurin instituutioiden ja siellä olevien työntekijöiden rikollisuutta tuottavaan rooliin. Spergel korostaa jengiläisten sopeuttamista ja sopeutumisen helpottamista jengi-, katutyöntekijän ollessa välittävänä tekijänä nuorten ja instituutioiden työntekijöiden välillä.

Omassa tutkielmassani pyrin yhdistämään näitä kahta näkökulmaa ja täydentämään etsivän työn kulttuurista mallitarinaa työntekijän yksityisellä tarinalla ja erilaisten maailmojen näkökulmalla työntekijöiden työtarinoiden kautta.

3.2. Etsivän työn tutkimus ja kirjallisuus Suomessa 1990-luvulla

Etsivän nuorisotyön-projekti käynnistyi Tampereella juuri ennen kuin kaupungin nuorisopalvelujen määrärahoja leikattiin julkisen sektorin alarajassa 1990-luvun alussa kolmen vuoden ajan n. 10 % vuosittain. Työttömyyslukujen noustessa laman myötä ja kansan jakautuessa ns. menestyjiin, pärjääjiin ja syrjäytyneisiin asetettiin nuoret uusien yksilöllistymisvaateiden ja mahdollisuuksien eteen. Kaikille nuorille oman elämän rakentaminen ja identiteettityö eivät olleet mahdollisuus, vaan pakko. Alkoi ennen näkemätön pudotuspeli, johon tarvittiin myös häviäjät.

”Riskissä eläviin” ja ”syrjäytyneisiin” nuoriin sekä ns. vaaravyöhykkeellä eläviin nuoriin kohdistettiin 1990-luvulla useita projekteja, joissa kokeiltiin erilaisia pedagogisia, esiterapeuttisia, strategisia ja moniammatillisia lähestymistapoja. Työssä korostuivat työntekijöiden yhteistyö ja nuorten omatoimisuus ja osallisuus. (Pihlaja 1997, 7.) Etsivän nuorisotyön projekti – ENT – oli yksi näistä uusista menetelmiä tutkivien ja kokeilevien projektien joukossa. Projektissa kokeiltiin norjalaista etsivän työn mallia Suomen oloihin. Norjassa oli etsivää työtä tehty jo 1960-luvulta lähtien, jolloin työtapana levisi ja vakiintui useisiin länsimaihin.

Haldis Hjort: *Etsivän työn psykologia* (1995)

Psykologi Haldis Hjort Oslosta oli myös Suomessa kouluttamassa etsivään työhön ihmisiä. Hänen teoksensa *Det oppsøkende arbeidets psykologi* (1988) julkaistiin suomeksi 1995 nimellä *Etsivän työn psykologia*. Haldis Hjort on koulutukseltaan psykologi ja klinisen- ja tutkimustyönsä lisäksi hän toimi vuosina 1980-1983 Oslon etsivän työn Keskustaryhmässä psykologina ja myöhemmin työnohjaajana. Hän kuvaa työtään seuraavasti:

...”siellä, hämmennyin tavalla, joka oli sekä piristävä että levottomuutta herättävä. Siinä minä kuljeskelin julkisilla paikoilla, turvattoman alttiina niiden sosiaalisille ja ilmastollisille oikuille. Etsivä kuljeskelu ei ollut ikävää, mutta miten voisin hyödyntää oppimaani.” (Hjort 1995, 11-12.)

Etsivän työn psykologia -teos on tämän opitun hyödyntämistä ja jakamista muille asiasta kiinnostuneille. Lukukokemuksena teos vaikuttaa ensin hiukan sekavalta ja vaikealta ymmärtää. Tarkemmin luettuna etsivän työn – ”toisen paikan” valinnan, uskaltautuminen puhua ventovieraille, siirtyminen tutusta tilasta tuntemattomaan, pois omalta valta-alueelta – filosofia alkaa avautua ja

teoksesta välittyy voimakkaita visuaalisia kuvia ja metaforia elävöittämään kenttätyötä ja teoreettisia malleja. (Mt.,115.)

Hjort kytkee mielenkiintoisella tavalla etsivän työn tekemisen idean tutkimusmatkojen ja kaupankäynnin ideoihin. Uusien alueiden tai markkinoiden etsiminen ja oman aatteen, uskonnon tai tavaran myyminen vieraille ja vieraalla maaperällä edellyttää uskottavuutta, rohkeutta ja mielikuvitusta. Vaikka etsivä työ sosiaali- ja nuorisotyön ammatillisena menetelmänä on melko nuori, ei se suinkaan ole vailla perinteitä. Lähetystyötä ja sananjulistusta on kautta aikojen tehty etsimällä asialle otollista kuulijakuntaa. Sieluja on pyydetty yhtä lailla myös poliittisten ideologioiden kuin kaupankäynninkin saralla. Papit, lääkärit, kauppiat, poliisit, sosiaalityöntekijät ja sirkushuvien tarjoajat ovat kautta aikojen liikkuneet ihmisten asuinyhteisöissä ja kotoisissa tiloissa. (Mt., 19-29.)

Hjort (1995, 22) jakaa etsivän työn kahteen lähestymistapaan: filosofiseen ja psykologiseen. Filosofinen muodostuu etsimisen luonteesta, oikeudesta mennä tarkoituksellisesti sinne missä ihmiset elävät ja tarjota apua. Psykologinen osa työtä on ns. kohtaamistyötä, joka on systemaattista, tavoitteellista ja suunnitelmallista nuorten auttamista. Kohtaamistyössä voidaan käyttää erilaisia sosiaali- ja nuorisotyön sekä terapiatyön välineitä. Omassa tutkielmassani katseeni kohdistuu työn filosofiseen puoleen.

Etsivän työn tekijän siirtyessä kentälle korostuvat Hjortin mukaan sellaiset toimintatavat kuin mielikuvitus, eläytymiskyky, kiinnostuksen kohteet ja taidot, varovaisuus ja tahdikkaus sekä täysikasvuisuus, muodollisen tiedon ja meriittien sijaan. Kenttätoiminta on juridisessa mielessä vapaamuotoista ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa palvelua, jota sosiaali- ja lastensuojelu- ja mielenterveyslait eivät kaikilta osin sido. Vaitiolovelvollisuus on korostuneen merkittävä auttamisen edellytyksenä olevan luottamuksen syntymiseksi. Etualalla ovat yksilön avuntarve, eivät yhteiskunnalliset normit. (Mt., 26-27.)

Juha Pihlaja: ”Ne ei ainakaan laula mitään eteenpäin” Tutkimus etsivän nuorisotyön projektista Tampereella 1991-1995 (1997)

Muutamaa vuotta Hjortin teoksen suomennoksen jälkeen julkaistiin tutkija Juha Pihlajan tutkimus ”Ne ei ainakaan laula mitään eteenpäin” Tutkimus etsivän nuorisotyön projektista Tampereella 1991-1995. Pihlajan tutkimus Etsivän nuorisotyön projektista perustuu etsivän työn tekijöiden ja

projektin muiden työntekijöiden sekä nuorten haastatteluaineistoon, nauhoituksiin ja tutkijan omaan läsnäoloon sekä koulutuksellisiin jäsennyksiin ja väliintuloihin. Tutkimuksessa on käytetty:

...”kehittävän työntutkimuksen lähestymistapaa, joka tarkastelee työtä muuttuvana ja ristiriitojen kautta kehittyvänä. Työn kuvaamisessa ja analysoinnissa nousevat keskeisiksi tutkimusvälineiksi ns. toimintajärjestelmämalli ja työn syklisen kehityksen malli. Työ, inhimillinen toiminta, nähdään yhteistoiminnallisena, systeemisenä muodostelmana, jolla on oma mutkikas välittynyt rakenteensa. Työtä ei tarkastella lyhytkestoisina tekoina tai tapahtumina, joilla olisi ajallisesti selvästi leikattava alku tai loppu, vaan systeeminä, joka *tuottaa* tapahtumia ja tekoja.” (Pihlaja 1997, 13.)

Pihlajan tutkimuksessa, sen tarkoituksen mukaisesti, kehitettiin näkyväksi etsivän nuorisotyön tamperelaista sovellusta ”Norjan mallin mukaan” ja erityisesti työssä käytettyjä menetelmiä ja kenttätyöhön tarvittavia rakenteita. Työprosessin vaiheita kuvattiin käsitteillä kartoitus, etsiminen, kontaktinotto, luottamuksen rakentaminen ja syventäminen, motivointi ja auttamistyö sekä luottamuksen siirtäminen toiseen palvelupisteeseen. (Mt., 144.; vrt Lie 1984, 17-18.)

Kartoituksen osalta työntekijöiden käyttämiä miten -työtä tehdään -välineitä olivat haastattelut, havainnointi ja kirjallisuus. Etsimisen ja kontaktinoton työvaiheessa työtä tehtiin tarkkailemalla, toistuvalla systemaattisella näyttäytymisellä ja etsiytymisellä, improvisoimalla, erilaisin kontaktinottotekniikoin, tietoisuudella omasta mielialasta, omista vahvuuksista ja heikkouksista, tunteista puhumisella, tarinoiden kertomisella ja kuuntelulla. Luottamuksen rakentamisen ja syventämisen vaiheessa miten -välineitä olivat face to face -kohtaamiset kentällä, viestin peilaaminen, kiinnostuksen pohjautuminen muuhun kuin ongelmiin, sanallisen ja sanattoman viestinnän yhdensuuntaisuus, avoimuus, aito tunnesuhde ja turvallisuus tuntea kielteiset tunteet. Motivointia ja luottamuksen siirtämistä tehtiin etsimällä ja realisoimalla tavoitteita, poistamalla muutosesteitä, rohkaisemalla ja etsimällä keinoja ulkoiselle ja sisäiselle muutostyölle.

Hjortin käyttämällä eläytyvällä työotteella tarkoitettiin nuoren tukemista ja tasavertaista kunnioittavaa suhtautumista häneen. (Pihlaja 1997, 144.) Etsiminen pyrittiin siirtämään eläytyvän prosessin kautta nuoren sisäiseksi prosessiksi etsiä ja löytää mitä hän tahtoo elämässään. Etsivän työn esittelykalvoissa 2005 asiakastyötä kutsutaan etsivän työn *sekundääritasoksi, jolloin lyhennetään ongelmatilanteiden kestoa etsimällä asianmukaista apua. Tertiääritasolla estetään tilanteen pitkäaikaisia haitallisia vaikutuksia mm. etsimällä hoito- ja kuntoutusmahdollisuuksia.* (Etsivän työn esittelykalvot, 5, printattu 2005, ei päivämäärää.)

Koska vuorovaikutusprosessi on aina kaksisuuntainen etsiminen ja toiseen tilaan siirtyminen vaikuttavat voimakkaasti myös työntekijään ja muuttavat hänen kuvaansa itsestään. Toiminnan kohde toimii tällöin työtoiminnan vastaprosessina. Työn tulos, eli vaikutukset ja seuraukset ovat siis kahden kohteen dynamiikan dialogia. Työ muuttaa tekijäänsä ja kohdettaan ja tulokset voivat olla aiottujen vastaisiakin ja joka tapauksessa ne avaavat uusia teitä ja mahdollisuuksia. (Pihlaja 1997, 14.)

Luettuani Juha Pihlajan tutkimuksen uudelleen minua hämmästytti tekstistä välittyvä ilottomuus ja eräänlainen kliinisyys. Keskusteluotteiden perusteella uskon juuri tämän ilottomuuden vaivanneen työtiimiä tilanteissa, joissa työtä arvioitiin. Huumori ja nauru saivat muistini mukaan tilaa heti kun virallinen osuus päättyi. Työ vaikuttaa esittelykalvojenkin kautta katsottuna olevan kovin ongelmakeskeistä, avun tarjoamista ja hoitoon ja kuntoutukseen ohjaamista. Missä ovat kadun ilot, huumori ja monimuotoiset kulttuuriset ilmiöt, jotka toimivat nuorten elämän pehmentäjinä, ilmaana, jota he hengittävät. Olimme toki hyvin tosissamme kehittämistyömme kanssa, mutta oliko meistä tullut ilmaisussamme myös nuorten oletettujen ongelmien kaltaisia, oliko työn vastaprosessi saanut vallan virallisessa puheessa etsivästä nuorisotyöstä?

Edellä esitellyistä teoksista välittyvä etsivän työn maailma on erilainen johtuen luonnollisesti monestakin syystä. Kuitenkin haluaisin tuoda esiin norjalaisen ja suomalaisen suhtautumistavan eron suhteessa työn perusteluihin. Suomessa etsivää työtä perustellaan lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyn keinoin, kun taas Norjassa etsivän työn tehtävänä on jakaa hyvinvointipalveluja oikeudenmukaisemmin ja sinne, missä niitä kipeimmin tarvitaan. Taustalla on erilainen näkemys lasten ja nuorten osallisuudesta yhteiskunnassa ja heidän kansalaisoikeuksistaan. Laura Vahtola (2006) on tutkinut pro gradussaan *Child`s right to participate* miten Suomen ja Norjan käytännöt eroavat toisistaan koskien lasten osallistumisoikeuksia heitä koskevaan päätöksentekoon. Tutkimus on tehty vertailemalla Suomen ja Norjan YK:n Lasten oikeuksien raportteja vuodelta 2003. Useimmat tilanteet, joissa lasten ja nuorten osallistuminen heitä koskeviin asioihin mahdollistuvat, liittyvät yhteiskunnan heille tarjoamiin hyvinvointipalveluihin kuten koulutukseen, vapaa-aikaan ja lastensuojeluun. Suomen raportissa lasten osallisuus ja osallistumisoikeus ovat voimakkaasti sidoksissa syrjäytymisen ehkäisyyn elämän myöhempiä vaiheita ajatellen, jolloin lapsuuden ja nuoruuden näkeminen itsenäisenä, sinänsä arvokkaana elämänvaiheena, syrjäytyy. Norjan raportissa sen sijaan lasten osallisuus ja osallistuminen nähdään tärkeäksi juuri sen takia, että he ovat lapsia ja heillä on sellaista tietoa, jota muu väestö ei omaa. Suomen raportissa lasten kuulemiskäytännöt kytkeytyvät lastensuojelun viranomaiskäytäntöihin ja

keskusteluun laillisuudesta kun taas Norjan raportissa ne ovat periaatteellisella tasolla haluttuja ja tärkeitä. (Vahtola 2006, 61-65.)

4. TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni käsittelee etsivän työn tekemisen kahta filosofista ulottuvuutta. Ensin pohdin työn fyysisiä, ajallisia ja ympäristöllisiä elementtejä, ns. kenttätöitä ja sen myötä nousevia erityisiä työlle ominaisia piirteitä. Etsivää työtä tehdään ulkona kaduilla ja nuorten kokoontumispaikoissa liikkuen sekä sisällä julkisissa ja yksityisissä tiloissa, normaaleista työajoista poiketen, yhdessä toista sukupuolta edustavan työparin kanssa. Tarinan rakenteessa näitä elementtejä kutsutaan tarinaa kehystäväksi ja määritteleväksi ainekseksi, kertomusmaailman tapahtumien ja toimijoiden, ajan ja paikan ominaisuuksien määrittelyksi (Apo 1990, 63). Olen työssäni kiinnostunut siitä minkälaisia merkityksiä kertojat antavat tälle työtään kehystävälle fyysiselle ja ruumiilliselle ainekselle ja samalla rajaan työn sisältämän asiakastyön kiinnostukseni ulkopuolelle. Tässä mielessä tutkielmani on praktisen etsimisen tutkimista. Toinen tutkielmani filosofinen näkökulma on itse etsiminen työnä. Etsimään lähteminen, etsiminen suorituksena, löytäminen ja paluu pysyvyyden tilaan kertovat ihmisen ikiaikaisesta ”myyttisen etsimisen” tiellä kulkemisesta. Pyrin ymmärtämään miten etsiminen työnä määrittää kertojien kokemusta yleensä ja minkälaisia tarinallisia merkityksiä ja juonellisia käännteitä työntekijät kokevat matkallaan hyvinvointipalvelujen lähettiläinä nuorten parissa, heidän alueellaan ja tilassaan. Käytän A.J. Greimasin juonirakenneprosessianalyysimenetelmää, ns. aktanttimalia, analysoidessani tarinoiden juonellista prosessia. (Greimas 1980.)

Kolmas ulottuvuus on puhtaimmin sosiaalipoliittinen ja liittyy edellisiin koskien tarinoiden sisältämiä kommentteja etsivästä työstä hyvinvointipalveluja tuottavana yksikkönä ja osana julkisen sektorin työelämää sekä työn sisältämää tapaa ymmärtää nuoret palvelujen kohteena ja käyttäjänä. Tätä osaa en tarkastele tutkielmassani systemaattisesti, vaan se on lähtökohtaisesti läsnä kaikissa luvuissa.

Tutkielmani on osa kulttuurintutkimuksen perinnettä kahdessa mielessä. Ensinnäkin etsivällä työllä itsessään on paljon yhtymäkohtia etnografiseen työtapaan ja siten työntekijöiden kirjoittamat työtarinat kertovat samalla tarinaa etnografisesta kulttuurintutkimuksesta. Toiseksi sosiaalitieteissä ihmisten kertomien tarinoiden ajatellaan ilmentävän heidän kokemaansa kulttuurista todellisuutta ja

tarinoista on mahdollista, niiden rakennetta analysoimalla, lukea minkälaisia uskomuksia ja moraalisia jäsennyksiä ihmiset elämässään kantavat kulloisenakin hetkenä. (Hänninen 2000, 18.)

Tarkastelen työssäni etsivän työn tekijän ”kurottautumista” tai ”irrottautumista” hyvinvointipalveluja tuottavasta yksiköstä asiakkaan yksityisen määräysvallan alueelle, ns. kentälle, kahden erilaisen kulttuurin kohtaamisena. Näiden kahden toisistaan poikkeavan maailman kohtaamista ja työntekijän paluuta takaisin ”emokulttuuriin” on mahdollista käsitteellistää eri tavoin. (Vrt. Alasuutari 1986.) Kevyimmillään kohtaaminen voidaan tulkita vuoropuheluksi ja palvelun välittämiseksi, mutta tämän tulkinnan kanssa saattavat kilpailla voimakkaammat tulkinnat kahden kulttuurin välisestä kamppailusta tai jopa kahden toisilleen vihamielisen tahon välisestä taistelusta. Hypoteesini on, että etsivän työn tekijöiden tarinoissa työstään työntekijän pyrkimyksiä estäviksi tekijöiksi nousevat toisaalta asiakkaan kentälle, asiakkaan autonomisuuden ja itsemääräämisen alueelle menemisen vaikeudet ja oikeutus sekä toisaalta työhön lähettävän tahon työntekijää koskevat ammatilliset säännöt ja työkuulttuuri. Etsivää työtä edesauttavat merkitykset löytyvät olettamukseni mukaan asiakkaan palautteesta autetuksi tulemisesta ja palvelujärjestelmän ”kiitollisuudesta” luotsata asiakkaita järjestelmään. (vrt. Pihlaja 1997, 195-212.)

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Minkälaisia merkityksiä etsivä kenttätyö saa työntekijöiden tarinoissa?
- 2) Minkälaisia jännitteitä, työtä edistäviä ja estäviä tekijöitä, hän työssään kokee?
- 3) Minkälaista juonen rakennetta etsivä kenttätyö noudattaa työntekijöiden tarinoissa?

5 TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimusaineistoni muodostuu yhdestätoista (11) etsivän työn tekijän tarinasta omasta työstään nuorten parissa. Kertojat ovat nykyisiä tai entisiä etsivän työn tekijöitä, pidempiä tai lyhyempiä jaksoja etsivää työtä tehneitä ihmisiä. He ovat eri-ikäisiä ja edustavat molempia sukupuolia. Yhteensä pyyntö tavoitti 15 ihmistä, joista 11 vastasi pyyntööni lähettämällä minulle tarinan kevään, kesän ja syksyn 2006 aikana. Kertomukset kuvaavat etsivää työtä aina sen alkuvuosilta 1991 lähtien vuoteen 2006, joten ne sisältävät tarinaa kuudentoista vuoden ajanjaksolta. En käytä tarinoitsijoista (pseudo)nimiä enkä ilmoita heidän koulutustaustaansa, ikäänsä tai sukupuoltaan. Joissain kohdissa olen muuttanut nimen esim. työpariksi ja poistanut lähiön nimiä. Nämä osin

mahdollisen tunnistettavuuden vuoksi ja osin siksi, että en tarkastele tutkielmassani näitä kategorisia ulottuvuuksia. Pyysin kirjoittajiani kertomaan työstään kentällä, itse etsivän työn tekemisen, ”toiseen paikkaan” menemisen kokemuksesta: etsimään lähtemisestä, kartoituksesta, kenttätöystä ja sen tavoitteista ja keinoista, kontaktinotosta ja luottamuksesta sekä paluusta osaksi palvelujärjestelmää.

Ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia, ns. kokemustietoa, pidetään nykyään tärkeänä työhön liittyvänä tietämisen muotona professionaalisen tietämisen ohella. Henkilökohtainen kokemus on aina kokemus- ja kerrontatilanteeseen sidottua, välittynyttä kertomista ja tulkintaa. Eli myös se kenelle kokemuksia kerrotaan kehystää kokemusta. (Forsberg 2002, 108.) Koska minulla on henkilökohtainen suhde etsivään työhön ja tunnen osan työntekijöistä edelleen hyvin, en halunnut viedä tutkimusmenetelmiäni henkilökohtaisen kohtaamisen tasolle. Jätin mahdollisuuden tehdä haastatteluin tarkentavia kysymyksiä kokonaan pois. Muutoinkin pyrin pitäytymään tarkasti aineistossa ja sen antamissa viitteissä sallien kuitenkin itselleni luovan suhteen aineistosta nouseviin vihjeisiin. Katson myös työtavan tuntemukseni lisäävän herkkyyttäni lukea ja ymmärtää kertojan tarkoittamia merkityksiä.

Kokemus ei siis ole välitöntä tietoa todellisuudesta, enkä voi siten tutkijana pitää etsivästä työstä kerrottuja tarinoita todellisuuden kokemisen puhtaina muotoina. Kokemus muuntautuu kerrottaessa (lue myös kirjoitettaessa) tarinoiksi kertojan identiteetistä, muistoista, itseymmärryksestä ja toiminnasta, jossa ”jokainen tarina on sekoitus vanhaa ja uutta, odotuksenmukaista ja yllätyksellistä” (Hänninen 2000, 20). Kertoessaan omasta kokemuksestaan ihmiset ilmaisevat omaa sisäistä tarinaansa ja kertomistapahtuman kautta muokkaavat kulttuurisia mallitarinoita ja niiden sisäisiä jännitteitä sekä ottavat niihin kantaa. (Hänninen 2000, 20; Petrelius 2002, 190.) Tutkimuksessani etsivän työn mallitarina muuntautuu kertojien kokemuksissa jännittäväksi ja monia tasoja sisältäväksi matkaksi sivilisoituneen yhteiskunnan eri ulottuvuuksiin.

Aineistoni ei ole kirjoittajien sisäisen kokemuksen kuvausta, vaan sosiaalinen tapahtuma, jossa minä tutkijana, toiset kirjoittajat, kertojan omat sisäislukijat sekä mahdolliset muut henkilöt, tarinat, tapahtumat sekä intentiot ovat osana kerronnan sosiaalista tapahtumaa. Edelleen minä tutkijana vaikutan ja valitsen sekä kiinnitän katseeni tiettyihin kerrottujen kokemusten puoliin. (Vilkkö 1997, 81; Hänninen 2000, 129-130; Forsberg 2002, 108.)

6 ERILAISUUDEN KENTÄT JA KERROTTU KOKEMUS

6.1. Monta kenttää ja monta teoreettista lähestymistapaa

Etsivää työtä nuorten parissa tehdään erilaisten järjestöjen työnä ja kunnallisen sosiaali- ja nuorisotyön yhteistoimintamuotoina. Työtapa itsessään ei edellytä minkään ammattikunnan teoreettista osaamista tai menetelmien käyttöä erityisesti, vaan ennemminkin laajaa yhteiskuntatieteellistä tietoutta yhteiskunnan toimintatavoista sekä kykyä ja taitoa kohdata erilaisuutta ja liikkua työntekijälle vierailta kentillä, toisten ”reviireillä”. (vrt. Pihlaja 1997, 144; vrt. Bourdieu 1998, 8.)

Hjortin mukaan (1995, 49-50) sosiaaliantropologia on antanut paljon etsivälle työlle välineitä ymmärtää asiakkaiden koodistoa ja kulttuurista kieltä sekä ylipäättään välineitä ns. kenttätöihin ja nuorisoryhmien tarkasteluun. Sosiaaliantropologian päätutkimusmenetelmä on etnografia, jossa tutkija osallistuu tutkimiensa yhteisöjen elämään, opettelee heidän ”kieltään”, pitää kenttähavainnoistaan tutkimuspäiväkirjaa, haastattelee informantteja ja suorittaa osallistuvaa havainnointia. Saadaksesen tarkkaa ja luotettavaa tietoa paikallisista oloista tutkijalla on oltava välitön ja jatkuva kontakti tutkimiinsa yhteisöihin ja ihmisiin.

Hjort (1995, 114-15.) näkee etsivän työn teoreettisen perustan eklektisenä, valikoivana ja monialaisena käytännöstä nousevina teoreettisina tarpeina tehdä yhteenvetoja ja systematisoida työtä sekä kehittää hypoteeseja, joita jälleen käytännössä koetellaan. Tällaisessa praktisessa teoriassa tieteellinen tieto sekoittuu perinteeseen, arkitietoon, ideologioihin ja jopa intuitioon. (Mt., 7; ks. Pihlaja 1997, 144.)

Sosiaaliantropologiaa lähellä oleva sosiaalipedagogiikka pyrkii myös mm. etnografisin tutkimusmenetelmin selvittämään mitä yhteisössä, ihmisryhmässä ja yksilöissä tapahtuu ja ennen kaikkea, mitä tulisi tehdä. Sosiaalipedagogiikka on siten voimakkaasti normatiivista kuten etsivä työkin, molemmissa pyritään muutokseen ja parempaan todellisuuteen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 43-45.). Tässä mielessä etsivää työtä voidaan pitää sosiaalipedagogiikan yhtenä emansipatorisena menetelmänä, jolla tarkoitetaan sekä yksilön sisäisen vapauden edistämistä että itsemääräämisoikeutta ja vapautta estävien yhteiskunnallisten rakenteiden uudistamista. (Mt., 118.) Sosiaalipedagogiikka tarjoaa etsivän työn tekijöille sosiokulttuurisen innostamisen menetelmiä ja roolin innostajana erilaisine vivahteineen. (Kurki 2006, 83-89.) Se tuo etsivään työhön myös

yhteiskuntapoliittisen kriittisyyden ja kulttuurisen ulottuvuuden, joita ei etsivän työn mallitarinassa ole juurikaan huomioitu, ei ainakaan nimetty.

Etsivän työn esittelykalvoissa kerrotaan, että kenttätyö aloitetaan työalueen fyysisellä, sosiaalisella ja psykologisella kartoituksella ja työ etenee havainnoinnista kontaktien solmimiseen ja myöhemmin tehtävään ns. asiakastyöhön. Nuorten käsitykset omasta elämästään, heidän tarinansa, ilonsa ja surunsa sekä toiveet paremmasta ovat jatkotyöskentelyn perusta ja antavat samalla etsivän työn tekijöille oikeutuksen puuttua heidän elämäänsä. Etsivän työn tulisi ohjeistuksen mukaan olla aina suunniteltua ja tavoitteellista sekä työprosesseja arvioivaa.

Sosiaalipedagogi Paolo Freire (2005) kutsuu todellisuuden kriittistä analysointia sosioanalyttiseksi vaiheeksi, jota tulee seurata todellisuuden tulkinta ja ymmärtäminen. Tämän hermeneuttisen vaiheen jälkeen tehdään kysymyksiä ja etsitään vastauksia asioiden tilaa koskien, aina yhdessä asianosaisten ihmisten kanssa, jonka jälkeen luodaan yhdessä kuva utooppisesta todellisuudesta, jota lähestytään erilaisin keinoin hitaasti edeten. Freiren (2005, 68-73) sosiaalipedagogiikka on ihmisiä vapauttavaa: ”Tukahdutettu, syrjäytynyt ihminen löytää itse omat olosuhteensa ja kukistaa ne reflektiivisesti eli pohdiskelevasti, havainnoiden oman historiallisen kohtalonsa subjektina, ajattelevana ja toimivana olentona.” (Kurki 2006, 83;).

Tutkimukseni koskee etsivän työn perusluonnetta, toiseen paikkaan menemistä jonkin tavoitteen kanssa, sieltä palaamista sekä näiden siirtymien mukanaan tuomia jännitteitä työntekijän kokemuksellisenä tilana. Tämän kokonaisuuden voi nähdä eritasoisina tilallisina siirtyminä tai kenttinä, toisistaan erottuvina kielinä ja elämäntyyleinä sekä rajojen tai veteen piirrettyjen viivojen ylityksinä ja vielä hallinnan ja vallan sekä eriarvoisuuden muotoina. Tältä osin tarkastelen aineistoani Pierre Bourdieu`n (1995) kentän ja habituksen käsitteiden valossa.

Jean-Claude Kaufman (2001) erottelee Bourdieu`n habitusteorian yleiseen ja erityiseen habitukseen. Yleinen habitusteoria esittää habituksen käytäntöjä tuottavana toimijana, jatkuvuutta ylläpitävänä ja suhteellisen pysyvänä. Siinä habitukset jäsentävät rakenteita, jotka puolestaan jäsentävät käytäntöjä. Erityisessä habitusteoriassa jokaiselle erityiselle kentälle tai käytännölle syntyy omat habituksensa eli kenttä määrittelee habituksia. Näiden kahden välille voi syntyä ristiriita, joka aiheuttaa jännitteisen tilan ja rooliristiriidan kantajalleen. (Ref. Roos & Rotkirch 2003, 34-35.) Kirjoittajat Roos ja Rotkirch näkevät Bourdieu`n yleisen ja erityisen habituksen välisen ristiriidan toisensa poissulkevinä. Itse näen näiden kahden välisen jännitteen luovuuden ja luovien ratkaisujen mahdollisuutena. Toimintamme erilaisilla kentillä on sekä kulttuurisesti erilaisiin habituksiin

sidottua, että yksilöllisesti uusia habituksia luovaa ja siten rakenteita muuttavaa toimintaa. Tässä mielessä habitusteoria on kulttuurisia rakenteita ja yksilön toimintaa välittävä teoria. (Vrt. Hänninen 2000, 15.)

Etsivästä työstä puhuttaessa ja siitä kirjoitetussa aineistossa korostetaan työn ammatillisuutta erotuksena työtä vapaaehtoisvoimin tehdyistä muodoista kuten ns. huoltopäivystyksestä festivaaleilla ja eri järjestöjen ja seurakuntien tekemästä ns. katupartioinnista. Sellaiset käsitteet kuin ammatillisuus ja ammattitaito sekä kunnioittaminen ja kunnioitus ovat teoreettisia käsitteitä, joiden tarkastelu auttaa ymmärtämään joitakin aineistossa esiintyviä hämmentäviä kysymyksiä ja tunteita. Niihin liittyvät luottamus ja luottamuksellisuus ovat voimavaroja, joita ilman nuoria auttavan työn tekeminen vaikuttaa mahdottomalta. Richard Sennet (2004) erottaa toisistaan ammattitaidon ja oman työnsä ”mestarillisen” hallinnan sekä ammatillisuuden. Näiden ulottuvuuksien sisältämät erilaiset arvostusten ja kunnioituksen muodot tuottavat erilaista osaamista niin kenttä- kuin työparityöissäkin. Kun vielä otetaan huomioon työn edellyttämien taitojen oppimisen työtä tekemällä ja kyvyt, joita työ edellyttää, olemme tekemisissä hyvin monimutkaisten sosiaalisten prosessien kanssa.

6.2. Kerrottu kokemus tutkimuksen kohteena

Ihminen saa tietoa ja tietää asiat monessa muodossa eri aistien kautta puhuttuna, kirjoitettuna ja kuultuna tietona, ajatteluna ja tunteina sekä kehollisina muistikuvina. Välitämme eri tavoin kokemaamme todellisuutta ja hankkimaamme tietoa toisillemme kertomalla ja jäsentämällä sitä, tekemällä kokemuksistamme tarinoita itsestämme ja identiteeteistämme. Voimme jopa puhua ”kerrotusta ja kertovasta ihmisestä”. (Saastamoinen 1999, 169.)

Etsivä työ nuorten parissa on monin eri tavoin kerronnan ja kertomusten läpitunkemaa. Etsivän työn tarinassa nuorten kerrotut kokemukset omasta elämästään ovat pohjana työntekijöiden tulkinnoille kunkin nuoren tilasta ja ongelmista, ratkaisuyrityksistä ja –mahdollisuuksista. Nuoren kertomus mahdollistaa hänen eläytyvän ymmärtämisensä ja työntekijän kyky kuunnella ja kertoa puolestaan kuulemastaan ja hänen ammatillinen ymmärryksensä, avaavat nuoren ja työntekijän välille dialogisen tilan, jossa tarinaa kerrotaan yhdessä eteenpäin.

Vilma Hänninen (2000, 28–29) kirjoittaa kokemuksen tutkimisen mahdollisuudesta ja samaistaa kielen välittämät merkitykset mielen liikkeisiin: ”kielelliset ilmaisut ovat pikemminkin sosiaalisen

tilanteen funktioita kuin ilmauksia ihmisen ”todellisista” ajatuksista”. Tähän liittyy ”elämän ja kokemuksen ero”. Ricoeurin (1991) ajatuksen mukaisesti elämä on biologinen ilmiö kun taas kokemus on kulttuuristen merkkien kautta tulkittu kokonaisuus (Hyvärinen 2004, 304). Kun kerromme kokemuksistamme toisille, siirrämme sosiaalisessa tapahtumassa jotakin itsestämme muille. Se mitä siirrämme, on kokemuksemme merkitys, jota käyttämämme kieli välittää. (Kulmala 2006, 77–79; Saastamoinen 1999, 172.) Merkitys ei siis määräydy pelkästään kielellisesti, vaan myös sosiaalisesti ja käytännöllisesti. Merkitys on intentionaalinen, sillä on aina jokin tarkoitus ja se on aina suhteessa kuulijaan tai lukijaan. (Hänninen 2000, 26.)

Narratiivisen käänteän suuri nimi Paul Ricoeur on tutkinut kertomusten ja identiteetin suhdetta aikaan ja kokemukseen. Ricoeurin (1992) mukaan narratiivinen, kerrottu, identiteetti on toisaalta pysyvä, samuuteen perustuva, mutta toisaalta muuttuva ja kuitenkin tunnistettava. Kertomus liittyy muutoksen mahdollisuuden ihmisen luonteen pysyvyyteen ajan saatossa, ja ”nimeää ja sovittaa juoneen ne tärkeät toiset, joista olemme vastuussa ja joille olemme lupauksen pitämisen velkaa” (Ref. Löyttyniemi 2004, 58). Mielipiteemme, halumme ja taipumuksemme voivat siis muuttua ja kuitenkin meidät tunnistetaan samoiksi persoonallisuuksiksi, joiden elämä noudattaa tiettyä juonellista kulkuaan. On kuitenkin hetkiä, jolloin muuttumisestamme huolimatta palaamme pitämiimme lupauksiin, toimimme vastuullisina sanamme pitävinä ihmisinä ja olemme uskollisia. Tuolloin ei kertomuksen juoni ohjaa meitä, vaan me ohjaamme elämämme kertomusta. (Mt., 58.) Kertomuksen ajassa muisti liikkuu taaksepäin juonentaen (emplotting) esikerronnallisesta kokemuksesta ymmärrettäviä kokonaisuuksia. (Hyvärinen 2004, 304.) Ricoeur kutsuu juonentamista konfiguraatioksi, jossa kertoja käyttää samoja taiteellisia keinoja kuin fiktion kirjoittajat. Samalla hän liittyy tarinansa osaksi tarinavarantoa, tarinoiden traditiota (ironia, komedia, tragedia, romanssi, jne.) ja myös oman persoonallisen elämäntarinan luomisen prosessia. (Hyvärinen 1998, 322; Hänninen 2000, 129–130.)

Narratiivin eräs merkittävä ulottuvuus tutkimuksellisessa mielessä on sen kyky saattaa tapahtumat ajallisiin, paikallisiin ja kulttuurisiin suhteisiin. Samalla narratiivisuus on lähestymistapa ja ajatusväline, viitekehys, jonka avulla ihminen luo kertojana järjestystä inhimilliseen kokemukseensa ja tekee epätavanomaisen ymmärrettäväksi. (Hänninen 2000, 126–127; Löyttyniemi 2004, 24.) Hänninen (2000, 19–23) asettaa kertomukset osaksi tarinallista kiertokulkua, jolloin kertoessamme esim. elämäntarinaamme tai työkokemuksiamme liitämme henkilökohtaisen tarinamme osaksi omaksumaamme sosiaalista ja kulttuurista tarinavarantoa. Tällöin noudatamme tarinankerronnassamme enemmän tai vähemmän konventionaalisia muotoja ja

vakiintuneita tapoja hyödyntäen tarinallisia resurssejamme. Näistä resursseista, niiden ”rikkaudesta” tai ”köyhyydestä”, riippuu minkälaisiin perspektiiveihin, suuriin tai pieniin tarinoihin, itsemme liitämme. (ks. Saastamoinen 1999, 168–169.) Samassa liittymisen prosessissa kuitenkin ”kadotamme” kokemuksemme ainutkertaisuutta samaistuessamme enemmän tai vähemmän kulttuuristen odotusten tuottamiin tarinallisiin pakkoihin. (Hyvärinen 1998, 317.) Vivien Burr (2005; ref. Kulmala 2006, 79.) jopa kysyy, voidaanko edes puhua tutkittavien omasta kokemuksesta, koska kertomukset rakentuvat aina määrättyihin tarkoituksiin ja tilanteisiin ja ovat osa vallitsevia diskursseja.

7 TARINALLISEN TUTKIMUKSEN MENETELMIÄ

7.1. Narratiivi eli kertomus

Narratiivi on moniulotteinen tapa tarkastella ihmisen elämää. Ontologisen, elämää jäsentävän ja identiteettiämme rakentavan ulottuvuutensa lisäksi se on myös aineiston muoto ja keruumenetelmä, mutta ei yhtenäinen ja yksi aineiston lukutapa ja analyysimenetelmä. (Hänninen 2000, 126–127; Löyttyniemi 2004, 24.) Vilma Hänninen (2000, 16) nimeää monipuolisen ja monihaaraisen tarinallisen tutkimuksen sukupuuksi, jonka alkujuuret ovat kertomusten analyysissä Aristoteleen Runousoppi alkuteoksena. Tämä suuntaus kehittyi 1960-luvulla Ranskassa tutkimussuunnaksi, jota kutsuttiin narratologiaksi, ja jossa tutkittiin kertomusten syvärakennetta ja yleistä kielioppia.

Hyvärinen (1998, 319) jaottelee narratiivisen tutkimuksen eli narratologian kolmeen kertomuksen teoriaan: lingvistiseen, narratologiseen ja filosofiseen. Lingvistisen teorian suurin anti kertomuksen lukutavalle on Hyvärisen mukaan Labovin kehittämä suullisten kertomusten kuuden elementin rakenne: 1. tiivistelmä (abstracta), 2. alkutila (orientation), 3. ristiriita (complication), 4. arviointi (evaluation), 5. tulos (result) ja 6. päätäntä (coda). Kertomus eli narratiivi on siis kuvaus tapahtumasarjasta tai tapahtumasta, jossa on seuraavia kategorioita: tapahtumien puitteiden ja taustan määrittely (setting), tapahtuma tai tapahtumasarja ja sen tulos (complication, resolution) sekä kertojan arviointi tapahtumista (evaluation) (Apo 1990, 63). Kirjallisuuden tutkimuksessa tarinan käsite ei kuitenkaan vielä viittaa mihinkään tarinan ulkopuoliseen todellisuuteen, eikä ihmisen ja tarinan kerronnan väliseen ontologiseen suhteeseen.

Omaelämäkerronta, muistelutyö, päiväkirjat, valokuvat ja tavallisten ihmisten kertomukset omasta elämästään tulivat sosiaalitieellisen tutkimuksen kohteeksi voimakkaasti ns. narratiivisen käänteen aikana 1980-luvulla. Niiden katsottiin juuri narratiivisen rakenteensa vuoksi kertovan jotain olennaista yksilön kokemuksesta ja yhteisöjen kulttuurista, vaikka niiden todistusvoima totuutena edustaa subjektiivista näkökulmaa todellisuudesta (Hänninen 2000, 17–18). Kertojat argumentoivat, selittävät ja kuvaavat oman elämänsä tapahtumia valikoiden ajan, paikan ja näkökulman, josta he tarinaansa kertovat. He puhuvat tai kirjoittavat sille kuulijalle, joka heillä on mielessään. Kertominen on siis jonkin asiantilan ja kulun selittämistä toisille ja tai sisään rakennetulle toiselle, sisäislukijalle. Tutkija, toiset kirjoittajat, kertojan omat sisäislukijat sekä mahdolliset muut henkilöt, myös tarinat, tapahtumat sekä intentiot ovat näin osa kerronnan sosiaalista tapahtumaa. (Vilkko 1997, 81; Hyvärinen 1998, 320; Hänninen 2000, 129–130; Forsberg 2002, 108.)

Kertomuksesta voidaan erottaa tapahtumarakenne (event core) eli juoni ja siihen kiinteästi liittyvä ja sitä ”kehystävä ja määrittelevä aines eli kertomusmaailman tarkempi kuvaus: tapahtumien ja toimijoiden, ajan ja paikan ominaisuuksien määrittely” (Apo, 1990, 63). Lisäksi siitä voidaan erottaa narraatio eli kertojan toiminta, jolla hän selittää, ymmärtää, väittää, perustelee, välttää, ohjailee jne. omalle sisäislukijalleen, lukijalleen ja tutkijalle tietoisesti tai tiedostamattaan omaa toimintaansa ja tulkintaansa kerrottavastaan (mt., 63.) Juonen rakenne auttaa löytämään kertomuksesta erillisiä osia ja suhteuttamaan niitä toisiinsa. Jäsennyksen avulla ja osien suhteita tarkastelemalla on mahdollista löytää aineistosta tihentymiä, teemoja ja tapahtumia. (Hyvärinen 1998, 319.)

7.2. Juonen rakenne

Gergenin (1994; ref. Saastamoinen 1999, 172-274) mukaan länsimaista narratiivista eli kerronnallista rakennetta yhdistää kuusi elementtiä:

1. Hyväksyttävässä tarinassa on ensiksi esitettävä päämäärä, tapahtuma, jota selitetään, tila, joka pyritään saavuttamaan tai välttämään eli merkityksellinen lopputulos.
2. Tarinaan valitaan tapahtumia, jotka ovat relevantteja päämäärän suhteen. Kertoja voi rikastaa tarinaa tapahtumilla ja suorittaa valintoja niiden suhteen.
3. Tapahtumien tulee edetä järjestyksessä. Lineaarinen aikajärjestys on kulttuurissamme yleisin sisältäen riittävästi koherenssia.
4. Tarinan henkilöillä on yleensä jatkuva ja yhdenmukainen identiteetti.

5. Kertomus antaa tapahtumille kausaalisia selityksiä. Selittäminen tapahtuu valitsemalla tarinaan tapahtumia, jotka ovat kausaalisesti sidoksissa toisiinsa.
6. Kertoja esittää siirtymien avulla milloin jokin alkaa tai päättyy.

Tarinan rakennepiirteiden sisällä ja ohella narratologinen kertomuksen lukutapa tekee tarinan kulun monimutkaisemmaksi. Kronologinen tapahtumien ja kokemusten peräkkäisyys muuttuu juonen (plot) rakentamiseksi ja juonentamiseksi (emplotting) (ks. edellä Ricoeur). Kertomuksen yksinkertaisimmassa muodossa on kolme toisiinsa liittyvää tapahtumaa, joista ensimmäinen ja kolmas ovat jonkin asiaintilan toteavia ja keskimäinen aktiivinen toiminnan kuvaaja. Tarina itsessään on ajallinen kokonaisuus, eli sillä on alku, keskikohta ja loppu. Tarinan keskeinen elementti, ”perusasia ja ikään kuin sielu” on juoni, mythos (Hänninen 2000, 19–20).

Juonirakenneanalyysiä käytetään kertomusten luokitteluun, ja sen avulla pyritään löytämään kertomusten väliset erot ja yhtäläisyydet. Juoni muodostaa kokonaisuuden, johon nähden erilliset osat saavat merkityksensä. Juonirakenneanalyysissä tekstiä tutkitaan sen omien rakennepiirteiden avulla, eikä tutkijan ulkopuolelta asettamalla kriteeristöillä. Mikäli kertomukset muodostavat toisistaan poikkeavia muunnelmia tietystä juonirakennetyypistä, voidaan tutkia, miksi näin on ja mitä ne kertovat ympäröivästä todellisuudesta. (Alasuutari 1999, 129–135; Hyvärinen 1998, 321.)

Juonen aikaan sidottua rakennetta tutki ja rikkoi Vladimir Propp (1968/1928). Hän erotti juonen ajan kronologian sen funktioista. Funktioiden löytämiseksi tarinoissa esiintyvät pysyvät ainekset abstrahoidaan vaihtelevista tapahtumista ja niihin osallistuvista henkilöistä. Tätä pysyvää ainesta kutsutaan funktioksi, joka on Proppin mukaan ”henkilön akti arvioituna siitä merkityksestä käsin, joka sillä on toiminnan etenemiselle” (Rimmon-Kenan 1991, 30). Tarinoiden funktiot voivat siis pysyä samoina, vaikka toimijan identiteetti vaihtuisikin. Siksi on Proppin mielestä tärkeitä ensin tutkia *mitä* tehdään, ja vasta sen jälkeen *kuka* tekee ja *miten* (mt., 31). Propp löysi laajassa venäläisten ihmesatujen tutkimuksessaan toiminnan luonteelle alistetuille henkilöhahmoille seitsemän yleistä roolia: konna, lahjoittaja, auttaja, etsitty ja hänen isänsä, lähettäjä, sankari ja väärä sankari (mt., 46).

A.J. Greimas (1980) kutsuu toiminnalle alistettuja, tekojen kautta määrittyneitä yleisiä ja kaikissa kertomuksissa esiintyviä kategorioita aktanteiksi ja niiden ilmentäjiä aktoreiksi. Kumpiakin voivat olla henkilöhahmot, elottomat objektit tai abstraktiot. Greimasin mallissa aktantteja on kuusi: subjekti ja objekti, subjektin auttaja ja vastustaja sekä objektin lähettäjä ja vastaanottaja. (Ref.

Rimmon-Kenan, 1991, 47.) Aktanttien toiminta synnyttää tarinan juonen, joka etenee seuraavasti: *Lähettäjä* antaa *subjektille* tehtäväksi hankkia *objektin*, joka tulee toimittaa *vastaanottajalle*. Objektia tavoitellessaan subjekti joutuu kohtaamaan *vastasubjektin* ja tämän *auttajat*, joiden voittamiseksi aktanttisubjekti saa apua omilta *auttajiltaan*. Mallia on mahdollista soveltaa mihin tahansa jännitteitä ja kamppailua sisältävän toiminnan tutkimiseen. (Aro 1999, 76–80.)

Tarinan henkilöiden alistaminen toiminnalle on kiistanalainen kysymys, johon Rimmon-Kenan (1991, 49) antaa lukijan tai tutkijan näkökulman vastata: ”On täysin oikeutettua alistaa henkilöhahmo toiminnalle, kun tutkimme toimintaa, mutta aivan yhtä oikeutettua on alistaa toiminta henkilöhahmoille, kun henkilöhahmo on tutkimuksemme kohteena”.

Kertomus itsessään siis sisältää juonen, joka jäsentää ihmisen muistia ja kertomuksen kulkua monin eri tavoin. Se toimii välittäjänä yksittäisen tapahtuman ja kertomuksen kokonaisuuden välillä. Juoni myös saattaa yhteen kertomuksen toiminnalliset tapahtumat ja toimijat, vuorovaikutuksen, argumentaatiot, päämäärät, odottamattomat tapahtumat jne., antaa niille merkityksiä suhteessa toisiinsa sekä selittää kertomuksen ymmärrettäväksi toiminnaksi. Juoni pyrkii organisoimaan kertomuksen ristiriitaisuuksia, katkoksia ja äkillisiä käännteitä sekä poikkeamia, miksei myös jonkin puuttumisia, hiljaisuuksia. ”Juonen ymmärtäminen on tulkinnan tulos, ei sen apuväline” (Hyvärinen 1998, 321).

Mitä tein aineistolle

Syksyllä 2006 oli käsissäni yksitoista pidempää tai lyhyempää kertomusta etsivän työn tekemisestä ja itselläni ei ollut juuri lainkaan kokemusta tarinoiden tutkimisesta. Olin pyrkinyt gradu-seminaarissa perehtymään hyvin tarinalliseen ajatteluun ja tutkimusmenetelmiin, mutta siitä huolimatta koin suurta avuttomuutta miettiessäni mitä teksteille pitäisi tehdä.

Kaksi ensimmäistä jäsentynyttä lukukertaa autoivat tarinoiden jakamisessa kahteen eri pinoon: progressiivisiin ja regressiivisiin tarinoihin. Seuraavassa luennassa poimin kahden eri pinon teksteistä kuvauksia koskien kaikissa esiintyneitä teemoja: ammatillisuus, kunnioitus ja kenttätyö. Erottelin tunnelmaisut tarveilmaisista ja yritin miettiä mitä eroja on ilmaisulla taito ja kyky. Tämän osion analyysivaiheessa käytin Pierre Bourdieun kentän ja habituksen teoriaa ja Richard Sennetin kunnioituksen teoriaa.

Tarinoiden juonen analyysivaiheessa minun oli uudelleen opiskeltava A.J. Greimasin aktanttimallia. Piirtelin aktanttikaavioita ja sijoitin niihin etsivän työn tarinoiden kirjoittajien ja toiminnan

kuvausten eri puolia kunnes olin valmis aloittamaan systemaattisen etenemisen lukemalla tarinoista ilmaisia juonirakenteen kulkua noudattaen. Lopuksi luin yksityiskohtaista juonianalyysiäni ja kirjoitin siitä juonen kulun. Pohdintaosassa lukeminen keskittyi lähes pelkästään jo kirjoittamaani tekstiin.

Olen käyttänyt tekstissäni paljon lainauksia aineistosta yrittäen siten todistaa ja elävöittää niistä tekemiäni tulkintoja. Olen myös esitellyt työstäni tekemät tulkinnat tekstien kirjoittajille ja saanut heidän suostumuksensa laittaa työni julkisesti luettavaksi yliopiston nettikirjastoon.

8 ETSIVÄN TYÖN TARINAT LUKUKOKEMUKSENA

8.1. Tunteesta erittelyyn

Etsivän työn tekijöiden tarinoiden lukemisen aloittaminen oli jostain syystä hyvin jännittävää ja suurta keskittymiskykyä vaativaa työtä. Ensimmäisellä lukukerralla kykenin lukemaan vain yhden lyhyen tarinan kerrallaan tai puolet pidemmästä. Metaforien ja tunneilmaisujen suuri määrä sai mieleni kuohuksiin ja jokainen sana ja lause tuntuivat sisältävän lähes intohimon sävyttämiä merkityksiä. Ensimmäiseltä lukukerralta minulle tuli voimakas tunnekokemus sankarillisesta ja myös haavoittuvasta etsivän työn tekijästä, joka tekee tutkimusmatkoja vieraille seuduille ja vieraisiin heimokulttuureihin, jopa taistelukentille, oman itsensä ja työparinsa osaamisen ja herkkyyden varassa.

”Muutamia kertoja kentälle lähteminen on tuntunut pelottavalta. Erityisesti silloin, jos on ilman tuttua ja turvallista työparia. Silloin kentälle lähteminen tuntuu epämiellyttävältä. Pääasiallisesti etsimään lähteminen ja kentällä oleminen on mielenkiintoista ja haastavaa, koska milloinkaan ei tiedä kun toimiston oven sulkee mitä sen ulkopuolella tapahtuu. Kentällä työpari vastaa itse tekemisistään ja siellä olemisestaan. Se on toisaalta vapauttavaa kun kukaan ei kontrolloi työtä, mutta välillä se on myös raskasta. Joskus kadulla kaipaa ”seiniä” suojakseen. Kentältä ei pääse ”ketään karkuun” vaan on kentän ja siellä liikkuvien ihmisten ”armoilla”. Ei siis voi tehdä valintaa kenen käytettävissä on ja kenen ei. Palautetta kenttätyöstä saa vain työparilta ja nuorilta.”.

Toisella lukukerralla tarinat alkoivat jäsentyä muutoinkin kuin suurena kaikenkattavana tunteena etsivän työn tekemisen ainutlaatuisuudesta. Ensimmäiseksi tarinat alkoivat erottua toisistaan aika-
ulottuvuutensa kautta.

Kauan työssä olleiden, sitä edelleen tekevien tai siitä lähteneiden, tarinat erottuivat juuri työhön tulleiden tarinoista. Pitkän työkokemuksen omaavat työntekijät kommentoivat heti tarinansa aluksi refleksiivisesti työtään ja sen vaikutuksia omaan elämäänsä ja omaan itseensä. Kertomuksen osat ovat voimakkaan itsekunnioituksen sävyttämiä. Ne kertovat myös työroolin suuresta vaikutuksesta elämän muihin rooleihin ja voimakkaasta sitoutumisesta työhön. Tarinoista huokuu vahva ihmisenä olemisen osa. Lukijana jäin miettimään etsivän työn tehtävän, etsimisen ja löytämisen, vaikutusta työntekijän persoonalliseen etsintään omassa elämässään sekä etsivää työtä elämäkulun juonta ja identiteettiä rakentavana tekijänä.

”Etsivän työn ehkä suurin anti on kasvuprosessi, johon jokainen työntekijä väistämättä joutuu, oikeastaan pääsee, kun siirtyy turvallisen rakenteen sisältä ”vapaalle reviirille”, jossa tärkeänä työvälineenä on oma persoona ja kontaktinotto- ja vuorovaikutuskyky. Myös etsivään työhön pääsääntöisesti kuuluva tiivis parityöskentely on äärimmäisen prosessoivaa. Osaltaan siihen vaikuttaa kohderyhmän eli tapauksessani riskiryhmässä tai erittäin vaikeissa elämäntilanteissa olevien nuorten problematiikka, jonka työntekijä tai työpari joutuu kohtaamaan. Tällöin väistämättä joutuu kohtaamaan omassa itsessään vastaavat tunteet ja prosessit. Nämä ilmiöt siirtyvät myös työparin välille prosessoitaviksi.”

”Tässä prosessissa mukanaolo on vaikuttanut minuun monella eri tasolla. Olen joutunut kohtaamaan ja pohtimaan itseäni eri rooleissa työntekijänä, tiimin jäsenenä, naisena, puolisona, äitinä ja myös ystävänä. Tämä työ on asettanut minut kasvokkain omien vaikeiden asioiden kanssa sekä osoittanut oppimisen paikat mutta myös omat vahvuuteni etsivän työn tekijänä.”

Vain vähän aikaa tai muutaman vuoden etsivää työtä tehneiden tarinat kuvasivat työn tekemisen prosessia yksityiskohtaisemmin. Heidän tarinansa noudattavat selkeimmin etsivän työn kulttuurisen mallitarinan kulkua höystettynä riemukkailla ja myös jännittyneisyyden täyteisillä henkilökohtaisilla kommenteilla ja tunneilmauksilla. Lukijana minulle jäi vaikutelma, että vastikään etsivän työn aloittaneet ovat vielä erikoisen työnsä outouden ja ”oikean tavan tehdä” vallassa sekä ikään kuin viattomia tulevan edessä. Etsivän työn tekemisen taitoa oltiin vasta oppimassa.

”Etsivä työ on äärimmäisen vaativa, mutta samalla myös antoisa työmuoto. Harvassa työssä elämän koko kirjo avautuu silmien eteen näin totaalilla volyyymilla. ”Jokainen päivä on taatusti erilainen” saattaa usein olla liiaksi käytetty klisee, mutta Etsivässä työssä kyseinen sanonta pitää harvinaisen hyvin paikkansa.”

”Alku oli melko hektistä ja ikään kuin hyppäsin mukaan työskentelyyn ilman sen kummempia perehdyttämisii. Niinhän sitä sanotaan, että työ tekijäänsä opettaa ja näin myös tällä kertaa. Pikkuhiljaa käsitys työstä on vahvistunut vaikka edelleenkään ei voi sanoa, että kaikkea osaisi ajatella ja toimia kuten etsivän työn menetelmällä pitäisi.

Ymmärrys etsivän työn mahdollisuuksista valkeni hiljalleen ja mitä enemmän oli tietoa, sitä paremmalta työnteko tuntui.”

Toinen, toisella lukukerralla havaitsemani, tarinoita erottava tekijä oli työn mielekkääksi kokeneiden ja työssään pettyneiden kokemus. Pitkään etsivää työtä tehneet kokevat tai olivat kokeneet työnsä monella tapaa merkitykselliseksi, mutta myös äskettäin työnsä aloittaneet kokivat työnsä hyvin mielekkääksi ja jännittäväksi.

Työssään pettyneet tai sen itselleen jossain suhteessa sopimattomaksi kokeneet käsittelivät tarinoissaan muun lisäksi pääasiassa kolmea teemaa: työparityötä ja johtajuusjärjestelyitä sekä työssä aikaansaamista, tavoitteellisuutta. Työparityö oli kaikissa tarinoissa yksi keskeisistä teemoista ja työssään pettyneiden tai sen itselleen sopimattomaksi kokeneiden tarinoissa se oli koettu erityisen koettelevaksi, jopa haavoittavaksi. Työparin ”*sielunmaiseman*” lähelle pääseminen, jopa hänen ”*valtansa alle*” joutuminen nostivat esiin vahvoja tunteita ja perustavaa laatua olevia kysymyksiä kunnioituksesta ja luottamuksesta, ammatillisuudesta sekä ihmisten välisen erilaisuuden kohtaamisesta. Työssä aikaansaaminen ja tavoitteellisuus liittyivät kahteen toisistaan poikkeavaan teemaan: ihmisten erilaisuuteen ja työn suhteelliseen vapauteen sekä työssä noudatettaviin sääntöihin. Vaikeata työprosessiaan refleктоiva työntekijä esittää tarinassaan useita etsivää työtä (ET) koskevia kipeitä kysymyksiä.

”Mietin paljonko ET:ssä voi ´saada aikaan`? Onko sen työn ydinosaamista kuitenkin se, että sisäistää, ettei työ ole koskaan valmis? Ihmettelen myös miksei ET ollut koskaan minulle turvallinen; mikä tekee työstä turvallisen? Esimiehen ja ammatillisen työparin olemassaolo ovat itsestään selviä edellytyksiä, mutta mikä on oma vastuu? Miten paljon pitää jaksaa kantaa aluetyötä yksin, tai asiakastyötä? Milloin saa ja milloin viimeistään pitää pyytää apua? Mitä puutteitaan pitäisi osata tunnistaa jotta vaaran paikat olisi voitu välttää?”

8.2. Yhteenveto lukukokemuksista

Edelliset kaksi jaottelua,

- kauan sitten työnsä aloittaneet tai vasta muutaman vuoden työtä tehneet
- työnsä mielekkääksi kokeneet tai työssään pettyneet,

käsittävät kaikki yksitoista kertomusta. Työtä edesauttavia ja työtä vastustavia tekijöitä löytyy jokaisesta kertomuksesta. Osa tarinoista ottaa vahvasti kantaa etsivän työn suhteeseen sitä ympäröivään palvelujärjestelmään, omaan organisaatioon sekä ns. hallintoon kuin myös jossain

määrin suhteeseen kentällä kohdattuihin nuoriin. Työnsä alkuvaiheiden vaikeuksia suhteessa ympäröivään palvelujärjestelmään työntekijä kuvaa seuraavasti:

”Niin työparini kuin minäkin olimme suurimmalle osalle alueen toimijoista/viranomaisista edelleen lastensuojelutyöntekijöitä, ja sen mukaisesti meiltä odotettiin tiettyjä asioita, t. meitä veloitettiin tietyllä tavalla = toimeksiantojen vastaanottaminen...Siitä syntyi ristiriitoja, jotka ratkaisin vannomalla oppimani uuden työmenetelmän nimeen ja korostamalla luottamuksellista suhdetta ja sen säilymisen tärkeyttä suhteessa nuoriin...Tuntui siltä, että en ollut enää yhteistyökumppaneitten silmissä se ammatillinen ja hyvä (näin olin siis aiemmin kuvitellut) tuttu työntekijä, vaan joku täysin arveluttava kummajainen, jolta kaikki arvostelukyky oli mennyt.”

Kaikissa tarinoissa kerrotaan paljon kenttätöystä, työparityöstä sekä luottamuksesta ja kunnioituksesta niin asiakastyössä kuin etsivän työn tekijänä ja työparina olemisessa. Tarinoissa rakennetaan myös etsivän työn tekijän ammatillista identiteettiä, jopa yksilön elämäntapaa ohjaavana tekijänä. Kaikkia tarinoita sävyttää runsas tunneilmaisujen käyttö ja metaforinen tapa kuvata vaikeasti sanallistettavia tiloja ja siirtymiä fyysisessä ja sosiaalisessa sekä psyykkisessä todellisuudessa. Tarinoissa otetaan myös kantaa yhteiskunnan nuorille suunnattuun palvelujärjestelmään ja asetutaan voimakkaasti ns. heikomman puolelle. Tässä mielessä tarinoita voi lukea myös yhteiskuntapoliittisina kannanottoina nuorten ihmisten elinolojen ja nuorten äänen kuulemisen puolesta.

Kahden lukukerran jälkeen jatkan analyysiäni kolmen keskeisen, jokaisessa tarinassa esiintyneen, käsitteen tarkempana tarkasteluna: kunnioitus ja ammatillisuus sekä kenttä. Käsitteitä käytetään monenlaisissa yhteyksissä niitä syvemmin problematisoimatta. Kuitenkin ne vaikuttavat olevan etsivää työtä kaikkein keskeisimmin jäsentäviä, runsaasti normatiivisuutta sisältäviä ja arvolutautuneita. Käsitteitä on vaikea erotella toisistaan, koska ne jatkuvasti viittaavat toisiinsa. Ne vaikuttavat muodostavan verkon, jonka ylläpitävänä voimana toimii ihmisten välinen erilaisuus, joka ilmenee erityisesti työparityössä. Aloitan verkon kuvaamisen kentän käsitteestä.

9 KENTTÄTYÖ ETSIVÄSSÄ TYÖSSÄ

9.1. ”Katua ja kenttää on hyvä oppia lukemaan ja sitä ei opi kuin siellä olemalla.”

Etsivässä työssä kenttä määritellään selkeärajaiseksi alueeksi, jolla havainnoidaan, etsitään ja luodaan kontakteja. Etsiminen kohdistetaan apua tai huolenpitoa tarvitseviin nuoriin ja sitä kautta myös heidän perheisiinsä. Kenttätyötä tehdään kadulla ja nuorten kokoontumispaikoissa ja sen tulisi käsittää n. 45 % työajasta. (Etsivän työn esittelykalvot, 13.) Kenttä on tässä mielessä fyysinen alue, tila, jolla on työntekijään vaikuttavia fysiologisia ominaisuuksia kuten sää, valaistusolosuhteet, ihmisten määrä, arkkitehtuuri, vuorokauden aika ja rakennuksen tarkoitus jne. Fyysisiä kenttiä on etsivässä työssä kahdenlaisia: vilkas, selkeärajainen keskusta katuineen ja julkisine tiloineen sekä rajoiltaan epämääräisempi ja asiakkuuksiltaan piiloutuvampi lähiö nuorisotiloinen, kotine ja kouluineen sekä hämärine pusikoineen.

”Keskustatyöllä on paljon muista alueista poikkeavia lainalaisuuksia. Ensinnäkin, varsinaista *etsimistä* ei alueella juurikaan tarvitse tehdä, sillä nuoret ovat varsin helposti löydettävissä... Toinen merkittävä poikkeavuus keskustassa on, että alueella pyörivät nuoret eivät pääsääntöisesti asu keskustassa tai sen lähitienoilla, vaan saapuvat paikalle lähiöistä tai naapurikunnista... Oman leimansa keskustatyölle antavat myös aikuisväestön ja päihtyneiden laaja määrä. Tämä lisää luonnollisesti yhteenottoja ja väkivaltaa, jotka kesän tullessa lisääntyvät reippaalla kädellä.”

”Varsinkin kun vertaa kokemusta keskustassa työskentelyyn oli lähiössä nuorten löytäminen paikoin todellisen myyräntyön takana. Joskus tämäkään ei auttanut, vaan vesisateessa tuli talsittua monta kilometriä vailla yhtäkään kontaktia.”

Kenttätyö aloitetaan havainnoinnilla ja kartoittamalla alueen palvelut, asujaimisto, ihmisten liikkuminen ja erilaiset ryhmät. (Mt., 9.) Fyysisen kartoituksen jälkeen ja rinnalla tehdään havaintoja kentän sosiaalisesta koostumuksesta, siellä vallitsevista arvoista ja asenteista.

”...Katu elää elämänsä sykleissä, jos tänä vuonna seiskaluokkalaiset ovat kadulla aktiivisesti, he ovat todennäköisesti myös jatkossakin. Seuraavista seiskaluokkalaisista ei välttämättä ole kukaan kadulla, vaan ihan muualla... Kadulla nuorten parissa kuuntelemalla ja olemalla läsnä voi havainnoida todella paljon sekä saada arvokasta tietoa alueen nuorten asenteista ja arvoista. Kadulla olemisen on herkillä olemista ja vaatii enemmän kuuntelijan, havainnoitsijan taitoja sekä taitoa pystyä päässään poimimaan olennaiset ja yhdistelemään kuulemiaan asioita. Kadulla syntyy hyviä kontakteja, kun tietää oman paikkansa ja tehtävänsä siellä. Itselle pitää olla selvillä miksi ja mitä varten siellä ollaan, jos kadulle menee kävelemään tai notkumaan vailla omaa tavoitetta tai ideaa on kuin yksi nuorista, jotka vain oleilevat ja puhuvat mitä milloinkin.”

Etsivän työn tekijät ovat yleensä sosiaali- tai nuorisotyön koulutuksen saaneita, usein omasta ammattialastaan kanttätyöhön siirtyneitä ja erityisesti siitä kiinnostuneita. Kuitenkin siirtyminen omalta sosiaalityön sektorilta kentälle, nuorten reviirille, saattaa olla dramaattinen kokemus, jolla on, vielä vuosien jälkeenkin, kerrottuna voimaa jakaa työntekijän tunteja ja ihmetystä tilanvaihdon tuottamasta näköalan muutoksesta.

”Aloittaessani etsivää työtä ...ensimmäiseksi nousivat pintaan pelot. Hyväksyvätkö nuoret minut? Olenko jo liian vanha? Nauravatko ne minulle? Eivät suostu puhumaan, lähtevät pois? tai sanovat rumasti. Kaikenlaista pyöri mielessä. Virastossa istumisen jälkeen oli hyvin jännittävää ja haastavaa lähteä kadulle luomaan kontakteja. Aukenihan siellä aivan uusi maailma: se todellisuus, jota ei koskaan virastossa voinut tavoittaa. Kadulla näkyi selvästi se, minkälaisissa kaveriporukoissa nuoret liikkuivat ja millaisia valintoja he tekivät. Siellä aukesi nuoren oma kokemusmaailma, se mikä heille oli totta ja todellisuutta...”

9.2. ”On sinusta kiinni joudutko pataan vai pääsetkö juhlimaan leirinuotiolle”

Kenttä voidaan sosiologi Pierre Bourdieu’n mukaan ymmärtää myös sosiaalisiksi tilaksi, ”joukoksi toisistaan eroavia ja samanaikaisesti olemassa olevia, toisiinsa nähden ulkoisia ja toistensa suhteen määrittyviä asemia. Ne määrittyvät erillisyytensä, läheisyyden, naapuruuden tai kaukaisuuden sekä järjestyssuhteiden kuten yläpuolella-, alapuolella- ja välissäolon avulla” (Bourdieu 1998, 14). Toimijat erotellaan sosiaalisiin tiloihin sen mukaan kuinka paljon heillä on taloudellista ja kulttuurista pääomaa läheisyyden ja etäisyyden muodostuessa näiden perusteella. (Mt., 15.) Nuoret, kuten työntekijätkin, omaavat perheensä, koulutuksensa ja harrastustensa tai esim. kansallisuutensa perusteella erilaista taloudellista tai kulttuurista pääomaa. Sosiaaliset tilat muuntuvat käyttäytymistäipumusten ja habituksen välityksellä kannanottojen tilaksi, esim. erilaiset nuorisokulttuurit ja nuorisoryhmät, jotka sitovat yhteen toimijoiden käytännöt ja hyödykkeet yhtenäisiksi elämäntyyliksi. (Mt., 16-18.) Eri asemien tuottamat habitukset eroavat toisistaan, ne ovat selvärajaisia ja erottelevia. Havaittuina ne muuttuvat symbolisiksi eroiksi ja muodostavat kentän ”todellisen kielen” ja ”toimivat tunnistamisen tunnusmerkkeinä” (mt., 19). Eräs etsivän työn tekijä tunnistaa tarinassaan eri asemien tuottamia habituksia ja kutsuu työmuotoa metaforisesti ”diplomaatin” tai ”valtakunnansovittelijan” työksi ja näkee työn ”välissäolon” tilaksi ja erojen tuottamia konflikteja välittäväksi työksi.

”Siinähan on pitkälti kyse keskusteluyhteyden rakentamisesta uudelleen tai yhteyden korjaamisesta eri osapuolten välillä. Osapuolina tässä ovat nuoret tai muut ”asiakkaat” ja auttamis- ja palvelujärjestelmät. Osapuolina voivat olla myös nuori ja vanhemmat tai jotkut muut yksittäiset ihmiset tai erilaiset ryhmittymät kuten esimerkiksi skinit ja ulkomaalaiset.”

Etsivän työn tekijät siis hakeutuvat tietoisesti ja tavoitteellisesti nuorten omille kulttuurisille ja julkisille sekä yksityisille alueille, joissa ei useinkaan ole muita ns. auttamistyötä tekeviä aikuisia. Ristiriitaisuudet, joita työntekijä kohtaa ylittäessään asiakkaan autonomisuuden ja itsemääräämisen rajoja vaativat jatkuvaa neuvottelua ja sääntöjen ”venyttämistä” (Tedre 1995, 150). Nuorten ja heidän perheidensä ristiriidat ja konfliktit auttamisjärjestelmän kanssa asettavat työntekijän jatkuvasti kysymään ”kenen puolella” hän on. Työntekijän on toisaalta puolustettava nuorta yhteiskuntaa vastaan ja toisaalta edustettava yhteiskuntaa suhteessa nuoriin.

Hjort (1995, 51) nimeää kadun asfalttiviidakoksi, jossa on ”lämpöä, värejä, tuoksua, elämää, mutta myös mädännäisyyttä, vaaroja, vihollisia ja väkivaltaa.” Viidakko –metaforan kautta etsivä työ lähenee etnografisen tutkimusmenetelmän käyttöä eri (heimo)kulttuureissa, enkä voi myöskään välttyä mielleyhtymiltä alkukantaisen lapsiyhteisön toimintaan William Golding’in teoksessa *Kärpästen herra* (1990).

”Vuosi vuodelta tutustuminen keskustassa liikkuviin marginaalisiin nuoriin oli antoisaa, haastavaa ja hyvin opettavaa. Myös entinen työni järjestelmän ”sisällä” asettautui aivan uuteen valoon, kun sitä katsoi ulkoapäin kuin ”nuoren peilistä”. Omakin työskentelyni ”viraston vankina 21 vuotta” sivusi useimmiten vain ulkonaisia olosuhteita ja seikkoja ja ehkä pieneltä osin nuoren sisäistä todellisuutta. Kun taas kenttätyössä tuntui sisäinen todellisuus olevan ulkoistakin tärkeämpi tekijä ja syy siihen, minkälaisia valintoja nuoret tekevät. Vaikeista elämäntilanteistaan huolimatta suurin osa näistä nuorista ei kiinnittynyt terapiaan, vaan ikään kuin ”terapoi toinen toistaan”. Useimmat hoitivat mieluummin toisia kuin kohtasivat omia ongelmiaan. Yhteisenä nimittäjänä heillä oli, etteivät he olleet lapsuutensa ja nuoruutensa aikana saaneet riittävästi tukea vanhemmiltaan. He eivät olleet tulleet kuulluksi omana itsenään. Niinpä kaverisuhteista oli tullut heille ”henkinen perhe”, jossa ilot ja surut jaetaan. Jonkun ”perheenjäsenen” ongelmien käytyä liian suuriksi nämä nuoret kokevat hyvin helpottavana sen, että voivat antaa ongelman aikuisen työntekijän hoidettavaksi, kun eivät itse pysty sitä ratkaisemaan.”

Etnografisen tutkimusmenetelmän käytössä on samanlaisia ongelmia kuin etsivässä työssä: Yksi niistä koskee intimitteettiä ja luottamusta. Etsivän työn tai etnografisen tutkimuksen kohteiden antamia tietoja voidaan käyttää heitä vastaan ja luottamuksen rakentaminen epätasa-arvoisessa tilanteessa on aina vaikeaa. Nuori tai tutkimuksen kohde on monessa mielessä alisteisessa asemassa

työntekijään tai tutkijaan nähden, niin sosiaalisesti kuin taloudellisesti. Niin merkittävää kuin osallistuva kenttätyö kontaktin solmimisen ja auttamisen kannalta onkin, on sillä myös omat vaaransa. Osallistuvan (insider) kenttätyön ja –tutkimuksen vaarana pidetään sen tekijän liiallista samaistumista kohteiden elämäntapaan, ”going native” ilmiötä. Ilmiössä työntekijän tai tutkijan havainnot yksipuolistuvat ja älyllinen tasapaino läheisyyden ja tuttuuden sekä vierauden välillä järkkyy. Tilanteet, joihin ei normaalisti menisi, alkavat tuntua kuin kotiin menisi. (Hammersley & Atkinson 1995, 110-120.) Tarinoissa ei suoranaisesti tullut esiin ”going native” ilmiötä, mutta kylläkin aavistuksia herättäviä vihjeitä siihen suuntaan .

”Siitä Etsivä työ on kumma työmuoto, koska työpari voi jäädä alueelle joskus liian yksin kun kontakti on vain kerran viikossa tiimikokouksessa. Käytännössä oman työn johtaminen Etsivässä työssä on työparin keskenään määriteltävissä. Tämä edellyttää työntekijöiltä hyviä vuorovaikutustaitoja ja haluja jatkuvaan vuoropuheluun... Etsivässä työssä on viimekädessä oltava tahto tehdä parityötä, ei vain kyky.”

”Tietynlainen vastakkainasettelu muitten viranomaisten kanssa ei kuitenkaan loppupeleissä tuntunut hyvältä. Liittoutuminen asiakkaitten kanssa muuta maailmaa vastaan tuntui helpommalta. Meistä ketään ei oikein ymmärretty ja me olimme ainakin vähän – aika paljonkin – muita parempia: onnellisuudesta en sitten tiedä.”

”...Tajusin työntekijöitten haavoittuvuuden, inhimillisen imun asiakkaitten kanssa yhteisrintamaan syrjityiksi ja päähän potkituiksi, vastassa kavala maailma. Toisaalta työntekijät ovat vahvoja ja asiansa osaavia ammattilaisia, mutta niin liki ihmisten elämää meneminen haavoittaa ja herkistää eri lailla.”

Työntekijät toimivat kahdella kentällä, joista toinen käsittää edellä mainitun nuorten reviirin ja toinen sosiaali- ja auttamistyön instituutiona. Molemmat kentät määrittävät työntekijän habituksen rakennetta niin, että hänen toimintansa kummallakin kentällä olisi mahdollista ja toimivaa. (Bourdieu & Wacquant 1995, 158.) Habitukselle asettuvat määreet voivat olla ristiriidassa päällekkäisten kenttien asettamien määreiden kanssa, ”mikä saattaa aiheuttaa habituksen jakautumisen tai repeytymisen siitä riippuen, miten paljon päällekkäisyyttä tai ristiriitaa on” (mt., 158). Vaikuttaisi, että työ asettaa tekijälleen monenlaisia vaatimuksia ja jopa luonteen sopivuutta työn erilaisissa ristiriitaisissa tiloissa toimittaessa.

”Lähdin suurin odotuksin...Unelmoin vapaudesta ja luotin kykyyni solmia ihmissuhteita...luulin, että etsivän työn vapaaehtoisuus sopisi minulle. Toisin kävi, jouduin sen vuoden aikana sellaiseen prosessiin asenteideni ja arvojeni suhteen. Opin paljon myös itsestäni. Vuoden työskentelyn jälkeen oli pakko todeta, ettei tämä ole minun juttu.”

”Hyvä etsivän työn tekijä on monitaituri, joka pystyy uskottavasti toimimaan sekä nuorten herkässä maailmassa että aikuisten ja yhteistyökumppaneiden ammatillisissa verkostoissa. Sosiaaliset vuorovaikutustaidot ja tilannetaju nousevat varsinkin katutyössä korkeaan arvoon, kuten myös tietty ”katu-uskottavuus” – nämä ovat niitä aseita, joiden mukana kontakti nuoreen joko syntyy tai jää syntymättä. Tämä ei katso työntekijän ikää eikä ulkoista olemusta, vaan pikemminkin kyse on asenteesta...Yksi tärkeä seikka työssä on myös tietynlainen kaaoksensietokyky. Koska nuoret pääsääntöisesti toimivat hektisellä aikataululla, pitää niiden mukana pystyä joustamaan ja venymään parhaansa mukaan. Liian pitkälle suunniteltuja aikatauluja ei monen nuoren kanssa pysty sorvaamaan.”

Jokainen hallitsevassa asemassa oleva ihminen on sen kentän hallitsema, jonka välityksellä hän hallitsee. (Bourdieu 1998, 46.) Tässä mielessä etsivän työn tekijä on suhteessa nuoriin ja heidän perheisiinsä hallitsevassa asemassa edustaessaan virallista sosiaali- ja nuorisotyötä. Toisaalta kentällä nuoret käyttävät ajan, tilan ja vapaaehtoisuuden suomaan valtaa ja valinnanvapautta suhteessa työntekijään, he joko hyväksyvät tai hylkäävät työntekijän tarjoaman kontaktin. Tästä näkökulmasta on mahdollista kysyä miten etsivän työn tekijät kokevat mahdolliset asemaansa ja habitukseensa liittyvät jännitteiset suhteet ja minkä merkityksen he antavat asemaansa liittyvälle vallalle. Toisaalta voidaan kysyä voiko työntekijä toimia kentällä ”vallattomasti” ja jos voi, niin mitä siitä seuraa ja mitä mahdollisuuksia se antaa. Eräs kertoja pohtii kysymystä ja ehdottaa ristiriidan ratkaisuksi kartoittavan, tutkivan ja tiedottavan työotteen painottamista yhteistyössä eri hallintokuntien kanssa, eräänlaisen liiton solmimista kenttien välille.

”Juttu on ehkä valta: me pyrimme olemaan ilman valtaa suhteessa nuoriin ja tarjoamme kontaktia ilman velvoitteita. Hallinto ei näe tätä vallattomuutta työnä, koska sen tehtävä on käyttää valtaa ja ohjailta työyhteisöä ja sitä kautta työntekijöitä. Valta näkyy esim. työajan seuraintoina, suoritteina, hinnoitteluna, erilaisina työntekijöiden tai vakanssien siirtoina, hallinnon tarpeista lähtevinä liitoksina eri työmuotojen kanssa yms. ...Hallinnon pitäisi antaa reunaehdot, tukea ja mahdollistaa työtä sekä nähdä työn merkityksellisyys isommassa kokonaisuudessa. Tämä on mahdollista vain kuuntelemalla itse työntekijöitä, antamalla heille vaikuttavuudeltaan todellisia seuranta ja raportointitehtäviä. Esim. miten käy lasten, jotka eivät saa avustajaa koulussa tai miten monta nuorta jää / jättäytyy oikeasti koulutuksen ulkopuolelle yms. Etsivää työtä ja työntekijöitä voisi hyödyntää oikeasti jos haluttaisiin kuulla miten palveluja kehittää tai mitä tarjotaan alueen asukkaille. Ei pelkästään omaa hallintokuntaa, vaan laajemminkin.”

Työntekijää koskevat työehdot ja hallinnon määräykset sekä sosiaalityötä koskevat eettiset normistot asettavat etsivälle työlle ulkoiset puitteet, joiden sisällä toimitaan. Kadulla ja kentällä sekä yksityisellä alueella toimittaessa säännöt ja normistot saavat uuden tulkinnan, jossa työntekijän on otettava huomioon toimintamahdollisuutensa nuorten reviirillä ko. tilanteessa sekä

jatkotyöskentelyn mahdollisuudet. Etsivän työn jatko-osassa, ns. asiakastyössä, kentällä syntyneet kontaktit johtavat lyhyempiin tai pidempiin prosesseihin, joiden aikana syntyneessä ihmissuhteessa etsitään ja kasvatetaan usein menetettyä luottamusta aikuiseen.

”Etsivässä työssä on vaikea puhua asiakkaista, koska minulle se herättää mielikuvan ihmisestä, joka tulee luokseni tietyn ongelman kanssa vähän kuin vastaanotolle. Etsivässä työssä työskentely perustuu nuoren omiin voimavaroihin ja yhteiseen dialogiin, suhteen pitäisi mielestäni olla vuorovaikutuksellinen ja avoin. Työntekijän on tiedostettava ja sisäistettävä työtehtävän eli kontaktin vastuullisuus... Monet ovat arkoja ja kokeneet paljon hylätyksi tulemista omassa elämässään, siksi on tärkeää, ettei työntekijä lupaa tai anna ymmärtää enempää kuin on valmis toteuttamaan.”

9.3. Kolme tulkintaa etsivästä kenttätyöstä

Etsivää kenttätyötä voidaan tarkastella tilana, jossa nuorten kulttuurit ja erilaiset alakulttuurit kohtaavat työntekijöiden ammatillisen sosiaali- ja nuorisotyötä edustavan aikuismaailman. Katu ja muut julkiset sekä yksityiset tilat ovat nuorten hallussa, ja niihin työntekijät tekevät eriasteisia ammatillisia väliintuloja. Työntekijöiden tehtävänä on oppia lukemaan kentän viestejä ja toimimaan niiden antamien mahdollisuuksien ja vihjeiden mukaan. Tämä edellyttää heiltä joustavaa persoonallisuutta ja kykyä olla uskottava molempiin suuntiin. Etsivän työn tekijän rooli on välittäjän rooli.

Edellistä voimakkaampi tulkinta etsivästä kenttätyöstä on nähdä kenttä ”sotatantereena” tai ”kriisipesäkkeenä”, jossa osapuolina ovat valtakulttuurin systeminen maailma ja aikuismaailma sekä nuorten vastakulttuurit ja elämämaailma. Diplomaatin työssään etsivät välittävät konflikteja ja pyrkivät löytämään kompromisseja. Heidän työnsä on kahden eri logiikalla toimivan valtakunnan välistä sovittelijan työtä. Työ vaatii hyvää arviointikykyä ja tilanteiden lukutaitoa sekä kauaskantoista strategista ajattelua ja suunnittelua. Etsivän työn tekijät toimivat näiden kahden kulttuurin käymien kamppailujen välissä sovittelijoina ja rauhanrakentajina

Kahdessa edellisessä tulkinnassa työntekijän positiota voi kutsua ns. välissäolon tilaksi, kahden erilaisen kulttuurin välissä olevaksi ei-kenenkään maaksi. Työntekijä toimii valtakulttuurin edustajana osallistuvana havainnoitsijana, aktiivisena toimijana ja auttajana sekä tulkkina, kulttuurien välisissä eriasteisissa kamppailuissa. Hän on tietoinen vallastaan ja edustamistehtävästään molempiin suuntiin, nuorilta palvelujärjestelmään ja palvelujärjestelmältä

nuoriin päin. (Hammersley & Atkinson 1995, 104; Hjort 1995, 149-151.) Työntekijän habitukseen kohdistuu ristiriitaisia paineita ja tasapainon säilyttäminen vie tilaa näkökulman syvyydeltä.

Kenttää voidaan tarkastella myös ”sivilisoituneen yhteiskunnallisen palvelujärjestelmän” ja kaoottisen ”viidakoon sijoittuneiden heimokulttuurien” kohtaamisena. Työntekijät toimivat sivilisaation edustajina syvällä viidakossa. He omaksuvat habituksen, joka toimii siellä parhaiten. ”Tarzanit” ja heitä sivilisoituneemmat ”Janet” auttavat kehittynein menetelmin viidakon väkeä ja pitävät heidän puoliaan sivilisoituneen yhteiskunnan tuhoavia voimia vastaan. Heistä saattaa jopa tulla palvelujärjestelmän silmissä jotenkin outoja kummajaisia ja heimokulttuurin sankareita.

Tässä kolmannessa tulkinnassa työntekijän roolia voidaan kutsua lähes täydellisen osallistujan rooliksi. Työntekijän keräämä informaatio on luonteeltaan erilaista kuin kahdessa edellisessä tulkinnassa. Se sisältää tarkkaa sisäpiirin informaatiota ja kielenhallintaa mahdollistaen siten katukulttuurin ytimessä toimimisen, auttamisen ja tiedonkeruun. Osallistuessaan heimokulttuurien elämään työntekijältä edellytetään ”vahvaa dramaturgillista kapasiteettia” (Hammersley & Atkinson 1995, 105), eli ns. katu-uskottavuutta. Heimokulttuureissa työskennellessään työntekijät ovat vaarassa ajautua ”going native” tilaan, jos he samaistuvat liiksi johonkin niistä. Tällöin he saattavat menettää mahdollisuutensa toimia sivilisoituneen ammatillisesti.

Sosiaalipedagogisessa toiminnassa, joka on yksi norjalaisen etsivän työn keskeisistä toimintatavoista, työntekijän roolit ovat melko samantapaisia kuin edellä esittämäni etsivän työntekijän roolit. Sosiokulttuurisen innostajan rooli on kuitenkin huomattavan aktiivinen ja yhteiskunnallista osallistumista ja osallisuutta edistävä verrattuna suomalaisen etsivän työntekijän enemmänkin ohjaavaan, auttavaan ja palveluja välittävään rooliin. Tässä mielessä se saattaa muistuttaa enemmänkin nuorisotyön historiassa esiin tullutta ”tulisieluista” nuorisotyöntekijää kuin neutraalia hyvinvointipalvelua välittävää etsivän työn tekijää. Leena Kurki (2006) siteeraa Jean-Claude Gillet’ä (1995) esitellessään kolme sosiokulttuurisen innostajan tyyppiä. Tyypit eivät luonnollisestikaan ilmene ihmisissä puhtaina, vaan kuvaavat erilaista asennetta työhön, osaamista ja voimavarojen käyttöä. (Kurki, 2006, 88, 119.)

Aiemmin kuvaamani välittäjän roolin voisi ajatuksellisesti rinnastaa Gillet’in kuvaamaan teknisen innostajan rooliin. Tällainen työntekijä toimii tehokkaasti ja rationaalisesti noudattaen tarkasti palvelujärjestelmän lähettävän tahon sääntöjä ja määräyksiä. Hän on toimissaan pragmaattinen ja korostaa työssään ammatillisuutta. Hänen vaaransa on ajautuminen byrokraatiksi. Sovittelijan ja

rauhanrakentajan rooli rinnastuisi välittäjänä toimivaan innostajaan, jolle puolestaan on tyypillistä keskittyminen kommunikaatioverkostoihin ja neuvotteluihin sekä muihin välittäviin interventioihin. Hän osoittaa työssään empaattisuutta, josta kumpuaa myös hänen vaaransa ajautua tunteellisuuteen ja puuhasteluun. Osallistujan roolin rinnastus löytyisi militantista innostajasta, joka herättelee ihmisten tietoisuutta käyttäen työssään myös omaa karismaansa voimavarana. Häntä ohjaavat humanistiset arvot ja voimakas kutsumustietoisuus. Hänen varjonaan kulkee sortuminen yltiöidealismiin ja paternalistiseen itsekeskeisyyteen. (Kurki 2006, 88.)

Sosiokulttuuriselta innostajalta edellytetään myös muita ominaisuuksia, joita ovat kognitiiviselle alueelle sijoittuva reflektiokyky, affektiiviselle ulottuvuudelle kuuluva emotionaalinen tasapaino sekä sosiaaliselle ulottuvuudelle kuuluvat empatia ja kyky motivoida ihmisiä. (Mt., 89.) Näitä ominaisuuksia punnitaan seuraavassa luvussa, jossa työntekijät asettavat itsensä alttiiksi arvioivalle ja myös arvostavalle tutkijan katseelle.

10 KUNNIOITUS JA AMMATILLISUUS ETSIVÄSSÄ TYÖSSÄ

10.1. Taito, kyky, kilpailu ja kateus

Etsivässä työssä korostetaan työtavan ammatillisuutta ja sen eroa usean tahon vapaaehtoisvoimin tekemään etsivään työhön nuorten parissa. Työ erottuu vapaaehtoisvoimin tehtävästä työstä, koska se edellyttää koulutusta, siitä saadaan palkkaa ja siltä edellytetään tuloksellisuutta. Lisäksi se on osa yhteiskunnan nuorille suunnattuja palveluja.

Tarinoissaan työstään etsivän työn tekijät korostavat usein ainutkertaista mahdollisuuttaan olla lähellä nuorta ihmistä ja ihmisiä yleensä, ”*nähdä miten lähiöiden ihmiset voivat ja millaista elämä lähiöissä on.*” Työ avaa myös ”*loistavan mahdollisuuden päästä tarkastelemaan yhteiskuntaamme ja sen rakenteita aivan ruohonjuuritasolta ylöspäin.*” Kenttätyössä merkittävimpiä työvälineitä ovat kontaktinotto ja siihen liittyvät keinot sekä luottamuksen rakentaminen nuoren ja työntekijän välille ja siihen liittyvät keinot (ks. Pihlaja 1997, 144). Ammattitaito olisi tämän mukaan näiden välineiden ja keinojen taitavaa käyttöä. Kenttätyötä tehdään työpareittain ja ideaaliparina pidetään mies – nais, sosiaalityöntekijä – nuorisotyöntekijä –paria. Työparissa oletetaan toimivan samat luottamuksen, kunnioituksen ja toisen arvostamisen periaatteet kuin kenttätyössäkin.

Työn tekemisen taitoa kuvaavia ilmauksia tarinoissa olivat: *taito rajata omaa toimintaa, koska selkeitä sääntöjä ei ole; asiakkaiden opetuksien hyödyntäminen eli ”työ tekijäänsä opettaa”;* kuunteleminen ja havainnointi kentällä sekä olennaisen pitäminen päässään ja kuulemansa yhdisteleminen; kontaktinottamisen taito ja kyky luottamuksellisten suhteiden luomiseen sekä oman itsen ja etsivän työn ”markkinointi” nuorille.

Kyky ja taito tarkoittivat tarinoissa usein samaa asiaa tai viittasivat suoraan toisiinsa. Kuitenkin kykyinä erottuivat erityisesti *kyky tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa; epävarmuuden ja vankkojen turvarakenteiden puuttumisen sietäminen ja toisaalta omien suojarakenteiden luominen sekä kyky keskittyä perustehtävään; kaaoksen sietäminen ja työn rajaaminen sopiviin mittasuhteisiin omasta ja nuoren lähtökohdista sekä pettymysten sietäminen ja parityön tuottamien ristiriitojen ratkaiseminen.*

Haasteiksi ja vastuksiksi työntekijät mielsivät erityisesti *sen hyväksymisen, että nuori on asiantuntija omissa asioissaan ja että ei työntekijän, vaan nuoren käsitys ”hyvästä elämästä” tulisi ohjata toimintaa; räätälöity käsityöläisyys ja sellaisten väylien löytäminen, joilla nuori saa omat voimavaransa esiin ja käyttöön koettiin myös haasteiksi; työparityössä kyvyn ohella tahto tehdä parityötä koettiin tärkeäksi; kaikkivoipaisuuden tunteen ja harhaluulon pelastajasta jotkut tunsivat haasteekseen ja lisäksi kannettiin huolta omasta jaksamisesta erityisesti yksin työskenneltäessä.*

Richard Sennet erottaa kaksi luonnetyyppiä kyvykkyyden osoittamisessa: ”Ammattitaito (*craft*) tarkoittaa kykyä tehdä jokin asia hyvin; hallinnassa (*mastery*) on kyse siitä, että muille osoitetaan kuinka hyvin jokin on tehty. Ammatti-ihminen ja hallitsija edustavat kahta luonnetyyppiä, jotka synnyttävät kahta erityyppistä kunnioitusta” (Sennet 2004, 91): itsekunnioitusta ja sosiaalista kunniaa. (Mt., 95.) Koska etsivän työn menetelmän käyttöä on vaikea oppia muutoin kuin sitä tekemällä joutuvat työntekijät tekemisiin myös erityyppisten kunnioituksen muotojen varjopuolien kanssa. Sisäänrakennetun käyttäytymismallin ja toimintamallin opettaminen uudelle työntekijälle ja niiden näkyviin tuleminen työparityössä liittyvät sosiaalisen kunnian alueelle ja ilmentävät kykyä hallita työnsä ”mestarillisesti”. Kun työntekijä tuo näkyviin oman osaamisensa, jotta toinen voisi seurata esimerkkiä tai liittyä toimintaan vahvistuu hänen luonteensa avoimena ja osaamistaan jakavana yksilönä. Samalla käynnistyy vertailun ja kateuden dynamiikka. (Mt., 95.)

Hyvän, kokeneen työntekijän jäljittelyn tai vastaavasti hyvän työparityön tavoitteena on pyrkimys erinomaiseen toimintaan, ammattitaidon puhtaaseen ilmentymään. Pyrkimys erinomaisuuteen edellyttää tietoisuutta oman osaamisen vajavaisuudesta. Koska erinomainen toiminta edellyttää tarkkaa ja täsmällistä suoritusta on mentorin tai työparin ohjeiden oltava selkeitä ja ristiriidattomia

sekä noudatettava toiminnan sääntöjä. Jäljittely synnyttää erinomaisen osaamisen rinnalla kilpailua paremmuudesta ja oikeassa olemisesta. Kateutta ja kilpailua välittävä dynamiikka on viettelys: ”Mestari haluaa tulla syleillyksi, suojatti sulkee hänet kateuden syleilyyn” (mt., 97). Yhdessä tarinoista kuvattiin tarkasti työparityön problematiikkaa ja ratkaisutapoja.

”Syksyn rutiineissa annettiin dialogin hiipua ja ajaututtiin heikosta yhteisestä kielestä kommunikaation tyrehtymiseen. Tällä oli suora yhteys tunnepuolelle; työparissa ei ollut enää avoimuutta, eikä sitä kautta turvallisuutta. Horisontissa alkoivat häämöttää sudenkuopan reunat. Päivässä oli liikaa mukana kontrollointia, passiivisuutta ja vallan tavoittelua. ...Puheyhteyttä palautettiin...koska molemmilla oli halu ja tahto tehdä etsivää työtä. Molemmilla oli halu loistaa työssä, saavuttaa taso, jolla molemmat voivat käyttää henkilökohtaisia vahvuuksiaan ja kokea sitä myötä onnistumisia. Keskusteltiin myös yhteisestä työtahdistista ja ”lentoa lähdestä”; onko se edes mahdollista työparityössä? Tätä keskustelua parityön volyyymista olivat työparin kanssa käymässä lähiesimies ja poolinjohtaja. Vuosi yhteistyön alkamisen jälkeen työpari alkoi olla taas paremmin työtilassa ja pyrki refleктоimaan kehitystään tiimiin tekemällä työstään läpinäkyvää.”

10.2. Ammattitaito, työn mestarillinen hallinta ja ammattilaisuus etsivässä työssä

Etsivässä työssä tarvitaan molempia kyvykkyyden lajeja, ammattitaitoa ja työn mestarillista hallintaa. Niistä juontuvat erilaisuuden ja eriarvoisuuden kokemukset synnyttävät ristiriitoja työntekijöiden kesken ja aiheuttavat kateutta ja kilpailua. Useissa kertomuksissa ristiriitojen ratkaisijaksi, erotuomariksi, kutsutaan tiimin johtajaa.

Sennetin (2004, 92-94.) mukaan ammattitaito on tutkivaa toimintaa, jossa työntekijä toimii sääntöjen rajoilla, kohtaa etenemisessään vastarintaa ja etsii poikkeamia. Ammattitaitoa on kyky suhtautua ”pakkomielteenomaisesti” työssä esiintyviin asioihin sosiaalisen kanssakäymisen sijaan. Työssä kohdatut ongelmat ja erityispiirteet saavat työntekijän erityisen ja yksityiskohtiin paneutuvan huomion osakseen. Ammattitaidon kehittyminen on hidasta ja joskus yksinäistä ”puurtamista”. Sen kasvaminen vaatii harjoitusta eli vanha sanonta ”työ tekijäänsä opettaa” pätee työssäoppimisessa. Työn laatu ja aikaansaaminen korostuvat ammattitaitoisessa työssä, vain tulokset ratkaisevat.

Eräs työntekijä pohtii tarinassaan ammatillisuutta ja osuu mielestäni tärkeään ristiriitaan ammattitaidon suhteen. Voiko korkea ammattitaito olla läpinäkyvää? Miten selittää ja näyttää raportoimalla sellaista, jonka on oppinut hitaasti ja käsityönä? Toinen tärkeä ristiriita, joka sitaatista ilmenee, on ammattitaidon ihmisen luonnetta kuluttava piirre. Ammattitaitoisuus ei luontaisesti sovi

yhteen yhteishenkeä edellyttävään tiimityöhön eikä avoimen sosiaaliseen luonteenlaatuun. Se voi olla jopa jonkinlaista välinpitämätöntä suhtautumista työtovereita kohtaan. Ammattitaito antaa työntekijälle itsekunnioituksen tunteen, mutta ei välttämättä synnytä vastavuoroista kunnioitusta. (Sennet 2004, 95.)

”Ongelmia tiimitason työssä ovat esimiehisyiden lisäksi työn läpinäkymättömyys. Vaatii suurta ammatillisuutta ja organisaatiolta välineitä saada työ näkyväksi ja välttää ns. pseudo-työn olemus: tehdään muka töitä, ollaan muka ammattilaisia... Jonkinlaisen tiimiytymisen mahdollistamiseksi ryhmän olisi tärkeää koostua pysyvistä ja henkisesti kypsistä yksilöistä, joilla on ammatillinen pohja työhön. Näin työn epämääräisyyden voi sietää ja kenttätyön hoitaa laadukkaasti ja pitkäjänteisesti. Kontrollin puute (’seinättömyys` verrattuna vaikka laitostyöhön) tuo tiimille erityisen moraalisen ja omaaloitteisuuden vaatimuksen, johon harva työntekijä kykenee ilman vankkaa ja osaavaa johtamista.”

Vaikuttaisi siltä, että kyvykkyyden osoittaminen liittyy etsivän työn menetelmän oppimisessa ja osaamisessa ammattitaidon alueelle pitkällä aikavälillä ja erityisesti haasteellisessa ja vastuksia synnyttävässä asiakas- ja työparityössä. Työtavan oppiminen vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä sekä mielellään kokeneen työparin ja johtajan tukea. Ammattitaito on kuitenkin aina yksilön ominaisuus ja työtä yksilöllistävä, se ei lähtökohtaisesti palvele työparityötä, eikä vahvista tiimissä avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. (Mt., 94-97.)

Työn mestarillisen hallinnan kyvykkyys korostuu olennaisesti kenttätyössä, kontaktien luomisessa, kuuntelussa ja sosiaalisessa kanssakäymisessä nuorten ja yhteistyöverkoston kanssa. Kenttätyö on hetkeen ja kontekstiin sidottua, siinä ei ole aikaa pysähtyä silloin kun työntekijä haluaisi, vaan nuorten usein hektinen rytmi määrittää tilanteen kulkua. Kenttätyön kaoottinen luonne ja ”säännöttömyys” kutsuvat esiin työn mestarillista hallitsijaa, virtuoosia, joka hetkessä kykenee näkemään mikä on olennaista ja yhdistelee informaatiota luovasti. Puhe ja luottamusta herättävä toiminta avaavat väylää nuorille antaa kontaktin syntyä.

”Toinen onneksi asia suhteessa työpariini oli, että tiesin hänen saavan aikaiseksi juttua aiheesta kuin aiheesta vaikka aidan seipään kanssa ja uskallusta lähestyä ketä tahansa ei puuttunut; itseäni kontaktinottajana etsivän työn eväillä en olisi suhtautunut kovin luottavaisin mielin. Onneksi en joutunut yksin sinne ”kentälle”...!”

”Muistan yhä sen hieman epävarman ja jännittyneen tunteen kun tapasimme ensimmäisen alueella aikaa viettävän nuorisoyoukon. Vaikka oloa leimasikin jännittyneisyys, oli tunne samanaikaisesti kiinnostava ja kaikin puolin luonnollinen. En kokenut olevani ”väärässä paikassa” tai ”tunkeutuja”. Koin myös helpoksi päästä nuorten kanssa jutun alkuun, vaikkakin luonteeltani mikään ylisosiaalinen lörppö

olekaan...Muistan myös että itseäni teki suuren vaikutuksen työparista toisen suvereeni tilanteen hallinta ja positiivinen luonne. Toisen työparista viilipyttymäisen ja harkitsevan tyylin myötä ymmärsin myös yhden työparityön oleellisimmista seikoista. Toisen ottaessa aktiivisesti kontaktia, on toisen toimittava tarkkailijana ja havainnoitsijana – eräänlaisena työparin turvaverkkona.”

Etsivän työn työparissa syntyy vertailutilanne työntekijöiden kesken ja nuorten taholta. Epäsuotuisa vertailu, paremmuusjärjestykset ja suosio nuorten keskuudessa koettelevat työntekijöitä. ”*Miten erilaisuus arjessa jalostetaan voimavaraksi? Miten toimitaan jos tapahtuu loukkaantumista, miten se puretaan? Missä kulkee meidän työparissa se veteen piirretty viiva, joka erottaa (välttämättömän) ammatillisen avautumisen, ja mikä on työtä palveleamatonta oman tunteen purkua?*”, kysyy eräs tarinoitsijoista. Sennet (2004, 106) ehdottaa vertailun ja testausten siirtämistä pois muista ihmisistä ja sisään päin. Ammatilainen asettaa vaatimustasonsa sisäisesti ja suuntaa voimavarojaan siten, että tehtävä tulee oikein ja hyvin suoritetuksi sen itsensä ja oman itsen vuoksi. Tällä tavoin, erilaisilla kentillä toimittaessa ja eriarvoisissa suhteissa apua tarvitsevien kanssa oltaessa, ammatilainen voi säilyttää itsekunnioituksensa. Samantapaiseen johtopäätökseen päätyi Haldis Hjort (1995, 20-21) kun hän edellyttää etsivän työn ammatilliselta tietoisuutta omista arvoistaan. Työntekijän arvio nuoren ”objektiivisesta” tarpeesta kun ei koskaan ylitä hänen omaa subjektiivisuuttaan ja tekemiään yhteiskunnallisia arvovalintoja. Toisin sanoen, mitä subjektiivisempi työntekijä on omien lähtökohtiensa tiedostamisessa ja oman työnsä arvioinnin suhteen, sitä objektiivisemmin hän pystyy toimimaan.

”Jokainen etsivän työn työparini on ”opettanut” minulle jotakin tärkeää itsestäni. Opittavaa on ilmeisesti ollut paljon, koska työpareja on ollut niin monta...Etsivä työ on työmuotona sellainen, että se haastaa tekijänsä koko ajan pohtimaan sekä tekemäänsä työprosessia ja sen herättämiä tunteita että myös kyseenalaistamaan omaa työtapaansa.”

”Minulle itselleni on muodostunut henkilökohtaiseksi mittariksi oma hyvinvointi ja tunne. En voi toimia vastoin itseäni.”

11 PATAAN VAI LEIRINUOTIOLLE: ETSIVÄN TYÖN TARINAN JUONIRAKENNE

11.1. Avauksesta kehittelyyn ja kehittelystä ratkaisuun

Johdannon otsikossa kerron olevani etsimässä etsivän työn tarinaa. Tutkielmani kirjoittamisprosessin liikkeellelähtö oli melko kivutonta ja kevyttä. Alku oli rönsyilevää ja laajalla pinnalla kulkevaa tarinaa. Vaikka liikkeellelähtö vaikutti helpolta, niin pidemmän päälle tutkimuksen aiheen esittelyn edellyttämä pinnallisen tekstin kirjoittaminen oli kuitenkin vaikeaa, koska siihen liittyi rajaamisen vaikeus ja eräänlainen kärsimättömyys lukijaa kohtaan. Vaikeus liittyi kirjoittamiseen lukijalle, joka ei tunne etsivää työtä ja jolle täytyy siksi kertoa ”itsestänselvyyksiä”. Nimitän tätä osuutta tutkielmani avauskertomukseksi.

Kirjoitustyöni edetessä, kehitellessäni aineistosta nousevia teemoja ja tihentymiä, tutkijan roolini sai erilaisia vivahteita tarpojasta etsijään ja ymmärtäjästä jopa tietäjään. Tunnetilat vaihtelivat epätoivosta euforiaan. Kuitenkin samalla kirjoittamiseen tuli syvyyttä, lauseet alkoivat tihentyä ja pitää sisällään runsaasti informaatiota. Olin tuottanut näkyviin toisen kirjoittamisen vaikeuteni: tiukkaan pakatut ”tiiliskivilauseet”. Aloin myös pelätä graduni sivujen lukumäärän jäävän kovin suppeaksi. Nimitän tätä vaihetta tutkielmani loppuratkaisun kehittelyvaiheeksi.

Kirjoittamani otsikko ”Etsivän työn tarinan juonirakenne” pysäytti kirjoittamisprosessin kokonaan. Olin tullut tien päähän ja pystyäkseni etenemään minun oli palattava alkuun ja mietittävä mitä olin kirjoittanut ja miksi sekä miten kirjoittaminen oli sujunut. Olin esitellyt tutkimusaiheeni, kehitellyt teemoja ja tarkastellut niitä teorioiden valossa. Mitä ilmeisimmin aineistoni odotti uudelleen luentaa tarinoiden juonen rakentumisen näkökulmasta.

Leena Eräsaarelle (1995, 57-62) etnografisen tutkimustarinan avauskertomus on tärkeä osa kertomuksen kokonaisuutta. Siinä hahmotellaan ympäristö ja paikka, sijoitetaan henkilöt osaksi tarinan juonen alkua ja viritellään lukijaa kohti uusia näköaloja. Pratt (1986, 33) pitää avauskertomusta eräänlaisena lukuohjeena, joka ”paikantaa tutkijan, lukijan ja ´alkuasukkaan` (tutkittavan tai kohteen) muodostaman triangelin” (ref. Eräsaari 1995, 60). Tässä mielessä tutkimuspyyntöni aineistoa kerätessäni koski ja rajautui etsivän työn avauskertomukseen eli pieneen kertomukseen suuremmassa Etsivän työn tarinassa. Tällä on merkitystä myöhemmin juonirakennetta pohtiessani.

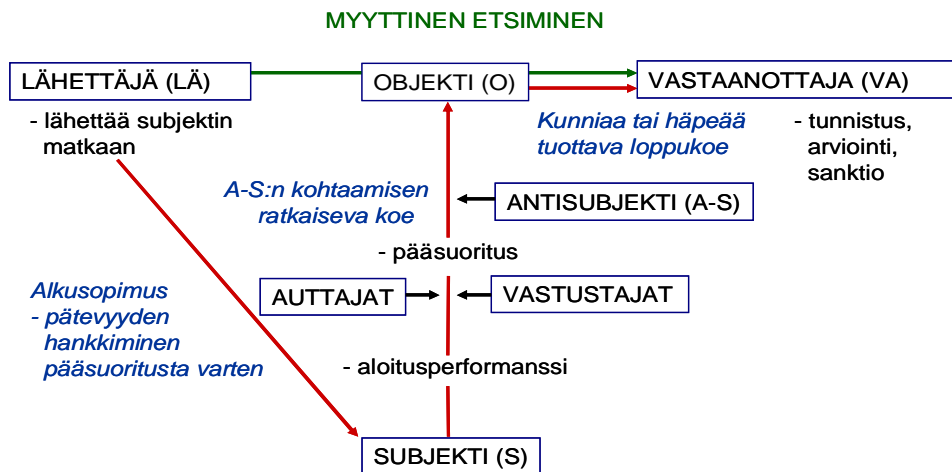
Olen edellä kuvannut etsivän työn tekijöiden tarinoista löytämiäni kerronnallisia tihentymiä ja teemoja, kenttätyö ja ammatillisuus, jotka ovat funktioina, tarkoituksina, läsnä kaikissa etsivän työn tarinoissa. Ne pysyvät samoina, vaikka niiden ilmentäjä eli työntekijä, vaihtuisikin. (Rimmon-Kenan 1991, 30-31.) Funktioina – etsiminen, kenttätyö ja ammatillisuus - eivät kuitenkaan ole samanlaisia, vaan ne saavat eri tasoisia merkityksiä riippuen siitä kuka etsivää työtä tekee ja miten. Myös työntekijöiden roolit vaihtuvat sen mukaan millä kenttätyön tasolla hän työtään tekee tai miten hän ilmentää persoonallisuuttaan työssään. Työntekijöiden kertomusten juonessa tapahtumat ja niille annetut merkitykset yhdistyvät ymmärrettäväksi ja tarkoitukselliseksi toiminnaksi.

Jaottelin aiemmin etsivän työn tarinat kauan sitten työnsä aloittaneiden tai vasta muutaman vuotta työtä tehneiden sekä työnsä mielekkääksi kokeneiden tai työssään pettyneiden tarinoihin.

Toinen tapa jaotella tarinat (Jokinen 2000, 133) on lukea ne progressiivisiin, stabiileihin tai regressiivisiin tarinoihin. Progressiiviset tarinat ovat tarinoita muutoksesta ja kertovat matkasta kohti parempaa. Ne kertovat myös uskosta ja luottamuksesta tulevaisuuteen. Regressiiviset tarinat puolestaan kertovat siitä kuinka asiat ovat menneet huonosti ja aina vain huonommin sekä siitä minkälaista surua ja ahdistusta ne ovat kertojalle aiheuttaneet. Niiden kautta kertoja saa myötätuntoa osakseen ja samalla hänen on mahdollista oivaltaa muutoksen välttämättömyys. Stabiilit tarinat ovat nimensä mukaisesti jähmettyneitä, vailla liikettä suuntaan tai toiseen ja siksi lähempänä regressiivistä kuin progressiivista tarinaa.

Aiemmin esittelin Pariisin semioottisen koulukunnan draaman rakennetta tutkivan generatiivisen kulun teorian, jonka lähtökohdat ovat V. Proppin ihmesatujen tutkimuksessa ja joita A.J. Greimas on jatkokehittänyt. Generatiivisen kulun kaavio koostuu aktanteista, aktoreista ja toiminnasta. Aktanteja on neljästä kuuteen riippuen lähde-tekstistä. (Salosaari 1991, 140; Rimmon-Kenan 1991, 47; Greimas 1980, 203-205.) Lähettäjät (Lä), jotka ilmentävät arvoja ja motiiveja manipuloivat tai kauniimmin sanottuna motivoivat subjektin (S) solmimaan tarinan alkusopimuksen. Alkusopimuksessa tai sen seurauksena subjekti hankkii kompetenssin eli pätevyyden pääsuoritustaan varten. Pääsuorituksessa subjektin on selviydyttävä ratkaisevasta kokeesta, jonka virittää päävastustaja, tarinan anti-subjekti (A-S). Subjekti tavoittelee aktanttiobjektia (O). Sen tai hänet tavoitettuaan subjekti siirtää tai luovuttaa objektin vastaanottajalle (Va) arvioitavaksi. Arvioinnissa teko tunnistetaan ja palkitaan tai rangaistaan. Vastaanottaja muuttaa arvioinnissaan subjektin tekemisen olemiseksi. Aktorit ovat aktanttien ilmentäjiä ja toteuttajia ja sama aktori voi esiintyä ja toimia myös eri aktanttirooleissa. Subjektin toiminta jäsentyy kolmeksi kokeeksi, joista ensimmäinen on pätevyyden hankkiminen, toinen ratkaiseva koe ja kolmas kunniaa ja kunnioitusta

tai epäonnistumista ja häpeää tuottava loppukoe. (Salosaari 1991, 140-141.) Graafisesti kuvattuna myyttinen etsiminen näyttää pääpiirteissään seuraavalta:

1. Myyttinen etsiminen. (Vrt. Greimas 1980, 201-210.)

11.2. Etsivän työn tarinan juonirakenneanalyysi

Tutkielmani luvussa kaksi esittelin etsivän työn kulttuurisen mallitarinan ja esimerkin etsivän työn kenttätöystä. Tarinan vaiheiden ja käännteiden sijoittaminen Greimasin aktanttimalliin sujuu melko kivuttomasti. Greimas (1980, 201-206) yhdistää aktantit peruskategorioiksi Subjekti vs Objekti sekä Lähettäjä vs Vastaanottaja. Subjektin ja Objektin suhteelle on leimallista halu ja kontakti. Subjektin halu kohdistuu Objektiin, joka sijaitsee Lähettäjän ja Vastaanottajan välissä. Tarinassa lähettäjää edustaa hyvinvointivaltion palvelujärjestelmä, joka antaa subjektille eli etsivän työn tekijöille tehtäväksi etsiä ja löytää objektin eli nuoria ja heidän perheitään, jotka ovat avun ja tuen tarpeessa. Lähettäjä määrittelee tehtävässään nuoren puutteelliseksi ja samalla itsensä vajavaiseksi. Subjektin tulee toiminnallaan korjata lähettäjän vajavaisuus ja objektin puutteellisuus. Lähettäjä määrittelee myös tehtävälle ja etsimiselle säännöt ja subjekti toimintansa välineet.

Lähettäjän määrittelemä puute nuorena tai perheessä synnyttää draamallisen tarvevoiman, juonen, joka saa ratkaisunsa vastaanottajan tunnistuksessa ja arvioinnissa. Siten kertomuksen merkitys ratkeaa sen alussa ja lopussa. Ennen subjektin julistamista tarinan sankariksi tarvitaan, varsinaisen etsinnän päättymisen jälkeen, ”uudelleenetsintä”, jossa rikkoutunut järjestys, puute ja vajavaisuus korjataan ja tasapaino palautetaan. Etsivässä työssä etsimisen ja ns. asiakastyön prosessien jälkeen

tekeminen tunnustetaan ja se muuttuu tilaksi, jota Greimas (1980, 209-210) kutsuu aktanttien yhteenlankeamiseksi, arkkiaktantin muodostumiseksi. Etsivän työn mallitarinantarinan tasolla arkkiaktantin muodostavat Lähettäjä, Objekti ja Vastaanottaja. Hyvinvointipalvelujen epätäydellisyys korjaantuu etsivän työn tekijän toiminnan ansiosta, niin että nuoren elämän puutteet saadaan korjattua ja hänen hyvinvointinsa paranemisen kautta järjestys palautuu. Tutkielmani aineistopyynnössä rajasin varsinaisen asiakastyön kiinnostukseni ulkopuolelle ja näin tein suuresta etsivän työn tarinasta hiukan torson. Rajatumpanakin aineisto toimii Greimasin malliin sijoitettuna hyvin, kun Vastaanottajan paikalle sijoitetaan etsivän työn mallitarina ammatillisesta etsivästä kenttätöystä. Kirjoitelmissa työntekijät arvioivat omaa työtään ja sen merkitystä osana omaa ja ns. asiakkaidensa elämää sekä etsivän työn merkitystä osana nuorille suunnattua palvelujärjestelmää.

Objektiin eli apua tarvitsevaan nuoreen kohdistuva subjektin halu ilmenee haluna auttaa ammatillisesti ja haluna solmia kontakteja nuoriin. Halun voima ilmenee mitä moninaisimmissa tunteissa, joita työntekijät kokevat tehdessään työtään, ilon, surun, mielihyvän, turhautumisen, kateuden, mustasukkaisuuden jne. tunteina. Halujen temaattisena vastakohtana ovat tarpeet, jotka ilmenevät myös arvoina. Tällaisia ovat mm. kunnioituksen, kuulluksi tulemisen, vapauden, tuen jne. tarpeet. Haluamisen malli voi muuttua negatiiviseksi mikäli sen tilalle astuvat pakkomielleet ja mitä moninaisimmin ilmenevät pelot, kuten kärsimyksen, kuoleman, menettämisen ja häpeän pelko. Subjektin toiminta on toisaalta käytännöllistä tekemistä ja toisaalta myyttistä etsimistä. (Greimas 1980, 207-208.)

Toimintaa vauhdittaa aktanttikategoria Auttajat vs Vastustajat. Auttajat antavat apua halun toteuttamiseksi ja kommunikaation helpottamiseksi kun taas vastustajat asettavat esteitä halun toteuttamiselle ja objektin välittämislle vastaanottajalle.

Etsivässä työssä myyttinen etsintä ja praktinen toiminta lankeavat yhdeksi ja samaksi asiaksi. Voisiko mikään työ selvemmin ja kauniimmin toteuttaa myyttistä ihmesadun tematiikkaa.

Lähettäjä manipuloi subjektin alkusopimukseen

Etsivää työtä kutsutaan usein muutostyöksi, jossa nuorta ohjataan ja hänen rinnallaan kuljetaan matkalla kohti parempaa elämää. Nuorille annetaan tietoa oikeuksista ja mahdollisuuksista toimia. Heihin valetaan uskoa omiin voimavaroihin sekä tarjotaan luottamuksellista aikuista keskustelukumppanuutta. Etsivän työn tarina on tässä mielessä vahvasti progressiivinen. Etsivää työtä osana hyvinvointivaltion sosiaalityön palvelujärjestelmää kommentoitiin tarinoissa varsin vähän. Ennemminkin niissä korostui työntekijän henkilökohtaiset motiivit tehdä juuri tätä työtä.

Oletan tämän johtuvan osittain tehtäväksiannon ”epämääräisyydestä” etsiä ja löytää potentiaaliset asiakkaat. ”Työ lähtee aina asiakkaasta ja hänen tarpeestaan. Tilaustyötä muiden virnaomaistahojen pyynnöstä tai varsinkaan käskystä ei asiakkaiden suhteen tehdä. Kartoitusta toki voidaan pyynnöstäkin tehdä”, toteaa eräs kirjoittajista.

Kauan työtään tehneiden tarinoissa motiivit (Lä) liittyivät edellä mainittuihin asioihin ja tunteisiin koskien työntekijää itseään tai työtä osana nuorille suunnattuja palveluja.

”Minulle on koko työurani ajan läheisin ryhmä ollut marginaaliluoret. Sisäinen kutsumukseni on vienyt voimakkaasti tähän suuntaan. Uskon myös, että heille minulla on jotakin ”erityistä” annettavaa.”

”...elämähän on oppimista ja opiskella voi läpi elämänsä...Ihmiset ja heidän elämänsä ovat todella mielenkiintoisia ja se että he haluavat / antavat meidän kulkea sitä heidän kanssaan hetken matkaa on mielestäni suuri luottamuksen osoitus ja kunnia meille työntekijöille.”

”Kaikilla työntekijöillä on varmasti kokemuksia siitä, että erilaiset palvelut auttavat eri nuoria. Etsivässä työssä”...”paikalla ollaan juuri silloin kun nuori itse on vastaanottavainen avulle ja tuelle.”

”Minusta tuntuu, että sisälläni on aina asunut pieni etsivän työn tekijä. Työn – voisiko sitä nyt sanoa filosofia...etiikka...ihmiskuva/-käsitys...ne tuntuvat tutuilta ja omilta. Erityisesti ihmisen ja hänen elämänsä arvostaminen, vaikka hänen tekojaan ei voisi hyväksyäkään. Ja mieluummin rinnalla kulkevana toisena ihmisenä kuin työpöydän takaa neuvovana paremmin tietäjänä.”

Edellä mainituissa sitaateissa työntekijät liittävät itsensä ja työmuodon osaksi laajempaa kokonaisuutta. Motivaatio löytyy elämänasenteesta ja ihmiskuvasta. Suhde työhön kuvaa varmuutta ja esteiden voittamisen todennäköisyyttä. Motiivien kestävyys punnitaan kun teot tunnistetaan ja ne muuntuvat olemiseksi vastaanottajan (Va) arvioinnissa tarinan päätöksessä. (Salosaari 1991, 144.)

Muutama työntekijä kertoo etsivään työhön tulon motivaation olleen halun tehdä välillä jotain muuta työtä useiden lastensuojelun työvuosien jälkeen. Etsivään työhön saattoi kohdistua suuria henkilökohtaisia odotuksia ja kunnianhimoa, joiden realisoituminen käytännön työssä saattoi merkitä myös käännettä regressiiviseksi tarinaksi, kuten aiemmasta sitaatista s. 44 ilmeni.

”Työn rooli elämässä (ja sitä kautta työmotivaatio) vaihtelevat suuresti...työ voi olla elämän sisältö ja siinä onnistuminen / sen kehittäminen missio, josta ei työparin vuoksi halua tinkiä....siksi olenkin kokenut suuria hankaluuksia parityössä...ET:ssä ei

pärjää ellei tunneasioita kykene kohtaamaan ja käsittelemään; työn määrä, laatu ja luonne ovat sellaiset.”

”...halusin välillä tehdä jotain muuta työtä. Olin työskennellyt lastensuojelutyössä yli kymmenen vuotta. Etsivä työ antoi mahdollisuuden lähteä tekemään jotain aivan uutta. Minua kiehtoi ajatus siitä, että etsivässä työssä ei ole kontrollivelvoitetta ja se perustuu aina asiakkaan omaan haluun lähteä työstämään asioita.”

Osan kirjoittajista motiivit tulla työhön ovat arkisia ja sidoksissa omaan melko nuoreen työhistoriaan. He tulevat työhön usein ensin lyhyeen sijaisuuteen ja muista sosiaali- tai nuorisotyön tehtävistä. He ovat ”*innostuneita näkemään miten ne kontaktit kadulla syntyy*”. Heillä saattaa olla etukäteen jonkinlainen käsitys työstä ja he muistelevat hyvällä kokeneita työntekijöitä, jotka näyttivät miten työtä tehdään ja jotka loivat kenttätyöhön turvallisuudentunnetta, kuten sitaatista s. 51 ilmenee.

Subjekti hankkii kompetenssin pääsuoritustaan varten

Etsivän työn tekijä on tarinansa juonen subjekti (S). Greimasin mallissa subjektilla on tarinan juonen kulussa kolme pääkoetta, joista ensimmäinen on kvalifioiva, jossa subjektin tulee hankkia pätevyys toiminnalleen. Etsivän työn tekijöillä on monenlaisia muodollisia pätevyyskäsitteitä sosiaali- ja nuorisotyön koulutusaloilta. Varsinaisen kompetenssin hankkiminen työhön liittyy kuitenkin tarinan juonirakenteessa kenttätyön alkuun, esityksiin, joissa työntekijä kohtaa vastustajansa ja auttajansa. Kenttätyön alun performansseissa työntekijälle tulevat todeksi itse kenttätyö, ennakkokäsitysten ja tiedon oikeellisuus ja harhaluulot. (Salosaari 1991, 139.)

Freytag (1863/1911)) erottelee alun tapahtumien kulun sen perusteella toimiiko ensin vastustaja vai subjekti. Sankari-subjektin aloittaessa toiminnan on se ”ulosvirtaavaa” ja vastustajan aloittaessa toiminnan tulee siitä ”sisäänvirtaavaa”. Auttajan toiminta on jotakin haluttavaa, hyvän onnen siivittämää ja vastustajan väistämättömän pakottavaa, huonon onnen siivittämää. (Ref. Salosaari 1991, 139.) Aloituserformanssissa työntekijä on siirtynyt normaalista elämästään etsivän työn tekemisen piiriin ja tarinan myyttiseen maailmaan, jossa hän palkkatyönsä muodossa kohtaa jotain sellaista mitä hän ei muutoin elämässään ehkä kohtaisi. Tarinoissa aloituserformansseihin liittyy monenlaisia tunteita ja kokemuksia, jotka voidaan lukea työntekijää auttaviksi tai vastustaviksi aktoreiksi.

Auttavia aktoreita olivat selvästi aiemmat kokemukset nuorten parissa tehdystä nuorisotyöstä, kokeneen työparin läsnäolon tuoma turvallisuus ja esimiehen antama rohkaisu sekä erityisesti kenttätyössä nuoriin solmitut kontaktit. Ensimmäinen sitaatti kertoo tasapainoisesta etenemisestä työtä siivittävien ja työtä estävien tekijöiden vaihdellessa paikkaa. Selvää lienee kuitenkin, että subjekti on ollut toiminnan käynnistäjä ja vauhdittaja.

”Minulle henkilökohtaisesti se (kenttätyö kadulla) ei aiheuttanut mitään erityisiä tunnereaktioita, koska olin ollut vapaaehtoisena Nuorten palvelun huoltopäivystyksessä jo useita vuosia. ...Ulkona nuorten reviirolla ja kadulla oleminen oli siis minulle entuudestaan tuttua...Etsimisen ja löytämisen mukavuus, innostus voi myös vaihtua turhautumiseksi sekä tunteeksi riittämättömyydestä. Itselle kentälle / kadulle meno ei ole koskaan ollut kynnyksikysymys ja kontaktinottoakin on ollut suhteellisen helppoa ja luontevaa. Toiminnan ihmisenä olen kuitenkin joutunut kohtaamaan oman kärsimättömyyteni ja turhautumiseni kun ei kohtaa ihmisiä tai kontakteja ei synny.”

Toisessa sitaatissa työntekijä on heti aloitusperformanssissa kohdannut voimakkaan vastustajan, joka on määrännyt toiminnan luonteen pidemmäksikin aikaa ja jopa muovannut työntekijän kokemusta itsestään ihmisenä. Vuodet

”tiimin vetäjänä laittoivat koetukselle koko siihenastisen persoonani ja itsetuntoni...Valtataistelut ja selkeiden rakenteiden luominen nousivat isoiksi haasteiksi. Lujuus ja kärsivällisyys olivat monesti koetteilla. Yksinäisyyden sietämisen ja itseluottamuksen oppiläksyt muovasivat ihan uudenlaista persoonaa.”

Kolmannessa sitaatissa työntekijä kuvaa entisen työkuultuurinsa ja uuden kohtaamista sekä vastustavien ja auttavien aktoreiden vaihtelua. Auttavina aktoreina olivat työntekijän saamat kontaktit nuoriin ja vastustajina hidas sisäänpääsy kentälle, entiset työkokemukset ja oma kärsimättömyys. Seuraavassa pitkä sitaatti, jossa työntekijä kertoo vivahteikkaasti esteiden kohtaamisesta ja niiden voittamisesta.

”Totta kai pelotti, jotta miten lähestytään ja mistä saadaan juttu alulle, mutta löytyi luonteva tilanne kysellä isommalta porukalta, että mitäs täällä oikein tapahtuu? Ja ainakin minulle miellyttävänä yllätyksenä: meitä ei tyrmätty ja tylätetty, vaan kyseltiin kahdelta keski-ikäiseltä vanhalta varikselta, jotta kenen vanhempia olette/ketä etsitte ja siitä se juttu lähti ketä ollaan ja miksi kadulla pyöritään.

Seuraava vaikeus oli tarttua siihen ensimmäiseen tuotokseen, josta ilmeni, että nuorella olisi jotain tärkeää puhuttavaa. Eihän murkkuikäinen sitä välttämättä tuota silläi fiksusti, että ”minulla olisi tällainen huoli/ongelma, voisimmeko jutella asiasta kahden kesken?” Vanhat lastensuojelutyöt olivat sillä tavalla rampauttaneet, että oli tottunut käymään käsiksi valmiiseen ongelmavyyhteen – aikuisten/eri viranomaisten

määrittämään pääsääntöisesti: ei helppoa ja ensi alkuun tuntui, että menetti monta tilaisuutta...?

Uskonpuute iski uudestaan siinä vaiheessa, kun tuntui, että aika vain kuluu eikä pääse käsiksi omasta mielestään ns. ”oikeisiin töihin”. Muistan antaneeni itselleni tietyn aikarajan, että jos siihen mennessä ei oikeasti pääse työstämään jotakin, niin sitten tämä työmuoto ei ole minua varten. Ja kuin ihmeen kaupalla niitä asioita nousi ja päästiin hoitamaan ja tuntui kuin olisi sitä myöten lähtenyt lentoon. Se ajatus mikä etsivästä työstä oli ollut, taisikin olla oikea.”

Aloitusperformansseissa subjektia edustavien toimijoiden eli etsivän työn tekijöiden vastustajiksi osoittautuneet tekijät liittyivät kolmeen asiaan: työn rakenteisiin ja niissä erityisesti työparityöhön ja johtamiskäytäntöihin, sosiaalityön työkuulttuurin erilaisuuteen verrattuna etsiväntyön työkuulttuuriin sekä turhautumisen tunteeseen kun kontakteja ei synny siinä tahdissa kuin työntekijä toivoisi ja odottaisi.

Antisubjektin kohtaamisen ratkaiseva koe pääsuorituksessa

Etsivässä työssä puhutaan nuorista ja perheistä työn kohteina tai kohderyhminä, vaikka puhetta nuorten kohteellistamisesta, objektivoinnista, yritetäänkin muutoin välttää. Etsivän työn juonirakenneanalyysissä tarinan sankari-subjekti tavoittelee objektia (O), jonka hän siirtää vastaanottajalle (Va). Tarinassa nuori, perhe tai yleisemmin asiakas edustaa objektia, johon etsivän työn tekijä pyrkii ottamaan kontaktia ja jonka luottamuksen hän yrittää saavuttaa. Matkallaan kohti nuoren luottamusta työntekijä joutuu ratkaisevaan kokeeseen, jossa hänen on voitettava kohtaamansa antisubjekti (A-S). Antisubjekti edustaa työn esteitä, jotka osoittautuvat työntekijälle joko voittamattomiksi tai voitettaviksi. Anti-subjekti voi olla tarinassa myös itse subjektin aktanttiroolissa ja toimia toisten aktanttien auttajana tai vastustajana tai jonkun muun aktantin roolissa. Hänen tehtävänä on haastaa sankari-subjekti ja tarjota tasaväkinen vastus pääsuorituksen kokeessa. Tarinan käännteissä hyvällä ja huonolla onnella on sormensa pelissä sankarin edetessä kohti tavoitettaan.

Etsivän työn tekijä toimii työssään kahdella kentällä, joista hallitseva on hänet työhön palkannut sosiaalityön instituutio eettisine normeineen ja työtä rajaavine sääntöineen. Toinen kenttä on nuorten hallinnassa olevaa tilaa, jossa nuoret määrittävät vuorovaikutuksen tavat ja kulttuurien muodot.

Toinen ratkaisevista kokeista, jonka etsivän työn tekijä tarinoissa usein kohtaa, liittyy näillä kentillä toimimiseen ja erityisesti nuorten hallitsemassa tilassa toimimisen ammatillisiin taitoihin ja

kykyihin, eli kysymykseen siitä ”...*joudutko pataan vai pääsetkö juhlimaan leirinuotiolle*”. Kysymyksen muoto voisi myös olla, että ”*kiipeätkö pataan vai istahdatko leirinuotiolle*”, koska kyse on myös työntekijän oman tekemisen alueelle sijoittuvasta toiminnasta, habituksesta. (Salosaari, 1991, 143.) Tekemistä määrittävät työntekijän ennakkokäsitykset kenttätyöstä. Tieto etsivästä työstä tai sen puute osoittautuvat ratkaisevassa kokeessa joko todeksi tai harhaksi aiheuttaen toisaalta pettymystä ja epäonnistumisen tunnetta tai toisaalta mielihyvää ja työniloa. (Mt., 144.) Monet sosiaalityön työkuultuurista tulleet työntekijät kuvaavat eri tavoin, aina hämmennyksestä kulttuurishokkiin asti, ennakkokäsitystensä todentumista tai harhaksi osoittautumista. Yhdessä tarinoista entiset lastensuojelutyön kokemukset ja identiteetti lastensuojelun työntekijänä aiheuttivat työntekijälle voittamattoman ristiriidan, joka käänsi tarinan kulun lopullisesti.

Toinen tekijä, joka tuotti runsaasti esteitä pääsuorituksissa ja muodostui yhdessä tarinassa voittamattomaksi antisubjektiksi, nousi etsivän työn sisältä, sen keskeisestä rakenteesta, työparityöstä ja sen puutteesta, yksinjäamisestä. Tarinoissa työparityötä kommentoitiin monin muodoin. Usein se oli subjektia auttavan aktorin hahmossa, mutta usein myös este, antisubjekti, jonka luomat vaikeudet voitiin yleensä yhteisellä työskentelyllä ja muiden auttajien avulla poistaa. Työntekijät kertoivatkin, työparityön kyvyn ohella, tahdon tehdä työparityötä erittäin tärkeäksi. Pelkkään ihmissuhdekemiaan ei siis luotettu.

Etsivässä työssä työparityöhön sijoitetaan odotuksia, joihin vastaaminen vaatii työmuodolta ja työntekijöiltä paljon. Piia Huhtajärvi (2007) kirjoittaa artikkelissaan *Ammatillinen etsivä työ* moniammatillisesta parityöstä, jossa työparin toivotaan edustavan eri ammatteja, koulutuksia ja sukupuolta. Vaativaa kenttätyötä ei etsivässä työssä saa tehdä yksin, vaan ainoastaan työparissa. Tarkoituksena on tällöin lisätä turvallisuutta, laajentaa havaintokenttää ja antaa nuorille mahdollisuus tehdä valintoja sekä peilata kokemuksia erilaisten ihmisten ja eri sukupuolten suhteen. Työntekijöiltä edellytetään työparityössä Huhtajärven mukaan ainakin kykyä antaa ja vastaanottaa omasta itsestään ja ammatillisesta osaamisestaan sekä kykyä ”sietää muutoksia ja ympäristöjä, joissa torjutaan, testataan ja katkaistaan kontakteja” (mt., 450). Etsivän työn tekijän tavoittelemien nuorten maailmasta nousevat tunteet ovat usein raskaita ja elämä kaoottista, joten työntekijöiden persoona, vuorovaikutustaidot ja ns. tunnetyötaidot ovat koetteella. (Mt., 451.) Torjuminen, testaus ja katkeilevat kontaktit muodostavat nuorten maailmasta nousevia vastustavia aktoreita, joiden merkitystä työssä ei tule vähätellä. Varomaton työntekijä tai työpari saattaa ajautua toimimaan kohteensa kaltaisesti, jolloin ilmiöt siirtyvät etsivän työn työkuultuurin sisälle. Kaikkivoipaisuuden

tilaan, johon työntekijä saattaa ajautua ja erityisesti sen varjo, riittämättömyys, kuluttaa työntekijän voimavaroja ja vääristää havaintoja.

”Alueella tehtävässä parityössä korostuu henkilökohtainen soveltuvuus, koska työ parissa kentällä on äärimmäisen kuluttavaa ja vaativaa. Valittujen tulisi olla kypsiä, moraalisia, elämäntilanteeltaan vaativaan ilta- ja yötyöhön valmiita ja joustavia muutosten suhteen. Mies/naispari asettaa omat vaatimuksensa, kentällä on tapahtunut sisäisiä ihastumisia ja vihastumisia useammin kuin kerran. Nämä kaikki ovat pois kenttä- ja asiakastyöstä ja toisaalta inhimillisiä tekijöitä millä tahansa työpaikalla. ET:ssä ongelma on työparin pysyvyys ja kahdestaan alueella oleminen: oli tunne viha tai rakkaus, olet ´jumissa` ja kaksin tuon henkilön kanssa 8h/pv.”

”Myös etsivään työhön pääsääntöisesti kuuluva tiivis parityöskentely on äärimmäisen prosessoivaa. Osaltaan siihen vaikuttaa kohderyhmän eli tapauksessani riskiryhmän tai äärimmäisen vaikeissa elämäntilanteissa olevien nuorten problematiikka, jonka työntekijä tai työpari joutuu kohtaamaan. Tällöin väistämättä joutuu kohtaamaan omassa itsessään vastaavat tunteet ja prosessit. Nämä ilmiöt siirtyvät myös työparin välille prosessoitaviksi.”

Vastaavasti työparin keskinäinen kunnioitus ja työn reflektointi sekä luottamus toisen tukeen ja turvaan toimivat voimakkaina auttavina aktoreina. Erityisesti uuden työntekijän tullessa työhön työnsä mestarillisesti hallitsevan työparin panos kenttätöihin perehdyttämisessä on merkittävä.

Subjekti kohtaa voittamattoman vastustajan ja vastaanottaja arvioi toiminnan

Tarinoista kahdessa työntekijä kohtaa voittamattoman vastustajan, joka liittyy tekijöihin, jotka tulivat tutuiksi jo aloitusperformansseissa: työkuulttuurien törmäys, itse etsivä työ ja työnrakenteet, joista erityisesti työparityö ja yksinjäätymisen kokemus.

Kertojen entinen lastensuojelutyön työkuulttuuri saattoi siis muodostua etsivän työn työkuulttuurin voittamattomaksi antisubjektiksi, ristiriidaksi, jota työntekijä kantoi sisällään. Tarinoissa ei kuitenkaan kommentoida lastensuojelulain tulkintaa ilmoitus- tai vaitiolovelvollisuudesta, vaikka oman muistini mukaan juuri nämä seikat olivat vilkkaan keskustelun aiheita ja ristiriitojen lähteitä omina etsivän nuorisotyön työvuosinani 1990-luvulla. Sen sijaan kritiikki kohdistuu kenttätöiden osalta työtehtävän epämääräisyyteen, johtamiskäytäntöjen ja resurssien ainasiin muutoksiin vuosien kuluessa sekä eräänlaiseen ”vallattomuuteen”, joka kahdella kentällä toimimiseen liittyy, sanan molemmissa merkityksissä. Voittamattoman vastustajan luonne kulminoituu seuraavassa tarinassa tarinaksi tavoitteista ja lasten ja nuorten elämään puuttumisesta. Sitaatin ”tavoitteellinen työ” liittyy aiemmin pohdittuun kysymykseen ammattitaidosta ja sen edellytyksistä, paneutumisesta ja suhteista sääntöihin.

”Minun on vaikea edelleenkin selkeästi tietää olisiko se voinut olla minun juttu, jos...ei kai.

Voin jakaa asiat kolmeen ryhmään, joiden kanssa jouduin törmäyskurssille:

1. Erilainen työkuultuuri. Suoranainen kulttuurishokki, lastensuojelulaitosten jälkeen.”...”ehkä olen enemmän tavoitteiden mukaan työskentelijä, minulle ei riitä rinnalla kulkeminen.
2. ...(esimiehen) vahvuudet ovat suorassa asiakastyössä, ei esimiestyössä.
3. Itse työ. Uskon etsivän työn ideologiaan, koska ihmistä ei voi (eikä saakaan) muuttaa. Vain ihminen itse voi muuttaa itseään. Toisaalta ihminen ja varsinkin lapsi/nuori pitää pysäyttää jo silloin kun hän itse vaarantaa kehitystään, hänen elämänsä pitää puuttua. Muu on heitteillejättöä.”

Toisessa katastrofiin johtaneessa tarinassa antisubjekti esiintyi itse aktanttisubjektin aktorina eli toimi etsivän työn tekijänä. Työparin valintaan työntekijöillä oli käsittääkseni vain pienet mahdollisuudet vaikuttaa, joten hyvä tai huono onni, eli kenet sait tai kuka joutui pariksesi, vaikutti pääsuoritukseen melkoisesti.

”Työnäky on tärkeä tekijä työparissa, jolla itsellä on paras tieto ja taito alueensa tarpeista ja asiakkaitensa painopisteistä. Työpari ei aina ole samanmielinen työtavoista kuten aktiivinen/passiivinen lähestymistapa kontaktinotossa, painotukset alueesta ja kenttätyöajan jakamisesta tai vaikkapa verkostotyön merkityksestä ja roolista. Omakohtaisen kokemukseni mukaan erilainen lähestymistapa voi nousta tekijäksi joka estää avoimen, rennon ja toimivan työparityön.”

”Työparit ovat olleet hyvin erilaisia kuin minä, niin henkilöinä kuin työntekijöinäkin. Itse haluaisin osoittaa rekrytointia, joka ei voi mielestäni ottaa etsivään työhön passiivisia ja joustamiskyvyttömiä, samoin kuin ei liian nuoria ja kypsymättömiä työntekijöitä.”

Aina ei esteistä parityössä selvitty auttavien aktoreiden, eli tässä tapauksessa esimiehen eikä työnohjauksenkaan avulla, vaan työparityö saattoi kriisiytyä ja päättyä. Työparin paljastuminen ja paljastaminen tarinan antisubjektiksi oli varmasti koetteleva kokemus. Se herättää kysymyksiä luottamuksesta ja luotettavuudesta. Epävarmuus ja pelko alkavat leimata työtä ja työntekijän itsearvostus ja sosiaalinen kunnia ovat koetteella.

”Ymmärsin vaihtoehtoiksi (työparin työn) riitauttamisen tai pois lähtemisen, ja koska olin mielestäni oikeassa, riitautin asian... Vanha yksijäämisen tunne konkretisoitui kun organisaatio ei saanut minulle uutta työparia. Järkyttävä alamäki jatkui ...yksintyöskentelynä, jolloin katkeroiduin työnantajalle. Koin, että ammatillinen ja moraalinen avoimuuteni ”palkittiin” yksin jättämisellä.”

Lopullisen iskun sankari-subjekti sai molemmissa esimerkitapauksissa vasta kun hän kohtasi, kokemuksistaan heikentyneenä, pahoinvoivan ja hätääkärsivän objektin. Tarinat noudattavat kirjaimellisesti Gustav Freytagin tarinankulun ns. kukkulamallia, jossa traaginen kohta sijoittuu pääsuorituksen huippukohdan jälkeen tai sen yhteyteen. (Salosaari 1991, 143.)

”Sitten oli jotain kamalaa. Vanhoja entisiä asiakkaita, joilla oli lapsia. Minun mielestäni näitä aikuisia...höösättiin ja lapset jäivät sivuun. Minuun sattui, minuun lastensuojelutyöntekijään. Lasta ei kuultu, hänen tarpeitaan ei huomioitu, hänen kokemuksensa esim. väkivallan näkijänä sivuutettiin. En todellakaan ole tuollainen vanhempien arvostelija, vaan pystyn hyväksymään heidät heidän teoistaan huolimatta, mutta lasta ei saa jättää yksin selviytymään!”

”Valtavaa tunnepuolen myrskyä aiheutti nuoren kuolema, jossa koin syyllisyyttä omasta toiminnastani: jos olisin toiminut toisin, ET olisi voinut jatkua perheessä, eikä tragediaan olisi välttämättä päädytty. Tässä tunnetyö, tunteiden tunnistaminen ja käsittely olisivat olleet tärkeitä. Monen eri tekijän summana en kuitenkaan siihen pystynyt...”

Katastrofi, jonka kertojat kuvaavat, merkitsee tarinan lopun alkua ja saapumista vastaanottajan (Va) arvioitavaksi ja sanktioitavaksi. Sanktiolla tarkoitetaan niitä hyötyjä ja haittoja, ylipäättään rikkaita kokemuksia, joita etsivän työn tekijä on kokenut tarinansa kulussa itse saaneensa ja toisille antaneensa.

”Käyntini etsivässä työssä oli itselleni kehittävä ja uskon, että kritiikkini mietitytti monia työryhmässä. Työparityöstä voisin kirjoittaa ehkä ainakin...mutta kehittyäkseen työpari tarvitsee enemmän ulkopuolista kontaktia kuin ”oli tapana”. Tarkoitan, että vuosia ei voi saman kanssa tehdä työtä ja uusiutua, jos ei ole ulkomaailmaan riittävästi yhteyttä.”

”Kokemukseni ET:ssä voi tiivistää sanomalla, että menetelmä on ehdottoman pätevä, jopa ylivertainen. Itse vetäydyin työstä huomattuani, etten kykene käsittelemään työn tuomia henkilökohtaisia kehitystehtäviä. Mutta myös koska en kestänyt työolosuhteiden häilyvyyttä, tuen puutetta ja yleistä epämääräisyyttä. On vaikea määritellä mikä on työhön kuuluvaa, pakollista epämääräisyyttä ja mitkä asiat olivat vain huonosti tai välinpitämättömästi hoidettuja.”

Subjekti kohtaa objektin

Etsivän työn tekijä on tarinansa subjekti ja hänen tehtävänsä on etsiä ja löytää objekti eli nuori, joka on avun, tuen tai ohjauksen tarpeessa. Etsiminen ja kentälle sisään pääseminen ovat joskus tuskastuttavan hitaita prosesseja. Etenemistä helpottavat *rohkeus, kärsivällisyys ja oman persoonan likoon laittaminen, että saa ”markkinoitua” itsensä ja työmuodon nuorelle*. Tarvitaan

”uteliaisuutta, vastaanottavaisuutta, kaikkien aistien ja vähemmän käytössä olevien vaistojen käyttöön ottoa. Liikutaan alkuasukkaitten parissa vieraalla maaperällä. On sinusta kiinni, joudutko pataan vai pääsetkö juhlimaan leirinuotiolle.”

Etsivän työn tekijöiden kokemuksen perusteella nuoret ottavat työntekijät hyvin vastaan kentällä ja he ovat halukkaita tutustumaan alueellaan liikkuviin aikuisiin. Edellytykset kontaktien syntymiselle ovat siis hyvät. Työntekijän tehtävä on herättää nuorissa luottamusta avoimella vuorovaikutuksella ja kiinnostuksen osoittamisella nuorten elämää kohtaan. Usein ensikontaktit syntyvät kentällä nuorisoryhmien kautta. Kontaktin syvetessä ja yksilöllistyessä alkaa luottamussuhteen rakentamisen vastavuoroinen prosessi, kertoo pitkään etsivää työtä tehnyt Piia Huhtajärvi (2007, 448). Kontaktit nuoriin ja luottamussuhteen syntyminen ovat tarinoissa ehkä kaikkein voimakkaimmin työtä auttavia aktoreita. Luottamussuhteiden syntyminen ja yhteinen lyhyt tai pitkä taival kohti nuoren määrittelemää parempaa elämää ovat parhaimpia osoituksia sankari-subjektin onnistuneesta pääsuorituksesta.

”Itse koen kaikkein antoisimmaksi ”prosessin”, joka on lähtöisin kadulta (esim. ensin on kiinnitetty huomiota nuoreen, joka viettää paljon aikaansa kadulla ja sen jälkeen muutamia kertoja saatu ehkä vaan ”moikkaus –kontakti”, aktiivisella kentällä ololla saadaan aikaan se, että nuori uskaltautuu jo juttelemaan ja kyselemään meistä ja työstä, luottamuksen lisääntyessä nuori kertoo sitten asian, johon toivoisi meiltä apua ja neuvoja ja sen jälkeen lähdetään työstämään asioita.) Tällainen ”prosessi” on yleensä myös kaikkein onnistunein. Se alkaa nuorelle vapaaehtoisesti ja hänen toivomallaan aikataululla. Nuori on saanut itse muodostaa käsityksensä työntekijöistä.”

Luottamussuhteiden synnyttyä etsivän työn tekijät jatkavat työprosessia ns. asiakastyönä, jossa nuorta motivoidaan muutokseen, ohjataan palvelujen ja avun piiriin, kuljetaan nuoren rinnalla pitkiäkin aikoja sekä kuunnellaan aktiivisesti mitä hänellä on työntekijälle kerrottavanaan. Asiakastyön erityisenä vaikeutena työntekijät kokivat sen hyväksymisen, että nuori on itse oman elämänsä asiantuntija. Myös alaikäisten ja huumeiden käyttäjien kohdalla työntekijä saattoi joutua

hyvinkin vaikeisiin ristiriitatilanteisiin, joissa vastuukysymykset saattoivat nousta luottamusta tärkeämmiksi.

Olen rajannut asiakastyön työvaiheen tutkimuskysymyksieni ulkopuolelle. Nuorten tarinat ja työntekijöiden tarinat matkoista nuorten kanssa olisivat merkittävä tutkimusaihe, joka vain odottaa tekijäänsä.

Työprosessi siirretään vastaanottajalle arvioitavaksi

Hyvinvointipalvelujen tarve täydentää palvelujaan etsimällä niitä tarvitsevat nuoret ns. kentältä lähettää etsivän työn tekijät matkaan. Työntekijöiden tehtävänä on saattaa apua ja palveluja tarvitseva nuori niiden pariin. Etsimisestään he saavat palkkaa. Työntekijöiden tarinoissa lähettäväksi tahoksi nimettiin usein oma motivaatio auttaa nuoria ja tällöin lähettäjäksi voidaan nimetä myös nuori, joka odottaa etsijäänsä tai työntekijä, joka tekee etsintää oman itsensä tai itsensä etsimisen vuoksi. Tarinan myyttinen etsiminen avautuu tätä kautta. Välimatkaa lähettäjältä vastaanottajalle kutsutaan kertomuksen draamassa, samoin kuin itse työprosessissa, 'etsimiseksi'. Tarinan lähettäjä ja vastaanottaja kuuluvat samaan merkityskategoriaan, jossa vastaanottajan tehtävänä on tunnistaa sankari-subjektin toiminta ja sanktoida teot. Tällöin ongelmien selvittely ei enää ole ensisijaista, vaan eheyden kokemisen prosessi. Työntekijän motiivit tehdä etsivää työtä, kohtaamiset nuorten kanssa ja heidän luottamuksensa saavuttaminen sekä paluu osaksi etsivän työn työtiimiä ja siten osaksi sosiaalipalveluja, muodostavat yhdessä ns. arkkiahtantia. Odottaako sankari-subjektia arvioinnissa eheyden kokemus, saako työntekijä johdettua nuoren tarvitsemansa palveluavun piiriin ja kokeeko nuori tulleen autetuksi, entä miten voi työntekijä?

Greimasin mukaan (1980, 235) tarinan alun tyyntä liikkeelle lähdön tilannetta tulisi vastata lopun tunnistamisessa lähes pysyvä tilanne. Yrittäessäni löytää tarinoista vastaanottajan tunnistamisen ja arvioinnin kohtia lähestyin tarinoita lukemalla ensin niiden viimeisimmät kappaleet ikään kuin niissä olisi ollut lopun pysyvä tilanne kirjoitettuna. Niitä lukiessani minulle tuli aavistuksen surullinen tai sanoisinko väsynyt olo. Parhaiten tunnettani kuvaa seuraava sitaatti:

”Mielestäni etsivä työ on työmuotona antoisa mutta myös melko vaativa. Olen näitä ajatuksiani koettanut edellä kuvailla, mutta tuntuu, että se on melko vaikeaa. Työmuotona etsivä työ on mielestäni erittäin hyvä, mutta vaatii tekijöikseen tietynlaiset persoonat, kaikille työ ei yksinkertaisesti sovi. Tarvetta työmuodolle on, kuten esimerkiksi tilastomme kertovat, mutta silti välillä tuntuu, että saamme olla jatkuvasti perustelemassa olemassaoloamme. Aika ajoin se on turhauttavaa ja vie turhaan energiaa työltä.”

Tunne, jonka sitaatista luin, on jokseenkin samanlainen, kuin tunne viimeisimpinä etsivän nuorisotyön työvuosinani, kun yritin perustella työmuodon tarpeellisuutta ja tuloksellisuutta päättäjille. Silloin olin lopettamassa työvuosiani etsivän nuorisotyön parissa ja nyt olen lopettelemassa graduani etsivästä työstä.

Sitaatti kertoo myös turhautuneisuudesta, jota useat tarinoissaan kuvasivat. Etsivää työtä ei aina oikein mielletä työkse ympäröivässä julkisessa palveluverkostossa, ei edes omien sosiaalipalvelujen joukossa. Tunnustusta saadaan asiakkailta ja muilta alueellisen verkoston tahoilta. Paluu sosiaalityön instituutioon ei vaikuta triumfilla, eikä poissaollutta toivoteta sydämellisesti tervetulleeksi takaisin. Vertaillessani tarinoiden paluun kokemuksiä tulin johtopäätökseen, että mitä kauempana ja syvemmillä kentällä työntekijä teki työtään ja mitä läheisemmäksi hän koki kohtaamansa ihmiset, sitä varmimmin hän pääsi juhlimaan leirinuotiolle, mutta joutui pataan palatessaan sivilisaation pariin. Toisaalta mitä enemmän työntekijä teki kenttätöitä varustautuneena lastensuojelijan, omassa kontekstissaan arvokkaalla työnäyillä, tai toisaalta kevyisiin ohjauksiin ja väliintuloihin perustuvalla työotteella, sitä varmimmin hän joutui pataan etsivää työtä tehdessään ja siirtyminen lastensuojelun tai muun työn pariin alkoi vaikuttaa todennäköiseltä. Pysyvyyttä oli siis vaikea saavuttaa, eivätkä paluut aina suoneet lepoa ja virkistystä.

”Vuorovaikutustaitoja on pakko hioa (työparityössä) ja esiin nousevia tunnetiloja on kyettävä käsittelemään. Sama prosessi kertautuu tiimitasolla. Tiimin dynamiikka ja perustilat vaihtelevat varsinkin nyt, kun kaikki rakenteet ja koko maailma elää jatkuvassa muutostilassa. Etsivän työn tekijän perusominaisuus on kyky sietää epävarmuutta ja vankkojen turvarakenteiden puuttumista. Liika on kuitenkin liikaa. Viime vuosina on usein tuntunut siltä, että muutokset, palaverit ja verkostot, jotka eivät suoranaisesti liity nuoren kanssa työskentelyyn, vievät kohtuuttoman suuren osan työntekijän ajasta ja energiasta. Kyky luoda omia suojarakenteita ja keskittyä perustehtävään nousee tällöin tärkeäksi.”

Tarinoiden lopetuksissa esiintyivät usein myös nuoret ja yleensä ihmiset, joita kentällä kohdattiin.

”Työ antaa mahdollisuuden olla lähellä ihmistä ja liikkua elävässä elämässä. Tällaisena aikana sellaista työtä voi täydellä syyllä kutsua etuoikeudeksi. Työhön liittyy myös monia sellaisia vapauksia, joita ei nykyajan työelämässä enää ihmisillä ole...Etsivä työ on työmuotona sellainen, että se haastaa tekijänsä koko ajan pohtimaan sekä tekemäänsä työprosessia ja sen herättämiä tunteita että myös kyseenalaistamaan omaa työtapaansa. Sitä paitsi kontakti- ja vuorovaikutustyö on unelmatyötäni!!!”

Olen tässä luvussa siteerannut jo viittä vastaanottotilanteeseen liittyvää tunnistamista ja arviota: Kahta, joissa voittamaton vastustaja sai työntekijän siirtymään muihin tehtäviin. Kahta, joissa

kuvataan paluun vaikeutta ja siihen liittyvää turhautuneisuutta sekä yhtä, jossa työ nähdään etuoikeutena ja sellaista vapautta sisältävänä, jota ei enää muualla ole. Huomiotani kiinnittivät erityisesti sanat ”...monia sellaisia vapauksia, joita ei nykyajan työelämässä enää ihmisillä ole.” Olisiko tässä lauseessa kiteytettynä jotakin olennaista paluun vaikeudesta? Palaavatko työntekijät kentältä palatessaan myös kulttuurisesti erilaiseen aikaan?

Luettuani tarinat jälleen uudelleen löysin ja valitsin tunnistamisen ja arvioinnin avainkertomuksen. Se on tarina tarinassa ja kertoo siitä miten työhönsä ja ihmisten kohtaloihin sitoutunut etsivän työn tekijä pohtii aikaa ja tulevaisuuttaan. Tarina on kaksiosainen, joista ensimmäisessä osassa työntekijä pohtii suhdettaan asiakkaisiin, työpariin ja tiimiin. Toisessa osassa hän pohtii etsivän työn suhdetta sukupuolittuneeseen palkkatyöhön ja kunnalliseen palvelujärjestelmään. Lainaan tarinoitsijan tekstiä poistamalla siitä mielestäni epäolennaisia kohtia ja toivon etten tee sille liikaa väkivaltaa. Tarina jatkuu aiemmin lainaamallani sitaatilla vallasta ja vallattomuudesta. Kursivointien tarkoituksena on osoittaa kohtia, joissa kirjoittaja vastaanottajan ominaisuudessa tunnistaa ja arvioi työtään. Osansa sanktioista, joita ovat tunnustukset ja kriittiset arviot, saavat kirjoittaja itse, asiakkaat, työtoverit, kunnallinen hallinto ja suomalainen työelämä sekä suomalainen yhteiskunta. Tarinan nimi on

”Miten siis lähteä etsivästä työstä hallitusti, työpariaan ja asiakkaitaan kunnioittaen sekä niin ettei jätä ketään pulaan.”

Minulle itselleni on muodostunut *henkilökohtaiseksi mittariksi oma hyvinvointi ja tunne. En voi toimia vastoin itseäni.* Asiakassuhteessa tuon esille sen, että olen työntekijä kertomalla nuorille koska minulla on vapaapäivät ja lomat. Suosittelen myös keihin he voivat olla silloin yhteydessä. Viimeaikoina asia on ollut ajankohtainen kun suunnittelin pitäväni vuorotteluvapaan ja lähteväni pitkälle matkalle. Aloin työstämisen kentällä nuorten keskuudessa jo puolivuotta etukäteen kertomalla suunnitelmistani heille. *Sitten tapahtui seuraavaa:* Työparini sai yllättäen toivomansa siirron päivätöihin ja lupautui lähtemään. *Yllättäen* oltiin siinä tilanteessa, että *työalueemme olisi ilman työparia* tai sinne olisivat tulleet aivan uudet työntekijät, jolloin koko työ pitää aloittaa alusta. Vaikka itseäni harmitti, en lähtenyt vuorotteluvapaalle, koska *olimme* työparini kanssa *sitoutuneet tiettyihin asiakasjuttuihin ja yhteistyökuvioihin.* Eniten *ajattelin asiakkaita ja itseäni heidän asemassaan.* En myöskään olisi itse nauttinut vapaasta tietäen, että asiat jäävät kokonaan hoitamatta. Asiakkuuksia ei voi siirtää noin vain, koska *suhteet ovat luottamuksellisia* ja asiat, joita työtetään ovat heille vaikeita. Asiakkuuden siirtäminen ei ole mahdotonta, mutta sekin on tehtävä *asiakkaan tahdissa.* En koe olevani *marttyyri* tai luopuvani omista tarpeistani, ehkä *vapaan aika on myöhemmin.* Minä *ajattelen* tästä työstä ja työmuodosta hiukan eri lailla ehkä kuin osa työntekijöistä, jotka ottavat työn työnä, eivätkä koe samanlaista sitoutumista. Toinen syy mikä esti minua lähtemästä, oli *harmitus ”hukkaan” menevästä työstä.* Monien kohdalla oli saatu hyviä prosesseja alkuun suurissa asioissa ja *he olivat muutoksen tiellä.* Jos me molemmat olisimme lähteneet, niin mitä sitten? On myös mahdollista, ja joidenkin kohdalla todennäköistäkin, että he olisivat selvinneet ihan hyvin ilman meitä tai etsivää työtä. Totta on myös se, että *muutamien elämässä meillä ja työllämme on iso merkitys,* eikä sitä voi sivuuttaa. *Pitkäjänteisellä ja*

yhtäjaksoisella työllä olemme saaneet myös toimivat ja meidän työhömmä luottavan verkoston aikaiseksi.

Hallinnon tulisi tiedostaa tämän työn erityisyys myös tässä suhteessa, koska *huonoista lähdöistä* seuraa vaikeuksia muille. Miehiä ei ole tulossa tähän työhön. Palkkaus on huono, työajat epäsäännölliset ja pitää olla vielä ulkona säällä kuin säällä. Näyttää siltä, että *miehisiin arvoihin, mitä työelämään tulee, ei etsivä työ oikein istu*. Vaikka sanotaan etsivän työn olevan työtä siinä missä mikä muu työ tahansa, ei se ihan niin ole. Monella tasolla tämä *työmuoto poikkeaa niistä mitä suomalainen työntekijä tällä hetkellä työelämästä hakee ja haluaa*. Tuntuu myös, että *kunnallisessa hallinnossa tämä on välillä kummallista puuhastelua*: työntekijät määrittävät itse työaikansa, etsivät itse asiakkaansa ja arvioivat itse työnsä, liikkuvat ja työskentelevät ei-virastoaikoina, eivätkä vaadi sosiaaliturvatunnuksia pitääkseen rekisteriä asiakkaistaan. Olemmeko Suomessa aikaamme edellä vai onko perinteisesti *suomalaisessa yhteiskunnassa luottamuspula ylhäältä alaspäin*, koska uskallan väittää, että työmoraali ja itsekontrolli ovat meidän työssämme aika kovat.

Tarinassa työntekijä antaa sankari-subjektin aktanttiroolin asiakkaalle ja asettuu itse lähettäjän, auttajan ja vastaanottajan rooliin. Lähettäjä-työntekijä on sitoutunut kulkemaan auttajan roolissa asiakkaan rinnalla hänen matkallaan muutoksen tiellä. Muutoksen tiellä on muitakin auttajia, jotka ovat solmineet työntekijän kanssa sopimuksia matkareitin turvaamiseksi. Matkalla noudatetaan elämänsäajan aikaa, joka tarkoittaa asiakkaan yksityistä aikaa. Auttaja ilmoittaa sankari-subjektille milloin ja missä hän antaa apua, neuvoja ja milloin kulkee turvaajana rinnalla pidemmänkin matkan. Auttaja on jopa valmis tinkimään omasta mukavuudestaan ja elämänsuunnitelmistaan antamansa lupauksen tähden.

Tarinan kertojan identiteetti kertoo pysyvästä sitoutumisesta kohtaamiensa ihmisten elämään, ihmisten, jotka ovat antaneet hänelle luottamuksenosoituksena oikeuden vaikuttaa heidän elämäänsä. Se kertoo myös muutoksen ja pois lähtemisen mahdollisuudesta oman elämän juonellisen kulun mukaisesti. Ricoeur (1992) kuvaa hetkeä, jolloin pidämme lupauksen ja sovitamme tärkeitä toiset oman elämämme juoneen, käänteeksi, jossa toimimme vastuullisina sanamme pitävinä ihmisinä ja olemme uskollisia. Oman elämän kertomuksemme juoni ei tuolloin ohjaa meitä, vaan me ohjaamme elämämme kertomusta. (Ref. Löyttyniemi 2004, 58.) Tämän kaltainen lojaalius asiakasta kohtaan ja uskollisuus annetuille lupauksille alkaa Sennetin (2007, 62-67) mukaan olla nykypäivän työelämässä ns. katoavaa luonnonvaraa. Paluu asiakkaan ajasta, luottamusta ja lojaaliutta sisältävästä maailmasta, nykypäivän työelämän alhaisen lojaaliuden ja vähäisen epämuodollisen ja jopa vähäisen muodollisenkin luottamuksen maailmaan, lisää työntekijöiden stressiä, epävarmuutta ja pelkoja tulevaisuuden suhteen. Paluun vaikeus ja sopeutuminen toisenlaiseen aikaan voivat jopa kääntää alun progressiivisen tarinan regressiiviseksi.

Harmitus ”hukkaan” menevästä työstä oli toinen motiivi, jolla työntekijä perusteli tarinassa jäämistään etsivään työhön omalle matkalle lähtemisen sijaan. Sennet pohtii teoksessaan *Uuden kapitalismin kulttuuri* (2007, 180-181) sitoutuneisuutta työhön. Hän nimeää sen ns. käsityöläisasenteen suurimmaksi hyveeksi, käsityöläisyyden, jossa työntekijä tekee työnsä mahdollisimman hyvin sen itsensä vuoksi. Sitoutuminen edellyttää Sennetin mukaan sulkeumaa, jossa jotkin asiat tai mahdollisuudet hylätään, jotta joihinkin voidaan paneutua pintaa syvemmillä. Samalla on mahdollista jäädä jostakin paitsi tai ainakin joitakin tarpeita on siirrettävä myöhemmäksi. Tämä on vastoin aikamme pinnallista kulttuuria, jossa siteet ihmisiin ovat kevyitä, nopeita ja vain vähän lojaalisuutta ja luottamusta sisältäviä. Ammattitaitoinen asenne työhön ei välttämättä synnytä vastavuoroista kunnioitusta, johon kirjoittaja myös tarinassaan viittaa: muut saattavat ”ottaa työn työnä” ja nähdä hänet ”uhrautuvana marttyyrinä”. Kyse ei kuitenkaan ole työntekijän henkilökohtaisesta puutteesta ja luonteeseen liittyvästä ominaisuudesta, vaan organisaation vajeesta ajankäytön suhteen. Sosiaalisen pääoman ilmenemismuotojen, luottamuksen ja lojaaliuden, syntyminen vaativat aikaa niin ihmissuhteissa kuin instituutioissakin. (Mt., 66-67 ja 182-183.)

11.3. Etsivän työn tarinan juonen kulku

Olen edellä tehnyt etsivän työn tekijöiden kirjoittamista työtarinoista juonirakennepuhtausanalyysin käyttäen A.J. Greimasin ns. aktanttimallia. Juonirakennepuhtausanalyysiä tehdessäni mietin koko ajan miten nimeäisin näin syntyneen tarinan. Seuraavassa tiivistelmä edellä kirjoitetusta juonen analyysiluvusta ja sen nimi olkoon sama kuin pro gradu työnikin eli

”On sinusta kiinni joudutko pataan vai pääsetkö juhlimaan leirinuotiolle”

Tehtyään työnantajansa kanssa työsopimuksen etsivän työn tekemisestä ja motivoituaan itsensä monisyiseen ja –tasoiseen etsimiseen on työntekijän kohdattava ensimmäinen koe, jossa hän osoittaa pätevyytensä työhön ja etsimiseen. Etsintään hän saa matkakumppanikseen toisen työntekijän ja yhden tai useampia auttajia. Etsinnän kohteena ovat apua tarvitsevat nuoret ja heidän perheensä. Heitä on mahdollista tavoittaa kentältä, joka osoittautuu tarinassa moniulotteiseksi ja –tasoiseksi tilaksi täynnä mahdollisuuksia ja vaaroja. Kentällä tehdään paljon ulkotöitä erilaisissa luonnonolosuhteissa ja monesti pimeinä illan ja yön tunteina sekä aikoina, jolloin muut ihmiset nauttivat vapaa-ajastaan.

Aloituskoe ei sinänsä ole vaikea. Siinä etsijät suunnistavat matkalle ennakkokäsitystensä, odotustensa ja ominaisuuksiensa sekä moraalisten määrittelyjensä turvin. He pyrkivät tutkimaan kentän ja toimiston välistä etäisyyttä, jonka turvin on vielä hyvä työskennellä, tekevät havaintoja ja keräävät tietoja etsintänsä kohteiden esiintymisestä ja kulttuurista. He tutustuvat toisiinsa ja toistensa työtapoihin pyrkien arvostamaan toisen tarvitsemaa etäisyyttä ja naamioita, joita kukin haluaa suojanaan kantaa. Etsijät lähtevät liikkeelle hyvän tai huonon onnen siivittäminä riippuen paljolti sattumasta matkakumppanin valinnan suhteen, omista entisistä kokemuksista ja uskomuksista etsivän työn tekemisen luonteesta sekä omista ambitioista työntekijänä.

Matkalla auttajina toimivat oma kokenut matkakumppani ja toimistolla etsijöiden työtiimin johtaja. Tietä viitoittavat ja kulkemista helpottavat kentän tuttuus ja vanhat hyvät työkokemukset kentältä. Kohdatut nuoret antavat voimaa ja uskoa työhön sekä pitävät mielialan korkealla. Matkan vastuksia ei pidä vähätellä. Aloituksessa niitä ovat erityisesti etsijän oma kärsimättömyys, kun halu solmia kontakteja on voimakkaampi kuin kontaktien solmimiseen ja ihmisten luottamuksen saavuttamiseen vaadittava aika. Etsinnässä aikaero toimistolta kentälle saattaa olla suuri ja se rasittaa työntekijöiden hermoja. Matkakumppanin osoittautuminen rytmiltään ja ajattelutavoiltaan kovin erilaiseksi hidastaa matkaa ja suuntaa huomion pois etsinnän kohteista kumppanien väliseksi yhteisen työrytmin ja työnäyn löytämiseksi ja jopa voimainmittelöksi. Saattaa olla, että etsijöiden on jo heti aloituksessa käännyttävä takaisin ja pyydyttävä apua taustavoimilta. Aina ei apua kuitenkaan ole ollut sieltä saatavissa.

Etsivän työn pääsuorituksessa, etsinnässä ja nuorten kohtaamisissa, etsijät kohtaavat myös vaikeuksia, joiden voima voi olla niin suuri, että etsijä jopa luopuu tehtävästään. Yleensä vastukset ovat kuitenkin voitettavissa kärsivällisellä ja oman arvonsa tuntevalla suhtautumisella matkakumppanin erilaisiin tapoihin ja tottumuksiin, nuorten joskus tylyyn asenteeseen ja torjuntoihin sekä omiin ihanteellisiin ja moraalisiin katsantoihin. Etsijät saavat tukea ja vahvistusta toiminnalleen myös omalta työnjohtajaltaan ja keskusteluista muiden etsijöiden kanssa. Yksin ei tarvitse yrittää. Joskus kuitenkin näin käy ja silloin etsijä on vaarassa menettää rohkeutensa. Varsinkaan nuorta ja kokematon etsijää ei tule jättää yksin selviämään, vaan auttajana hänen rinnallaan tulee kulkea kokenut ja turvallinen matkakumppani.

Kaikkein vakavimmin otettavat vastustajat löytyvät etsijän omien ihanteellisten käsitysten ja todellisuuden välisestä ristiriidasta. Ristiriita ilmenee kahdella tavalla, joista toinen näyttäytyy naamionsa riisuneena ja valesankariksi osoittautuneena matkakumppanina. ”Valesankarius” syntyy

etsijän oman toimintatahdon ja kuvitellun tai todellisen vastustajan heijastumana. Se asettuu etsijän halun etsiä ja auttaa nuoria ja itse etsimisen väliin, jolloin toiminta estyy ja pelot valtaavat mielen. Etsijän tarpeet tulla kuulluksi ja arvostetuksi tukahtuvat ja ellei apua ole nopeasti saatavissa etsijän on keskeytettävä matkansa. Toinen heijastuma ristiriidasta on työn todellisuuden osoittautuminen etsijän omien ihanteellisten ja moraalisten käsitysten vastaiseksi. Kentällä kohdatun hädän ja omien toimintamahdollisuuksien tai osaamisen välinen ristiriita saattaa muodostua etsijälle ylipääsemättömäksi ristiriidaksi. Tällöin hän joutuu palaamaan lähtöpisteeseen ja etsimään itselle sopivampia toimintaympäristöjä ja keinoja toteuttaa motivaatiotaan auttaa.

Pääsuorituksessa kaikkein voimakkaimmat auttajat, hyvän matkakumppanin ohella, ovat kentällä olevat ihmiset. Heidän hyväksyntänsä ja luottamuksensa ansaittuaan etsijät liikkuvat joustavasti erilaisissa kentän kulttuureissa, vaihdellen puhuttuja kieliä ja sopeuttaen habituksensa kulloisenkin heimon kulttuuriin. He toimivat kulttuurien välisten ristiriitojen ja kamppailujen sovittelijoina, välittävät apua sitä tarvitseville ja viettävät joskus pitkiäkin aikoja ihmisten yksityisessä maailmassa ja ajassa tutustuen elämään, joka saattaa poiketa paljon heidän omasta elämästään.

Pääsuorituksessa etsijän tehtävänä on toimia kohtaamiensa apua tarvitsevien ihmisten motivoijana ja muutoksen matkalle lähettäjänä. Etsijä asettuu auttajan rooliin ja toimii neuvonantajana, tiennäyttäjänä ja kuuntelevana ihmisenä erilaisia vastuksia kohdattaessa ja voittoja tavoiteltaessa niin lyhyillä matkoilla kuin pidemmilläkin pysähdyksillä. Yhdessä muutoksen matkaa tekevän ihmisen kanssa etsijä saapuu kohtaan, jossa tapahtumat käydään läpi ja ne merkityksellistetään. Mutta tämä on jo toinen tarina, joka vain odottaa kertojaansa.

Etsinnän ja muutoksen matkanteon jälkeen etsijä palaa tarinassa vastaanottajan eli työnantajansa, työtiiminsä ja oman itsensä tunnistettavaksi ja arvioitavaksi. Onko etsimisen matkalle lähtenyt ihminen sama kuin sieltä palaava? Miten hän kokee paluun ja miten hänen suorituksensa tunnistetaan ja sanktioidaan? Etsijät kertovat vaikeudesta ylittää erilaisia kulttuurisia aikavyöhykkeitä: Aloituksessa vaikeus liittyy ajan pitkittämiseen ja rytmin hidastamiseen. Tehokas ja nopea työelämän aika ei ole sopiva luotaessa paljon aikaa vaativia luottamuksellisia ja lojaalisuuteen perustuvia ihmissuhteita kentällä. Palattaessa itsenäisyyttä edellyttävältä ja omia valintoja vaativalta kenttäjaksolta työelämän kiireiset kohtaamiset, palaverit ja organisaation tarpeiden tyydyttäminen rasittavat etsijän heikentyneitä energiavarastoja ja jälleen rytmimuutos on vaikeaa. Etsijällä on paljon tärkeää tietoa ja viestejä välitettävänä muille vastaanottajatahoille, joita he eivät kuitenkaan aina tunnu tunnistavan, saaticka huomioivan arvioinneissaan ja

suunnitelmissaan. Etsivän työn tekemisen oppiminen, kisällistä mestariksi, ja käsityöläismäinen, työn tekeminen hyvin sen itsensä vuoksi, eivät saa tunnistuksessa ehdotonta hyväksyntää. Siinä on jotain vanhanaikaista. Työn tekeminen kentän alati muuttuvissa olosuhteissa edellyttää etsijältä työn mestarillista hallintaa. Se onnistuu vain joustavan habituksen omaavilta etsijöiltä. Etsivä työ noudattaa vanhanaikaisesti ja jokaisessa kenttätarinassa aina uudelleen ihmesadun tarinallista juonta, jossa etsimisen työprosessi ja myyttinen etsintä yhtyvät yhteen ja samaan tarinaan.

12 POHDINTA

Olen tutkinut pro gradu työssäni minkälaisia merkityksiä ammatillinen etsivä kenttätö saa työntekijöiden tarinoissa työstään ja minkälaista juonellista kulkua työntekijöiden työtarinat noudattavat. Aiheeni valinnan motiivit ovat olleet hyvin henkilökohtaiset ja siksi olen pyrkinyt etäännyttämään itseni tarinoiden kirjoittajista ja pitäytymään aineistolähtöisessä tutkimustavassa. Työni kuuluu kulttuurintutkimuksen perinteeseen ja käytän analyysissäni tarinallisia tutkimusmenetelmiä. Etsivän työn tekijöille esittämässäni kirjoittamispyynnössä pyysin heitä rajaamaan tarinansa koskemaan itse etsivän työn tekemistä ja jättämään varsinaisen asiakastyön kerronnan ulkopuolelle. Näin saamani yksitoista tarinaa etsivän kenttätöön tekemisestä olivat kiehtova ja runsaasti informaatiota ja lähestymistapoja tarjoava luku- ja analyysikokemus.

Etsivä työ nuorten parissa käynnistyi Tampereella vuonna 1991 Etsivän nuorisotyön projektina, ENT:nä. Työssä sovellettiin menestyksellisesti norjalaista etsivän työn mallia suomalaisiin olosuhteisiin ja työtapa vakiintui osaksi tamperelaista nuorille suunnattuja hyvinvointipalveluja. Etsivän työn tehtävänä on etsiä apua tarvitsevia nuoria heidän omalta alueeltaan ja heidän tilassaan ja ajassaan toimien. Tätä aluetta ja tilaa kutsun työssäni kentäksi. Kentällä kohdatut nuoret eivät ole aina tietoisia avuntarpeestaan tai he ovat pettyneet aiempiin avun saamisen kokemuksiinsa. Työntekijät pyrkivät luomaan heihin luottamuksellisen suhteen ja siten mahdollistavan avun tarjoamisen ja vastaanottamisen.

Kenttätöön kuvauksissa on erotettavissa kolmenlaisia kerronnallisia tihentymiä. Nimitän niitä kulttuurien kohtaamisen, kulttuurien kamppailujen ja kulttuuriin samaistumisen käsitteillä. Työntekijän rooli ja habitus ovat kunkin toiminnantason yhteydessä hiukan erilaiset: ensimmäisessä välittäjä, toisessa sovittelija ja kolmannessa osallistuja. Roolit tarjoavat erilaisia toimintamahdollisuuksia ja informaatiota johtuen läheisyydestä tai etäisyydestä, jonka työntekijä

ottaa suhteessa nuoriin ja heidän elämänkenttiinsä. Kukin rooli sisältää omat vaaransa, joita tulisi välttää ja vaatimuksensa työntekijän habituksen suhteen. Roolit ovat rinnastettavissa sosiaalipedagogiasta tuttujen sosiokulttuurisen innostajan rooleihin, joissa tapa tehdä työtä on kuitenkin toiminnallisempi ja joissa aktiivisemmin kannustetaan nuoria osallistumaan omien elämänehtojensa ja kulttuurinsa luomiseen.

Kenttätötarinoissa työssään pettyneet tai sen muutoin elämäntilanteeseensa sopimattomaksi kokeneet kirjoittavat paljon ammattitaidosta, työssä aikaansaamisesta ja työparityön vaikeudesta. Tämä antaisi aiheen ajatella, että ammattitaitoa korostavilla työntekijöillä on vaikeuksia sietää työn epämääräisyyttä ja säännöttömyyttä sekä työparin alituista läsnäoloa. Toisaalta haasteiden ja esteiden kanssa työskenneltäessä, esim. räätälöitäessä nuorille sopivia palveluja, ammattitaitoisen työntekijän paneutuminen ja sinnikkyys tuottavat tulosta.

Kauan etsivää työtä tehneet tai sen juuri aloittaneet ja työssään viihtyvät korostavat tarinoissaan kenttätilanteiden hallintaa ja työn yllätyksellisyyttä sekä suhteellista vapautta. Kontaktinottamisen taidot ja luottamusta herättävä käytös mahdollistavat pääsyn nuorten kulttuurisille kentille eri syvyystasoilla ja siten avun tarjoamisen. Viihtyminen kentällä ja samaistuminen nuorten maailmaan saattavat kuitenkin vaarantaa työntekijän kyvyn viedä auttamistyönsä kunniaan tuottavaan päätökseen.

Useissa tarinoissa etsivän työn ammattilainen käyttää molempia edellä mainittuja kyvykkyyden alueita: ammattitaitoa ja työn mestarillista hallintaa. Työn varjopuolet, kilpailun ja kateuden, välttääkseen ammattilainen pyrkii asettamaan tavoitteensa sisäisesti ja suorittamaan työnsä sen itsensä ja oman itsensä takia niin hyvin kuin se kulloinkin on mahdollista. Itsekunnioitus syntyy kun työntekijä tietää tekevänsä työnsä parhaalla mahdollisella tavalla paneutuen sen kaikkiin ulottuvuuksiin ja yksityiskohtiin, joihin myös sitoutuminen työhön ja asiakkaalle annettuun lupaukseen kuuluvat. Tätä kutsutaan käsityöläisasetteeksi, jossa työntekijä tekee työnsä mahdollisimman hyvin sen itsensä vuoksi. Sitoutuminen edellyttää sulkeumaa, jossa jotkin asiat tai mahdollisuudet hylätään, jotta joihinkin voidaan paneutua pintaa syvemmillä. Samalla on mahdollista jäädä jostakin paitsi tai ainakin joitakin tarpeita on siirrettävä myöhemmäksi. Tämä on vastoin aikamme pinnallista kulttuuria, jossa siteet ihmisiin ovat kevyitä, nopeita ja vain vähän lojaalisuutta ja luottamusta sisältäviä. Kuitenkin tiedämme, että sosiaalisen pääoman ilmenemismuotojen, luottamuksen ja lojaaliuden, syntyminen vaativat aikaa niin ihmissuhteissa kuin instituutioissakin.

Etsivän työn juoni syntyy työhön lähettävien tahojen eli sosiaalipalvelujen ja työn tekijän itsensä, työn kohteiden eli nuorten ja perheiden sekä työn vastaanottajien eli etsivän työn tiimin ja sosiaalipalvelujen organisaation välisenä draamallisena jännitteenä, jossa etsivän työn tekijä on toiminnan subjekti. Hänellä on etsinnän matkallaan kolme koetta, joista ensimmäinen liittyy kenttätyön pätevyyden hankkimiseen, toinen pääsuorituksessa eli etsimisessä voimakkaan vastustajan kohtaamiseen ja kolmas vastaanottajan tunnistukseen ja arviointiin tarinan päättyessä. Voimakkaimmat vastustajat löytyvät työn rakenteiden sisältä työparityöstä ja työntekijän omista ennakoasenteista ja odotuksista etsivää työtä kohtaan sekä entisistä työkokemuksista ja moraalisisista kannanotoista. Etsivän työn tekijän toimintaa vauhdittavat auttajat ja hyvä onni, vastustajien ja huonon onnen asettaessa esteitä etenemiselle. Auttajista vahvimpia ovat entiset hyvät kenttätyökokemukset ja solmitut suhteet nuoriin sekä kokenut työpari ja työnjohtaja. Kentälle lähdössä ja sieltä palattaessa etsivän työn tekijä ylittää, paitsi kulttuurisen kentän rajoja, myös psyykkisiä aikavyöhykkeitä, jotka vaativat oman veronsa voimavaroista. Tunnistuksessa etsivän työn tekijällä on runsaasti tietoa ja kokemuksia, jotka jäävät muussa palvelujärjestelmässä osin kuulematta ja näkemättä ja siten hyödyntämättä. Tämä saattaa johtua palvelujen tarjoajien erilaisesta tavasta tarkastella nuoruutta, toisaalta nuoren autonomian ja toisaalta riippuvuuden aikuisten maailmasta kannalta, sekä vaikeudesta yhdistää erilaisesta maailmankuvasta tulevaa informaatiota omaan maailmankuvaan.

Nuoret ovat hyvä esimerkki ihmisryhmästä, joka usein vastustaa omaa riippuvuuttaan yhteiskunnan palveluista, aikuisten kulttuurista ja määräysvallasta. Suomessa etsivää työtä perustellaan paljolti nuorten syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta, kun taas Norjassa nuorten oikeus palveluihin on korostetummin esillä (Vahtola 2006, 61-65.) Syrjäytymisen ehkäisyn nimissä tehtävä työ nuorten parissa, mahdollisesti myös etsivä työ aika ajoin, ei tunnista eikä tunnusta nuorten tarvitsemaa samanaikaista autonomian ja riippuvuuden kokemusta. Sellaisessa työtöteessä nuori luotsataan tietyn vaiheen yli kohti autonomista aikuisuutta ilman, että hänelle annetaan mahdollisuutta kokea olevansa oman elämänsä määrittelyn keskiössä ja siten vastuullinen valinnoistaan. Jos nuori ei hyväksy palvelua tarjoavan instituution määrittelyä siitä mitä hän tarvitsee, ajautuu hän hyvinvointipalvelujen avun ulottumattomiin ja on syrjäytymisuhanalainen. Etsivän työn tehtävänä on tällöin etsiä hänet ja luoda häneen luottamuksellinen kontakti kuitenkin kunnioittaen hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Richard Sennetin mukaan (2004, 177) itsemääräämisoikeus edellyttää suhdetta, jossa kumpikin osapuoli hyväksyy toisessa olevan vierauden ja käsittämättömyyden samalla kun suhde on läheinen

ja luottamuksellinen. Tutkielmani alussa kerrottu Mirtsun tarina kuvasi tätä kaksinaista suhdetta. Etsivän työn tekijöille nuoren autonomia ja itsemääräämisoikeus tuottavat kenttätyössä haastetta ja vastusta. Eteneminen olisi varmaankin helpompaa, mikäli olisimme alun pitäen tottuneet hyvinvointipalveluja tuottaessamme ajattelemaan, että nuoruus on itsenäinen elämänvaihe, ei pelkkä siirtymävaihe lapsuudesta aikuisuuteen, ja että nuori ihminen on tuon vaiheen asiantuntija, kuten norjalaisessa etsivässä työssä on tapana ajatella. Eriarvoisuutta, joka vallitsee yhteiskunnassamme, ei voida poistaa sen enempää hyvällä tahdolla tai hyvän tekemisellä kuin tasapäistämiskään. Nuoren osallisuus ja osallistuminen oman riippuvuutensa määrittelyyn, hänen autonomiansa hyväksyminen työn lähtökohdaksi, on keskeinen tekijä etsivässä työssä onnistumiseksi. Se vaatii työntekijöiltä sinnikkyyttä ylläpitää nuorta kohtaan kunnioittavaa asennetta häntä määrittelevän sijasta.

Vaikka etsivässä kenttätyössä on paljolti kiinni itsestä joudutko pataan vai pääsetkö juhlimaan leirinuotiolle, on koko etsivän työn tarinan tasolla paljosta muustakin kysymys. Julkisen sektorin hyvinvointipalvelut tarjoavat työntekijöilleen mahdollisuuden kokea itsensä hyödylliseksi ja arvostetuksi. Heidän tuottamansa palvelut eivät kuitenkaan aina tavoita kaikkia ihmisryhmiä, etenkin määrittelyä kaihtavia nuoria tai muutoin leimallisia ihmisryhmiä, joilla ei ole palvelujen käyttämiseen tarvittavia kykyjä, halua tai tietoja. Kaikille kansalaisille tulee kuitenkin tarjota yhdenvertaiset mahdollisuudet palveluihin ja siksi etsivä työ, joka irrottautuu palvelujärjestelmästä ja etsiytyy ihmisten elämäkentille, tekee ensiarvoisen tärkeätä ja hyödyllistä työtä. Heidän välittämänsä viestit voisivat toimia nuorille suunnattujen palvelujen kehittämisen perustana ja kriittisinä näkökulmina, mikäli niin haluttaisiin. Julkista sektoria voimakkaasti koettelevat työelämän muutokset ja organisaatioiden lisääntyneet tarpeet legitimoida itseään ovat syrjäyttämässä ihmisten kokemuksissa olevat turvallisuuden ja arvostuksen tunteet. Nopeat muutokset ja epävarmuuden lisääntyminen vaativat lojaaliuden ja luottamuksen rakentamisen ammattilaisilta runsaasti ylimääräisiä ponnistuksia ja venymistä jopa oman elämän suunnitelmien tasolla.

Tarinoiden kerronta ja puhe työstä, sekä nuorten kanssa että työtovereiden kesken, ovat etsivässä työssä jokapäiväistä toimintaa, jolla työtä tehdään, jolla sitä yritetään ymmärtää ja jäsentää. Etsivän työn tarinassa on samanaikaisesti jotain hyvin vanhaa ja jotain hyvin uutta. Praktisen ja draamallisen etsimisen yhtyminen työprosessissa yhdeksi ja samaksi toiminnaksi luo työhön sadun hohtoa, jos sen vain haluaa nähdä. Etsivän työn tarinallinen maailma on rikas ja runsaasti aavistuksia herättävä ja uusia tutkimuksellisia avauksia odottava aarrearkku

LÄHTEET:

Alasuutari Pertti (1986) Työmiehen elämäntarina ja alkoholismi. Tutkimus alkoholismin suhteesta emokulttuuriin. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Lisensiaattityö. Sarja A tutkimuksia 9.

Alasuutari Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. 3.uudistettu painos. Vastapaino. Tampere.

Allardt Erik & Jartti Pentti & Jyrkilä Faina & Littunen Yrjö (1958) Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne. Helsinki: WSOY.

Apo Satu (1990) Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Mäkelä Klaus (toim.). Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Oy Gaudeamus Ab. Helsinki.

Aro Jari (1999) Sosiologia ja kielenkäyttö. Retoriikka, narratiivi, metafora. Acta Universitatis Tamperensis 654. Tampere: Tampereen yliopisto.

Bourdeau P.& Wacquant L. (1995) Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. Joensuu University Press.

Bourdieu Pierre (1998) Järjen käytännöllisyys. Vastapaino . Tampere

Burr Vivian (2005) Society and Communities in Social Constructionism and Discourse Analysis. Esitelmä Texts, Interaction and Communities: Qualitative Approaches to Society and Social Action –seminaarissa . Tampereen yliopisto 25-26.5.2005..

Eräsaari Leena (1995) Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä. Gaudeamus

Forsberg Hannele (2002) Asianosaiset ja marginaalia koskeva kerronta. Teoksessa Juhila Kirsi & Forsberg Hannele & Roivainen Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. SoPhi Jyväskylän yliopisto. Kopijyvä Oy.

Freire Paulo (2005) Sorrettujen pedagogiikka. Vastapaino. Tampere.

Freytag Gustav (1863/1911) Die Technik des Dramas. Verlag von Hirzel. Berlin.

Gergen Kenneth (1994) Realities and Relationships: Soundings in Social Construction. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Gillet Jean-Claude (1995) Animation et animateurs. Paris: L'Harmattan.

Golding William (1990) Kärpästen herra. Helsinki. Otava

Greimas Algirdas Julien (1980) Strukturaalista semantiikkaa. Gaudeamus. Tampere.

Haavio-Mannila Elina (1958) Kylätappelut. Sosiologinen tutkimus Suomen kylätappeluintituutiosta. Helsinki. WSOY.

- Halme Riitta & Jauhiainen Kirsi-Maija (1982) Etsivä sosiaalityö. Sosiaalihuoltajatutkinnon tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Hammersley Martyn & Atkinson Paul (1995) *Ethnography Principles in practice*. Routledge. Taylor & Francis Group. London and New York.
- Harjula Minna (1990) *Sosiaalityön arki Tampereella 1945-70*. Suomen historian pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Helanko Rafael (1953) *Turun poikasakit. Sosiologinen tutkimus 9-16-vuotiaiden poikien spontaanisista ryhmistä vv.1944-51*. *Annales Universitatis Turkuensis*. Turun yliopiston julkaisuja. Ser. B, Vol 46. Turun yliopisto, Turku.
- Helanko Rafael (1960) *On the Small Groups of School-Age Girls in Turku*. *Annales Universitatis Turkuensis*. Turun yliopiston julkaisuja. Ser. B, Vol 76. Turku.
- Hjort Haldis (1995) *Etsivän työn psykologia*. Alkuperäispainos: *Det oppsökende arbeidet* psykologi. *Universitetetsforlaget AS 1988*. Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry..
- Huhtajärvi Piia (2007) *Ammatillinen etsivä työ*. Teoksessa Hoikkala Tommi & Sell Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perusteet, rajat ja mahdollisuudet*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 76. Helsinki.
- Hyvärinen Matti (1998) *Lukemisen neljä käännettä*. Teoksessa Hyvärinen Matti & Peltonen Eeva & Vilkkonen Anni. *Liikkuvat erot*. Vastapaino. Tampere.
- Hyvärinen Matti (2004) *Eletty ja kerrottu kertomus*. *Sosiologia* 41:4, 297 – 309
- Hämäläinen Juha & Kurki Leena (1997) *Sosiaalipedagogiikka*. WSOY. Porvoo.
- Hänninen Vilma (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. *Acta Universitatis Tamperensis* 696. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Jokinen Arja (1993) *Poliitikkojen puheet puntarissa: kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka*. Teoksessa Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino. Tampere.
- Jokinen Arja (2000) *Narratiivit muutostyön resurssina*. Teoksessa Jokinen Arja & Suoninen Eero (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Vastapaino. Tampere.
- Juhila Kirsi (2004) *Leimattu identiteetti ja vastapuhe*. Teoksessa Jokinen Arja & Huttunen Laura & Kulmala Anna (toim.). *Puhua vastaan ja vaieta*. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus. Helsinki.
- Kallioniemi Kari (2003) *Nuorisokuvat, populaarikulttuuri ja suomalaisuus*. Teoksessa *Nuoruudenvuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Aapola Sinikka & Kaarninen Mervi (toim.). Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki
- Kaufman Jean Claude (2001) *Ego. Pour une sociologie de l'individu*. Nathan. Paris.

Kurki Leena (2006) Sosiaalikirjallisuuden koulussa. Teoksessa Kurki Leena, Nivala Elina, Sipilä-Lähdeskorpi Pirkko. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. FINN LECTURA.

Lie Gro Than (1984) Ut på gator och torg. Om uppsökande arbete bland ungdom. Natur och Kultur. Lund.

Nieminen Juha (1995) Nuorisossa tulevaisuus. Suomalaisen nuorisotyön historia. Nuorisotutkimusseura r.y.. Lasten Keskus Oy. Helsinki.

Nummi Markus (1994) Kadonnut Pariisi. Otava.

Petreljus Päivi (2002) Sosiaalityöntekijänaiset – marginalisoituja toimijoita työelämässä? Teoksessa Juhila K. & Forsberg H. & Roivainen I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. SoPhi Jyväskylän yliopisto.

Pihlaja Juha (1997) ”*Ne ei ainakaan laula mitään eteenpäin*”. Tutkimus etsivän nuorisotyön projektista Tampereella 1991 – 1995. Kuopion Liikekirjapaino Oy.

Pratt Mary Louise (1986) Fieldwork in Common Places. Teoksessa James Clifford and George E. Marcus (eds.): Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography. Berkeley, University of California Press.

Propp Vladimir (1968) Morphology of the Folktale. University of Texas Press, Texas 1968 (1928)

Puuronen Vesa (2006) Nuorisotutkimus. Vastapaino. Tampere.

Raitakari Suvi (2004) Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa Jokinen Arja & Huttunen Laura & Kulmala Anna (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus. Helsinki.

Ricoeur Paul (1991) Life in Quest of Narrative. Teoksessa Wood David (toim.) On Paul Ricoeur. Routledge, London & New York.

Ricoeur Paul (1992) Oneself as Another. University of Chicago Press, Chicago.

Rimmon-Kenan Shlomith (1991) Kertomuksen poetiikka. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki

Saastamoinen Mikko (1999) Narratiivinen sosiaalipsykologia – teoriaa ja menetelmiä. Teoksessa Eskola Jari (toim.) Hegelistä Harréén, narratiivista nudistiin. Sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopisto.

Salosaari Kari (1991) Freytag Redivivus. Komedian semiotiikkaa. Teoksessa Itonen Markku (toim.) Miten valehdellaan. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Finnish literature society. Helsinki.

Sennet Richard (2004) Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa. Vastapaino. Tampere

Sennet Richard (2007) Uuden kapitalismin kulttuuri. Vastapaino. Tampere.

Spergel Irving (1966) Street Gang Work. Theory and Practice. Addison-Wesley Publishing

Company, Inc. Reading, Massachusetts, U.S.A. Addison-Wesley (Canada) limited, Don Mills, Ontario.

Tedre Silva (1995) Julkinen auttaja yksityisessä kodissa. Teoksessa Eräsaari L. & Julkunen R. & Silius H. (1995) Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Vastapaino.

Telemäki Matti (1984) Johdatus nuoruuden ja nuorisotyön historiaan. Kansalaiskasvatuksen Keskuksen julkaisuja 56. Matti Telemäki ja Kansalaiskasvatuksen keskus r.y..

Tuomainen Raimo & Myllykangas Markku & Elo Jyrki & Ryyänen Olli-Pekka (1999) Medikalisaatio – aikamme sairaus-. Vastapaino. Tampere.

Vahtola Laura (2006) Child`s right to participate – A comparative study based on the third periodic reports of Finland and Norway submitted to the UN Committee on the Rights of the Child in 2003. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikka. Pro gradu tutkielma.

Vilkko Anni (1997) Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Helsinki: SKS

Ylijoki Oili-Helena (1998) Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio. Vastapaino. Tampere.

SÄHKÖISET LÄHTEET:

Kulmala Anna (2006) Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 523. <http://acta.uta.fi>

Löyttyniemi Varpu (2004) Auscultatio Medici. Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, terveystieteen laitos. Acta Universitatis Tamperensis 347. <http://acta.uta.fi>.

Roos J.P. & Rotkirch Anna (2003) Habituksen paluu? Evoluutioteorian huomioimisesta sosiologian ihmisenäkemyksessä (osa2). Tieteessä tapahtuu 2/2003. Tieteellisten seurain valtuuskunta. <http://www.tsv.fi>

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET:

Etsivän Työn esittelykalvot (2005) Ei päivämäärää. Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimi.

Huhtajärvi Piia, yhteisöpedagogi, etsivän työn tekijä. Haastattelu 14.10.2007. Outi Auvinen-Tornberg. Tampere.

Salava Johanna (2006) Etsivän työn kehysten vaihtelut. Tampereen yliopisto, sosiaalityö. Kandidaatin tutkielma.